

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Rimvydo Valentos
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą

Darbo vadovas: doc. dr. Andrej Gorbatkov

Recenzentas: doc. dr. Gintaras Goda

Vilnius

2016

Turinys

ĮVADAS	2
1. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimo raida	4
2. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą užsienių šalių baudžiamajame procese	17
3. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sąvoka ir turinys	23
4. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindai	31
4.1. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi	31
4.2. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, kai yra aiškios Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 str. 1 d. nurodytos aplinkybės	33
4.3. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 167 ir 407 str. numatytų nusikalstamų veikų	40
5. Skundo, pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką patikslinimas	49
6. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė	54
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	63
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	66
SANTRAUKA	73
SUMMARY	74
PRIEDAI	75

IVADAS

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Lietuvoje liko galioti 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas¹ (toliau – 1961 m. BPK). Šis kodeksas buvo daugybę kartų keičiamas ir pildomas siekiant kuo labiau pritaikyti jį nepriklausomos Lietuvos teisės sistemai, tačiau kuo toliau, tuo labiau ryškėjo naujo baudžiamojo proceso kodekso poreikis. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs dabartinis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas² iš esmės pakeitė ikiteisminio tyrimo pradėjimo bei atsisakymo jį pradėti institutus ir jų reglamentavimą. Vėliau buvo atlikti įvairūs BPK 168 str. pakeitimai ir papildymai, iš kurių bene svarbiausias buvo 2010 m. BPK 168 str. papildymas nuostata, leidžiančia atlikti patikslinamuosius veiksmus.

Darbo aktualumas: Šios temos aktualumas pasižymi tuo, kad iki šiol nėra išspręsta ikiteisminio tyrimo pradėjimo, kaip atskiros baudžiamojo proceso stadijos, problema, nėra nagrinėtas santykis tarp ikiteisminio tyrimo pradėjimo momento, atliekant pirmąjį baudžiamojo proceso veiksmą, ir patikslinamųjų veiksmų atlikimo. Vis dar nėra aišku, kokias teises šiame laikotarpyje turi ne valstybiniai baudžiamojo proceso subjektai. Nėra atsakyta į klausimą, kaip šią padėtį bando taisyti įstatymų leidėjas ir kaip tai atsiliepia praktikoje. Šios bei kitos problemos rodo, kad nors Baudžiamojo proceso kodeksas įsigaliojo jau beveik prieš 13 metų, ikiteisminio tyrimo pradėjimo bei atsisakymo jį pradėti institutų problemų palaiapsniui tik daugėjo, o jų išspręsti iki šiandien dar nėra pavykę.

Darbo objektas: Pagrindinis šio darbo objektas yra atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas, tačiau kartu su juo yra analizuojami ir kai kurie svarbiausi ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto klausimai, susiję su šio magistro darbo tematika. Minėti institutai yra neatskiriama susiję, todėl norint išsamiai atskleisti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teisinį reglamentavimą yra būtina šiuos institutus analizuoti kartu.

Darbo tikslas: Šio darbo tikslas – analizuojant atsisakymo jį pradėti institutą, jo pagrindus, prielaidas, šiame sprendimo priėmimo laikotarpyje atliekamus veiksmus, atskleisti ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti problemas, kylančias baudžiamojo proceso teisės moksle bei praktikoje ir pateikti šių problemų sprendimo būdus.

Darbo uždaviniai: Darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. išanalizuoti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą istorinę raidą;

---

¹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.

2. apžvelgti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimą užsienio šalių baudžiamajame procese;
3. ištirti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sąvoką, turinį, pagrindus ir išanalizuoti šiame institute kylančias problemas;
4. išanalizuoti patikslinamųjų veiksmų atlikimo galimybes, sąlygas bei su jais susijusias problemas;
5. atlikti empirinį tyrimą ir išanalizuoti gautus rezultatus.

Darbo metodai: Tyrinėjant atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą, jo teorines ir praktines problemas bei atliekant empirinio tyrimo analizę, magistro darbe buvo taikomas istorinis, lingvistinis, loginis, teleologinis, sisteminis bei anketavimo metodai. Istorinis metodas daugiausiai buvo taikomas pirmoje darbo dalyje. Juo buvo siekiama nustatyti, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą raidą. Teleologinis metodas buvo taikomas siekiant išsiaiškinti įstatymų leidėjo ketinimus priimant BPK, jo pakeitimus ir papildymus. Siekiant išspręsti darbe nustatytas problemas, žvelgiant pro viso baudžiamojo proceso teisės prizmę buvo taikomas sisteminis metodas. Šio darbo tematikos tyrimui atlikti buvo taikomas anketavimo metodas. Tyrimo metu buvo pateikti klausimai valstybės pareigūnams ir analizuojami jų atsakymų rezultatai.

Darbo originalumas: Šio darbo originalumas ir naujumas pasižymi tuo, kad ši tema Lietuvos teisės mokslininkų nebuvo iki galo ir išsamiai išanalizuota, o paskutinis aktualus šiam darbui baudžiamojo proceso kodekso pakeitimas buvo atliktas vos prieš kelis metus. Per pastaruosius 5 metus buvo parašyti vos keli moksliniai straipsniai, kurie paliečia tik dalį šio darbo objekto. Taip pat per pastaruosius 5 metus Vilniaus universitete nebuvo nei vieno magistro darbo šia tema. Ypatingą šio darbo originalumą lemia jo tikslui ir uždaviniams pasiekti atliktas empirinis tyrimas, kurio metu buvo išanalizuota valstybės pareigūnų nuomonė instituto atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą klausimu.

Darbo šaltiniai: Svarbiausiais magistro darbo šaltiniais buvo norminiai teisės aktai, padėję atskleisti nagrinėjamų institutų raidą, taip pat teismų praktika, padėjusi išsiaiškinti kai kurių sąvokų prasmę bei tai, kaip turi būti sprendžiamos kai kurios aktualios šiam darbui praktinės problemos. Specialioji literatūra buvo naudojama siekiant atskleisti skirtingų teisės mokslininkų nuomones bei palyginti jas tarpusavyje.

1. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimo raida

Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą analizę galima būtų pradėti nuo Pamedės teisyne, kuriuo 1340 m. buvo kodifikuota prūsų paprotinė teisė. Kai kurie mokslininkai mano, kad juo buvo galima naudotis ir Žemaitijoje³. Pamedės teisyne buvo reglamentuojama tiek baudžiamoji teisė, tiek baudžiamojo proceso teisė. Taip pat galima būtų apžvelgti ir Kazimiero teisyne, Lietuvos Statutus bei kitus šaltinius, tačiau šių šaltinių analizė labiau padėtų suvokti pačios baudžiamosios justicijos susiformavimą, o ne instituto atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kuris ir yra šio darbo pagrindinis objektas, raidą.

Vertėtų trumpai aptarti tarpukario Lietuvoje galiojusį teisinį reguliavimą šiam darbui aktualiais klausimais. 1919 – 1940 m. Lietuvoje galiojo Rusijos imperijos 1864 metų Baudžiamosios teisenos įstatymas. Pagal 1864 m. Baudžiamosios teisenos įstatymą, baudžiamąją bylą turėjo teisę iškelti pareigūnai ir privatūs asmenys. 1864 m. Baudžiamosios teisenos įstatymas numatė ir atvejus, kuomet baudžiamoji byla nebuvo keliama, o iškelta turėjo būti nutraukta⁴:

1. kaltinamajam mirus;
2. pasibaigus senaties terminui (senaties terminai buvo nuo 3 metų už lengvą nusikaltimą iki 15 metų padarius sunkų nusikaltimą, už kurį numatyta mirties bausmė);
3. kaltinamajam susitaikius su nukentėjusiuoju įstatymo numatytais atvejais;
4. valdžios dekretu arba amnestija;
5. nepilnamečiui (nuo 10 iki 17 metų), kaltinamam prieš patenkant į drausmės auklėjamąją įstaigą arba būnant įstaigoje, arba pabėgus iš jos ar per atostogas padarius nusikaltimą, už kurį baudžiama drausmės auklėjamąja įstaiga.

Taip pat baudžiamoji byla buvo nekeliamą, jeigu nusikaltimo nustatymas priklausė nuo asmens civilinės padėties nustatymo arba nekilnojamo turto nuosavybės teisės ar neišsimokėjimo už jį ypatumų, kol civilinis teismas neišspręsdavo ginčijamų dalykų⁵.

1958 m. gruodžio 25 d. TSRS Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą „Dėl TSR Sąjungos ir sąjunginių respublikų baudžiamojo proceso pagrindų patvirtinimo“. Iš esmės, tuo buvo nustatytos pagrindinės baudžiamojo proceso teisės normos, kurios buvo

---

³ ANDRIULIS, V. *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 42.

⁴ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 62.

⁵ Tolesnėje šio darbo dalyje visas dėmesys bus skiriamas baudžiamojo proceso teisiniui reguliavimui, egzistavusiam nuo 1961 m. rugsėjo 1 d. iki šiuo metu galiojančio Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso aktualios redakcijos.

privalomos visoms sovietinėms respublikoms. Šių normų priėmimui TSRS turėjo išimtinę kompetenciją, o sąjunginės respublikos negalėjo jų pakeisti ar papildyti⁶.

Igyvendinant minėtą įstatymą, 1961 m. birželio 26 d. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausioji Taryba patvirtino 1961 m. BPK, kuris įsigaliojo 1961 m. rugsėjo 1 d. 1961 m. BPK, nepaisant to, kad daugybę kartų buvo keičiamas ir pildomas, Lietuvoje galiojo iki pat 2003 m. gegužės 1 d., kuomet įsigaliojo BPK.

Atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą 1961 m. BPK buvo įtvirtintas šio kodekso vienuoliktame skirsnyje. Taip pat šiame skirsnyje buvo reglamentuojamos vados ir pagrindai baudžiamajai bylai iškelti, bylos iškėlimo būtinumas ir tvarka, skundai, pranešimai ir pareiškimai baudžiamajai bylai iškelti bei šioje baudžiamojo proceso stadijoje priimamų sprendimų kontrolė.

Bene didžiausias skirtumas, lyginant 1961 m. BPK su šiuo metu galiojančiu BPK, yra tai, kad 1961 m. BPK baudžiamosios bylos iškėlimas buvo pirmoji baudžiamojo proceso stadija⁷. Ši stadija prasidėdavo, kai buvo gaunamas pareiškimas ar pranešimas apie padarytą ar rengiamą nusikaltimą arba atsiradus kitai vadai bei pagrindui bylai iškelti ir baigdavosi iškėlus baudžiamąją bylą arba atsisakius tai padaryti. Šios stadijos pradžia buvo ir baudžiamojo proceso pradžia. Tai reiškia, kad ne valstybiniai baudžiamojo proceso subjektai šioje stadijoje turėjo 1961 m. jiems garantuojamas procesines teises ir galėjo jomis naudotis. Taigi nors šios stadijos būtinumas ir diskutuotinas, jo metu, skirtingai nei ikiteisminio tyrimo pradėjimo laikotarpiu pagal BPK, buvo užtikrinamos asmens procesinės teisės.

Atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą 1961 m. BPK buvo įtvirtintas 131 str. Šio straipsnio pirmoje dalyje buvo įvardytos sąlygos, kurioms esant, valstybinis baudžiamojo proceso subjektas privalo atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą:

1. jeigu nėra pagrindo baudžiamajai bylai iškelti;
2. jeigu yra aplinkybių darančių bylą negalimą.

Šias sąlygas verta panagrinėti plačiau. 1961 m. BPK 125 str. 1 d. numatė vadas ir pagrindus baudžiamajai bylai iškelti. Vados baudžiamajai bylai iškelti buvo šios⁸:

1. žodiniai ir rašytiniai piliečių pareiškimai;
2. valstybinių ir visuomeninių įmonių, įstaigų, organizacijų ir pareigūnų pranešimai;
3. spaudoje paskelbti pranešimai;

---

⁶ ANDRIULIS, V. *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 481.

⁷ BATAITIS, A. *et al. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Antras Skyrius. Vilnius: Mintis, 1989, p. 118.

⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

4. kaltininko atvykimas ir prisipažinimas padarius nusikaltimą;
5. betarpiškas kvotos organo, tardytojo, prokuroro, teisėjo ar teismo iškėlimas aikštėn nusikaltimo požymių.

Šio straipsnio pavadinime vartojamos dvi sąvokos: „vada“ ir „pagrindas“ baudžiamai bylai išskelti. Žodis „vada“ pagal Lietuvių kalbos žodyną reiškia dingstis, pretekstas⁹. Tai yra įvykis, kuris leidžia pradėti kokį nors veikimą. Žodis „pagrindas“ reiškia esminį, svarbiausią dalyką, kuriuo remiantis kažkas daroma, kuriama.¹⁰ Šių žodžių prasmės, žvelgiant lingvistiškai, yra labai panašios, tačiau numatė skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, pagrindas baudžiamajai bylai išskelti buvo suprantamas kaip iš įstatyme nurodytų šaltinių (vadų) gauti faktiniai duomenys, kurie rodo, kad tam tikrame įvykyje yra konkretaus nusikaltimo požymių ir nėra aplinkybių, darančių baudžiamąją bylą negalimą¹¹.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tarp minėtų sąlygų, kurioms esant turėjo būti atsisakoma išskelti baudžiamąją bylą nėra minimos baudžiamosios bylos iškėlimo vados. Aiškinant 1961 m. BPK 131 str. įtvirtiną teisės normą sistemiškai, t. y. atsižvelgiant į kitas šio skyriaus normas, reiktų daryti išvadą, kad vada taip pat yra sąlyga, kurios nebuvimas yra pagrindas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Pavyzdžiui, 1961 m. BPK 130 str. 1 d. yra nurodyta, kad, esant 125 str. nurodytai vadai ir pagrindui, valstybinis baudžiamojo proceso subjektas privalo išskelti baudžiamąją bylą.

Analizuojant šiuo metu galiojančio BPK kodekso 166 str. 1 d. ir 1961 m. BPK 125 str. 1 d. galime įžvelgti ir daugiau formalių pagrindų (vadų) pradėti ikiteisminį tyrimą (išskelti baudžiamąją bylą): spaudos pranešimas, kaltininko prisipažinimas. Lyginant 1961 BPK ir dabartinį BPK negalima teigti, kad tam tikrais atvejais 1961 m. BPK numatė daugiau atvejų, kuomet ikiteisminis tyrimas (baudžiamoji byla) gali būti pradėtas. Pažymėtina, kad 1961 m. BPK buvo numatytas perteklinis reguliavimas. Juk hipotetiškai tardytojas, prokuroras ar kitas pareigūnas pats vienasmeniškai galėjo nustatyti nusikaltimo požymius iš spaudos pranešimo ar kaltininkui pačiam atvykus ir prisipažinus. Taigi vargu ar toks išskyrimas turėjo prasmės.

Taip pat dabartiniame BPK nėra išskiriami fizinių ir juridinių asmenų pranešimai kaip tai buvo 1961 m. BPK. Turbūt sunku būtų sutikti su tuo, kad fizinio asmens, juridinio asmens atstovo ar pareigūno pranešimai yra tokie ypatingi, jog juos reiktų išskirti kaip atskiras vadas baudžiamai bylai išskelti. Verta paminėtina ir tai, kad valstybiniams

---

⁹ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

¹⁰ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

¹¹ DANISEVIČIUS, P.; KAZLAUSKAS, M. ir PAKSLYS, E. *Lietuvos TSR baudžiamasis procesas, vadovėlis*. Vilnius: Mintis, 1978, p. 156.

baudžiamojo proceso subjektams, gavus anoniminį pranešimą apie nusikaltimą, baudžiamoji byla buvo keliama ne pranešimo vada, o ta vada, kai valstybiniai baudžiamojo proceso subjektai patys nustato galimai padaryto nusikaltimo požymius. Kai nepaskelbtą straipsnį ar laišką, kuriame galimai buvo aprašytas nusikaltimas, redaktorius persiųsdavo valstybiniams baudžiamojo proceso subjektams, byla buvo keliama remiantis 1961 m. BPK 125 str. 1 d. 1 arba 2 p. – gavus valstybinių ir visuomeninių įmonių, įstaigų, organizacijų arba piliečių prašymą¹². Apibendrintai galima teigti, kad nors 1961 m. BPK ir numatė daugiau formalių pagrindų baudžiamai bylai iškelti, šiuo metu galiojantis BPK leidžia ikiteisminio tyrimo pareigūnams pradėti ikiteisminį esant toms pačioms aplinkybėms.

Be aukščiau minėtų sąlygų, 1961 m. BPK buvo numatyti dar keli atvejai, kada buvo galima atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą. Tai buvo atvejai, kai baudžiamąją bylą galima buvo iškelti tik esant nukentėjusiojo asmens skundai¹³. Taigi situacijose, kai pareiškimą apie padarytą nusikaltimą paduodavo ne nukentėjęsysis, o kitas asmuo, negavus minėto nukentėjusiojo asmens sutikimo, turėdavo būti atsisakoma iškelti baudžiamąją bylą. Iš šios normos būta ir išimčių. Jeigu byla turėjo visuomeninę reikšmę arba jeigu nukentėjęsysis dėl tam tikrų objektyvių priežasčių negalėjo pats apginti savo interesų, prokuroras turėjo teisę iškelti baudžiamąją bylą ir nesant nukentėjusiojo asmens skundo (1961m. BPK 126 str. 6 dalis).

Pagal 1961 m. BPK valstybiniai baudžiamojo proceso subjektai, be baudžiamosios bylos iškėlimo ir atsisakymo iškelti baudžiamąją bylą, tam tikrais atvejais galėjo priimti ir kitokį sprendimą – perduoti pareiškimą ar pranešimą pagal tarnybinį priklausomumą ar teisingumą. Pavyzdžiui, tais atvejais kai asmuo kreipiasi prašydamas iškelti baudžiamąją bylą, kuri yra privataus kaltinimo (1961 m. BPK 126 str. 1 d.). Tokiu atveju buvo priimamas sprendimas perduoti bylą teismui, remiantis 1961 m. BPK 128 str. 3 d. 3 p.

Svarbu paminėti ir 1961 m. BPK pakeikimą, kurio 1961 m. BPK buvo papildytas 9¹ str., kuriame buvo numatyta, kad jeigu asmuo padarė veiką, turinčią nusikaltimo, kuris nėra labai pavojingas visuomenei, požymių, kai jo padarymo faktas yra aiškus, o jį padaręs asmuo gali būti pataisytas visuomeninio poveikio priemonėmis, teismas, prokuroras, taip pat prokuroro sutikimu tardytojas ir kvotos organas, turėjo teisę, nekeldami baudžiamosios

---

¹² DANISEVIČIUS, P.; KAZLAUSKAS, M. ir PAKSLYS, E., *Lietuvos TSR baudžiamasis procesas, vadovėlis*. Vilnius: Mintis, 1978, p. 154 – 155.

¹³ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas 126 str. 5 d. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

bylos¹⁴, perduoti medžiagą svarstyti draugiškajam teismui arba nepilnamečių reikalų komisijai, arba atiduoti asmenį pagal laidavimą darbo kolektyvui ar visuomeninei organizacijai, kad šie jį perauklėtų ir pataisytų¹⁵.

Valstybinis baudžiamojo proceso subjektas, gavęs pareiškimą arba prašymą iškelti baudžiamąją bylą, privalėdavo per 3, tačiau nevēliau kaip per 10 dienų, priimti dėl jo sprendimą.

Kai dėl pareikšto prašymo kildavo kokių nors neaiškumų, šioje stadijoje buvo galima atlikti patikrinimą - išreikalauti medžiagą ir gauti paaiškinimus, tačiau jokie tardymo veiksmai negalėjo būti atliekami. Valstybiniai baudžiamojo proceso subjektai negalėjo apklausti, suvesti akistaton bei taikyti kokios nors prievartos, tačiau galėjo rinkti dokumentus iš valstybės įstaigų ir organizacijų, taip pat gauti paaiškinimus iš pareiškimą ar prašymą padavusių asmenų. Taigi šioje stadijoje kurį laiką valstybės pareigūnų galimybės, tikslinant pareikšto pranešimo ar pareiškimo duomenis, buvo labai ribotos. Pažymėtina, kad 1965 m. kovo 3 d. Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumas įsaku¹⁶ papildė 1961 m. BPK 199 str. 2 d., kurioje buvo numatyta, kad išimtiniais neatidėliotinais atvejais, jei yra tam pagrindas, įvykio vietos apžiūrą buvo galima atlikti ir neiškėlus baudžiamosios bylos. Byla turėjo būti iškeliama iškart po apžiūros atlikimo. Toks reglamentavimas išliko iki pat Lietuvos nepriklausomybės.

Valstybinis baudžiamojo proceso subjektas, gavęs pranešimą arba pareiškimą apie nusikalstamą veiką, kuriame nėra vadų ar pagrindų bylai iškelti arba yra aplinkybės darančios baudžiamąjį procesą negalimą, priimdavo sprendimą atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą. Toks sprendimas turėjo būti tinkamai įforminamas. Jei tokį sprendimą priimdavo prokuroras, kvotos ar tardymo pareigūnas – toks sprendimas turėjo būti priimtas surašant motyvuotą nutarimą, o kai tai atlikdavo teismas – motyvuotą nutartį.

Nutarime arba nutartyje atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą turėjo būti nurodytos priežastys, kurios pagrindžia tokio sprendimo teisėtumą. Su priimtu sprendimu buvo supažindinamas pranešimą ar pareiškimą padavęs asmuo. Šiam asmeniui taip pat buvo

---

¹⁴ Skirtingais istoriniais laikotarpiais reglamentavimas numatė įvairius pagrindus nekelti baudžiamosios bylos. Pavyzdžiui 2001 m. kovo 12 d. galiojusi 1961 m. BPK redakcija numatė, kad galima nekelti baudžiamosios bylos jei kaltininkas ir nukentėjusysis susitakė arba asmeniui padėjusiam išaiškinti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nusikalstamą veiklą. Pažymėtina, kad baudžiamosios bylos nekėlimas ir atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą iš esmės skyrėsi tik tuo, kad esant įstatymų numatytoms sąlygoms valstybės institucijos privalėjo atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą, tuo tarpu bylos nekėlimo atveju – jos turėjo tam diskreciją.

¹⁵ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

¹⁶ KUCONIS, P. Ikteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 457.

išaiškinama jo teisė tokį sprendimą apskusti bei tokio apskundimo tvarka¹⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos asmuo čia neminimas. Atsižvelgiant į tai, natūraliai kyla klausimas ar nukentėjusysis apskritai galėjo skusti tokį valstybinio baudžiamojo proceso subjekto sprendimą, jei ne jis pateikė pranešimą ar pareiškimą. Žvelgiant formaliai, manytina, kad pastarasis tokios teisės neturėjo.

Kalbant apie atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą, svarbu išanalizuoti ir aplinkybes, nenumatytas šiuo metu galiojančiame BPK bei darančias baudžiamąją bylą negalimą. Iš esmės 1961 m. BPK 5 str. numatė panašias, tačiau kartu ir skirtingas aplinkybes, kuomet buvo atsisakoma iškelti baudžiamąją bylą, lyginat su šiuo metu galiojančiu BPK. 1961 m. BPK pirmąją aplinkybe, kai baudžiamoji byla nekeliama, o iškelta privalo būti nutraukta, numatė atvejus kai nėra nusikaltimo įvykio. Tokiais atvejais pačia bendriausia prasme buvo laikomi įvykiai, kai apskritai nebuvo įvykio, laikyto nusikaltimu. Kaip pavyzdys galėtų būti atvejis, kai asmuo praneša, kad buvo pragrobtas jo automobilis, tačiau paaiškėja, kad jis tiesiog pamiršo, kur jį buvo pastatęs.

Antroji aplinkybė – buvo atvejai kai veikoje nėra nusikaltimo sudėties. Tokiais atvejais buvo laikomos situacijos kai¹⁸:

1. įvykis atsitiko be niekieno kaltės – nelaimingas atsitikimas, teisinis gėris pažeistas dėl gamtos jėgų;
2. už padarytą veiką įstatymuose nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė;
3. nors už padarytą veiką įstatymuose numatyta baudžiamoji atsakomybė, tačiau veiką atlikęs asmuo veikė būtiniosios ginties ar būtinojo reikalingumo būklėje;
4. trūksta bent vieno nusikaltimo sudėties elemento.

Toks skirstymas nebuvo teisiškai pagrįstas. Nusikaltimo sudėtis - tai baudžiamojo kodekso specialiosios dalies normoje numatytų, nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo, objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma. Tai, kad asmuo nusikalstamą veiką atliko būdamas būtiniosios ginties ar būtinojo reikalingumo būklėje, nereiškia, kad jo veikoje nebuvo visų nusikalstamos veikos sudėties požymių. Buvimas tokioje būsenoje reiškia, kad yra pašalimas tokios veikos pavojingumas ar prieštaringumas teisei. Taigi baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė formaliai atitinka Baudžiamajame kodekse numatytos nusikalstamos veikos požymius ir yra sąmoninga, valinga asmens veika, kuri padaroma ypatingomis aplinkybėmis, pašalinančiomis jos pavojingumą visuomenei arba pavojingumą visuomenei ir priešingumą baudžiamajai teisei, o kartu ir baudžiamąją

---

¹⁷ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas 131 str. 3 d. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

¹⁸ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUČONIS, P. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001, p. 9.

atsakomybę bei paverčiančiomis ją visuomenei naudinga arba baudžiamąja prasme neutralia veika¹⁹.

Priimant šiuo metu galiojantį BPK šios dvi aplinkybės buvo iš naujo peržiūrėtos, sujungtos ir įtvirtintos BPK 3 str. 1 d. 1 p., o baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių buvimas buvo suformuotas kaip atskiras pagrindas, kada baudžiamasis procesas yra negalimas.

Dar viena aplinkybė, dariusi baudžiamąją bylą negalimą ir kurios nerasime šiuo metu galiojančio BPK 3 str., buvo amnestijos aktas, jeigu jis panaikina bausmės skyrimą už padarytą veiką, arba malonė. Ši aplinkybė taip pat turėto prieštaravimų. Amnestija – Lietuvos Respublikos Seimo įstatymu, paprastai vadovaujantis humanizmo principu, priimtas teisės aktas, kuriuo tam tikros kategorijos asmenys už tam tikrų nusikaltimų padarymą yra atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmė jiems sumažinama. Tokiame akte gali būti numatyta galimybė nekelti bylų arba nutraukti jau iškeltas bylas. Malonė – tai konkrečių asmenų atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės jiems sumažinimas, teikiamas Prezidento dekretu (iki Prezidento institucijos – Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas). Problema buvo ta, kad nors malonė ir buvo minima 1961 m. BPK 5 str., tačiau praktiškai situacijos, kai dėl malonės akto būtų galima atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą, nebuvo įmanomos²⁰, nes pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos²¹ 84 str. 23 p. Respublikos Prezidentas malonę teikia nuteistiesiems. Tai reiškia, kad malonės aktas galėjo atsirasti tik po apkaltinamojo nuosprendžio.

Šioje vietoje būtina aptarti dar vieną aplinkybę dariusią baudžiamąjį procesą negalimą ir kurią laiką egzistavusią ir dabartiniame BPK. Pirminėje BPK 3 str. redakcijoje buvo numatyta galimybė atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, arba nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimą, imunitetas – tai asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos to asmens pareigoms tinkamai atlikti²². Imunitetas gali būti tarptautinis arba nacionalinis. Tarptautinį imunitetą turi diplomatai. Nacionalinį imunitetą turi Lietuvos Respublikos Seimo nariai, teisėjai ir pan. Nacionalinį imunitetą

---

¹⁹ KUJALIS, P. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių samprata. *Jurisprudencija*. 2002, t. 34(26), p. 65.

²⁰ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUČONIS, P. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001, p. 9.

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992, nr. 220-0.

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Dėl operatyvinės veiklos. Byla Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000.

galima panaikinti gavus atitinkamo asmens ar institucijos leidimą. Pavyzdžiui, teisėjas gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn gavus Lietuvos Respublikos Seimo sutikimą. Respublikos Prezidento patraukti baudžiamojon atsakomybėn negalima, tol kol jis eina savo pareigas (jis pirmiau turi būti nušalinamas).

Ši aplinkybė praktikoje kėlė gana nemažai problemų, ne tik dėl to, kad nebuvo galimybės patraukti tokį asmenį, baudžiamojon atsakomybėn, tačiau ir todėl, kad apskirtai nebuvo galimybės pradėti tirti galimai padarytą nusikalstamą veiką. Galiausiai 2011 m. birželio 21 d. buvo priimtas BPK pakeitimo įstatymas²³ ir ši aplinkybė buvo pripažinta netekusi galios. Kartu BPK buvo papildytas 3² str., kuris numato, kad ikiteisminis tyrimas dėl turinčių imunitetą asmenų gali būti pradedamas, tačiau jam negali būti surašytas pranešimas apie įtarimą, jis negali būti apklausiamas kaip įtariamasis ar pripažįstamas įtariamuoju, negali būti suimtas ar kitaip suvaržoma jo laisvė. Negavus leidimo patraukti tokį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, baudžiamasis procesas yra nutraukiamas, tačiau vėliau, gavus tokį leidimą arba asmeniui kitaip netekus imuniteto, baudžiamasis procesas gali būti atnaujintas.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1961 m. BPK buvo keičiamas bei papildomas daug kartų. Nors atsisakymo iškelti baudžiamąją bylą institutą reglamentuojančios teisės normos iš esmės nebuvo keičiamos, tačiau šiems institutams tiesioginę įtaką darė kitų 1961 m. BPK normų keitimas ir pildymas.

Vienas pirmųjų pakeitimų buvo atliktas 1991 m. gruodžio 10 d. priimtu įstatymu²⁴. Minėtu įstatymu 1961 m. BPK buvo papildytas 84¹ str. „Patikrinimo aktas“ ir 206¹ str. „Patikrinimo darymas“. Pagal šiuos pakeitimus, prireikus nustatyti duomenis, turinčius reikšmės nusikaltimo aplinkybėms išaiškinti, kvotos organo pareigūnas pagal Lietuvos Respublikos policijos įstatymo²⁵ 37 str. galėjo patikrinti įmonių, įstaigų bei organizacijų, taip pat piliečių ūkinę – finansinę veiklą. Nei viename iš šių straipsnių nebuvo numatyta, kad patikrinimas gali būti daromas tik iškėlus baudžiamąją bylą, kita vertus baudžiamosios bylos iškėlimą ir atsisakymą ją iškelti reglamentuojančios teisės normos nebuvo pildomos. Žvelgiant į šių pakeitimų esmę, galima teigti, kad tokie patikrinimai galėjo būti daromi ir neiškėlus baudžiamosios bylos. Taigi, be jau aukščiau minėtos įvykio vietos apžiūros buvo

---

²³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374-1, 374-2, 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3², 160¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 81-3965.

²⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 3-31.

²⁵ Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1990, nr. 148-0.

sukurtas dar vienas procesinis veiksmas, kuriuo galėjo pasinaudoti teisėsaugos pareigūnai neiškėlę baudžiamosios bylos.

Sekantis pakeitimas, papildęs procesinių veikslių, kuriuos galima taikyti iki baudžiamosios bylos iškėlimo, sąrašą, buvo priimtas 1993 m. birželio 10 d. įstatymu²⁶. Šiuo įstatymu buvo papildytas 84² str., kurio naujoje redakcijoje buvo numatyta, kad specialistas gali duoti išvadą ir iki baudžiamosios bylos iškėlimo. Taip pat buvo pildomas ir 207 str., kurio naujoje 3 d. buvo numatyta, kad ekspertizė gali būti skiriama ir iki baudžiamosios bylos iškėlimo.

Po metų, 1994 m. liepos 19 d. įstatymu²⁷ buvo nuspręsta leisti atlikti dar vieną procesinį veikslių iki baudžiamosios bylos iškėlimo – reviziją. Antai, 1961 m. BPK 206² str. buvo papildytas 5 dalimi, kurioje buvo numatyta, kad revizija gali būti skiriama ir iki baudžiamosios bylos iškėlimo. Šiuo įstatymu, be kita ko, buvo padarytas dar vienas aktualus pakeitimas. BPK 128 str. buvo papildytas tokia 4 dalimi: „jeigu iš pareiškime ar pranešime išdėstytų aplinkybių yra pagrindo manyti, kad nusikaltimą padarė organizuota grupė ar nusikalstamas susivienijimas, prokurorui leidus, sprendimą dėl baudžiamosios bylos iškėlimo galima atidėti iki to laiko, kol, remiantis surinkta medžiaga, bus galima pradėti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo baudžiamąjį persekiojimą, bet ne ilgiau kaip vieneriems metams“.

Kitas labai svarbus pakeitimas buvo padarytas 2001 m. rugsėjo 11 d. priimtu įstatymu²⁸. Šiuo įstatymu buvo pakeista 128 str. 2 d. ją išdėstant taip: „Gavus pareiškimą ar pranešimą apie padarytą nusikaltimą, jį tiriantis pareigūnas gali išreikalauti reikiamą medžiagą ir atlikti šiame kodekse nustatyta tvarka tardymo veiksmus nusikaltimo požymiams nustatyti: liudytojo apklausą, akistatą, parodymą atpažinti, poėmį, asmens kratą, laikiną nuosavybės teisių apribojimą (asmenų, įtariamų turint nusikalstamai įgyto turto, laikiną nuosavybės teisių apribojimą), apžiūrą, parodymų patikrinimą vietoje, tardymo eksperimentą, pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimą, reviziją, ekspertizę, gauti specialisto išvadą“. Po pakeitimo valstybiniai baudžiamojo proceso subjektai iš esmės galėjo atlikti visus tardymo veiksmus su tam tikromis išimtimis. Negalima buvo tik apklausti įtariamojo, pareikšti kaltinimų, klausytis pokalbių, daryti įtariamojo parodymų patikrinimą vietoje ir t.t. Šis pakeitimas savo technika buvo kiek kitoks. Skirtingai nei prieš tai daryti pakeitimai, tardymo veiksmai, kurie buvo galimi dar neiškėlus baudžiamosios

---

²⁶ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1993, nr. 26-597.

²⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 60-1182.

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 82-2830.

bylos, buvo numatyti būtent skyriuje, reglamentuojančiam baudžiamosios bylos iškėlimo stadiją.

Taigi įvertinus minėtus 1961 m. BPK kodekso pakeitimus darytina išvada, kad bėgant laikui baudžiamosios bylos iškėlimo stadijoje drastiškai keitėsi galimybės taikyti tardymo veiksmus, pradedant nuo to, kad praktiškai jokie veiksmai negalėjo būti atliekami, ir baigiant tuo, jog galėjo būti atliekami beveik visi tardymo veiksmai. Tą pastebėjo ir kai kurie teisės mokslininkai²⁹. Toks reguliavimas išliko iki tol, kol 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo BPK.

Įsigaliojus BPK, atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentuojamas 8 skyriuje. Skirtingai negu prieš tai galiojusiam 1961 m. BPK, šiuo metu galiojantis BPK neišskyrė ikiteisminio tyrimo pradžios kaip atskiros baudžiamojo proceso stadijos. Pirminėje jo redakcijoje 166 str. 1 dalyje buvo nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas:

1. gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką;
2. jei prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas patys nustato nusikalstamos veikos požymius ir surašo tarnybinį pranešimą.

Šioje vietoje matomas skirtumas lyginant BPK su 1961 m. BPK. Šiuo metu galiojantis BPK numatė tik 2 pagrindus ikiteisminiam tyrimui pradėti, kai tuo tarpu 1961 m. BPK – 5. BPK 166 str. 3 d. buvo nurodyta, kad sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą priima prokuroras, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar šio įgaliotas asmuo ant pareiškimo, pranešimo ar skundo apie nusikalstamą veiką užrašydami rezoliuciją. Toks reglamentavimas iš esmės reiškė tai, kad ikiteisminio tyrimo pradžia buvo formali. Kai kurių mokslininkų teigimu, tai reiškė ne tik formalią ikiteisminio tyrimo pradžią, bet ir tai, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas yra tarsi atskira baudžiamojo proceso stadija³⁰. Toks reguliavimas išliko 4 metus, iki tol, kol 2007 m. birželio 28 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė baudžiamojo proceso kodekso pataisą, kuria atsisakyta formalaus ikiteisminio tyrimo pradėjimo reikalavimo³¹. Remiantis šia pataisa, atitinkamai buvo pakeistos ir papildytos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijos „Dėl ikiteisminio

---

²⁹ KUCONIS, P. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 459.

³⁰ MIŠEIKIS, Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2005, t. 67(59), p. 46-53.

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41¹, 77², 80¹, 374¹, 374², 412¹ straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3312.

tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos³² (toliau – Generalinio prokuroro rekomendacijos). Daugiau BPK 166 str. keičiamas ar pildomas nebuvo ir ši jo redakcija galioja ir dabar.

Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą BPK reglamentuotas 168 str. Nuo BPK įsigaliojimo šis straipsnis buvo keičiamas ir pildomas bene daugiausiai iš visų kitų straipsnių, reglamentuojančių baudžiamojo proceso pradžią. Vos tik įsigaliojus BPK, 2003 m. birželio 19 d. buvo priimtas įstatymas, kuriuo buvo pakeista jo 168 str. 2 d.³³. Pakeitimas numatė, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali ne tik ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo bet ir jo įgalioto asmens sutikimu. Manytina, kad šis pakeitimas buvo visiškai neparuoštas, nes nei BPK, nei Generalinio prokuroro rekomendacijose nėra tiksliai apibrėžta kas gali būti šiuo įgaliotu asmeniu³⁴. Pirminė BPK 168 str. 1 d. redakcija numatė, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi. Tai praktikoje kėlė nemažai problemų tais atvejais, kai faktai apie padarytą nusikalstamą veiką buvo teisingi, tačiau egzistavo viena iš BPK 3 str. 1 d. nurodytų aplinkybių, darančių procesą negalimą. Atsižvelgiant į tai, 2007 m. birželio 28 d. buvo priimtas įstatymas³⁵, kuriuo buvo pakeista 168 str. 1 d., numatant galimybę atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir tais atvejais, kai yra aiški bent viena BPK 3 str. 1 d. nurodyta aplinkybė.

Pirminėje BPK redakcijoje, skirtingai nei dabar, 168 str. nebuvo numatyta galimybės atlikti proceso veiksmus nepradėjus ikiteisminio tyrimo, išskyrus patikslinimą. BPK nebuvo nurodyta patikslinimo reikšmė, tačiau ją buvo galima rasti Generalinio prokuroro rekomendacijoje. Generalinio prokuroro rekomendacijų 17 p. numatė, kad prokuroras, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo, esant būtinumu, gali paprašyti pareiškėjo tuoj pat raštu patikslinti nurodytus faktus apie padarytą nusikalstamą veiką³⁶.

---

³² Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 94-3713.

³³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276, 407, 409 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 68-3070.

³⁴ Apie tai plačiau bus nagrinėjama kitoje daro dalyje.

³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41¹, 77², 80¹, 374¹, 374², 412¹ straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3312.

³⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 39-1807.

Vėliau buvo padarytas Generalinio prokuroro rekomendacijų pakeitimas, kuriame patikslinimo sąvoka buvo dar detaliau apibrėžta. 2008 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu³⁷ Generalinio prokuroro rekomendacijos buvo išdėstytos nauja redakcija, kurių 5 p. buvo nustatyta, kad patikslinimas – prokuroro, jo pavedimu prokuroro padėjėjo ar ikiteisminio tyrimo pareigūno gautas rašytinis pareiškėjo ar nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens papildomas paaiškinimas ar pareiškimas, kuriuo detalizuojami ar papildomi skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką, ir (ar) įstatymų nustatyta tvarka iš jų arba valstybės ar savivaldybės įstaigų gauti dokumentai ir (ar) duomenys, turintys reikšmės gautam skundai, pareiškimui ar pranešimui nagrinėti.

Reguliavimas, kuomet nepradėjus ikiteisminio tyrimo jokie proceso veiksmai, be patikslinimo, negalėjo būti atliekami, deja, neišliko. Įstatymų leidėjas nusprendė žengti žingsnį atgal ir grąžinti ikiteisminio tyrimo institucijoms jų galias, turėtas iki BPK priėmimo. Tokiu būdu 2010 m. rugsėjo 21 d. buvo priimtas pakeitimas³⁸, kuriuo papildyta BPK 168 str. 1 dalis numatant, kad, gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui, gali būti atlikta įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, išreikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos. Taigi panašu, kad vėl buvo grįžta prie reglamentavimo, kurį numatė 1961 m. BPK, kuomet neiškėlus baudžiamosios bylos buvo galima atlikti tam tikrus procesinius veiksmus.

Tuo pačiu pakeitimu BPK 168 str. buvo papildytas ir tuo, kad tokie proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus. Manytina, kad tokiu neapibrėžtu terminu galėjo būti piktnaudžiuojama, todėl 2012 m. birželio 21 d. buvo priimtas BPK pakeitimas, kuriuo vėl buvo keičiama 168 str. 1 d. numatant, kad proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, bet ne ilgiau kaip per 10 dienų.

Apibendrinant tai apie ką buvo kalbėta, turbūt derėtų pripažinti, kad atsisakymo pradėti ikiteisminį institutas nuo 1961m. BPK iki šiuo metu galiojančios BPK aktualios redakcijos buvo reglamentuojamas skirtingai. Baudžiamosios bylos iškėlimas buvo atskira baudžiamojo proceso stadija. Lyginant su dabartiniu atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą

---

³⁷ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 94-3713.

³⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 3¹ straipsniu ir 18, 21, 38, 55, 64, 78, 81, 102, 112, 121, 125, 134, 135, 136, 137, 142, 151, 157, 168, 170, 176, 178, 181, 342, 348, 389, 418, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 113-5742.

instituto reguliavimu, anksčiau galiojęs reglamentavimas iš dalies numatė skirtingus atvejus, kuomet turi būti atsisakoma iškelti baudžiamąją bylą arba kuomet jos galima nekelti, o šį institutą reglamentuojančios teisės normos turėjo nemažai prieštaravimų. Labai netolygiai buvo reglamentuojamas ir proceso veiksmų atlikimas iki baudžiamosios bylos iškėlimo (ikiteisminio tyrimo pradžios): tai siaurinant, tai išplečiant ikiteisminio tyrimo pareigūnų galias baudžiamosios bylos iškėlimo (ikiteisminio tyrimo pradėjimo) metu. Po BPK įsigaliojimo buvo bandoma tobulinti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą reglamentuojančias teisės normas, tačiau su kiekvienu pakeitimu, šio instituto problemų palaipsniui vis daugėjo.

2. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą užsienių šalių baudžiamajame procese

Mokslinėje literatūroje³⁹ valstybių teisinės sistemos pagal ikiteisminio tyrimo pradėjimą ir atsisakymą jį pradėti yra skirstomos į 2 grupes:

1. Tikslingumo teisinės sistemos;
2. Legalistinės teisės sistemos.

Legalumas ir tikslingumas yra baudžiamojo proceso principai taikomi ir Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. Legalumo principas reiškia, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokurorai turi reaguoti į informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, atlikti visus reikiamus veiksmus ir priimti sprendimus, kad nusikalstama veika būtų atskleista, o kiekvienas nusikalstamą veiką padaręs asmuo nubaustas⁴⁰. Tikslingumo principas, esant tam tikroms aplinkybėms, leidžia įprastų sankcijų netaikyti ar nebaigti proceso apkaltinamuoju nuosprendžiu, o atsisakyti pradėti procesą ar jį nutraukti (verčia ieškoti kitų alternatyvų baudimui ir persekiojimui)⁴¹. Taigi valstybės priskyrimas vienai ar kitai teisinei sistemai priklauso nuo to, koks principas joje yra dominuojantis.

Tikslingumo principas yra įteisintas: Prancūzijoje, Belgijoje, Nyderlanduose, Liuksemburge, Anglijoje, Velse, Škotijoje, Islandijoje, Danijoje, Norvegijoje ir kt., o legalumo principas įtvirtintas Airijoje, Švedijoje, Graikijoje ir rytų Europos valstybėse⁴². Šis principas paprastai yra siejamas su viešuoju interesu – jei nėra viešo intereso pradėti baudžiamąjį procesą, turi būti priimamas sprendimas atsisakyti jį pradėti. Kaip pavyzdį galima pateikti Nyderlandų baudžiamojo proceso kodekso 167 str. 2 d., kurioje numatyta, kad pagrindas nepradėti baudžiamojo persekiojimo yra viešojo intereso nebuvimas⁴³.

Nors legalumo principas reiškia, kad pradėti baudžiamąjį procesą privalu visais atvejais, praktiškai visos valstybės, priklausančios legalistinei teisės sistemai, yra numačiusios ir šio principo išimtis. Minėtai sistemai priklausančios valstybės, įskaitant ir Lietuvą, yra numačiusios konkrečius atvejus, kada turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą.

Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas nenumato ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijos. Pagal baudžiamojo proceso teoriją ir nusistovėjusią praktiką ikiteisminis tyrimas

³⁹ PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 446 – 452.

⁴⁰ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUCONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 68.

⁴¹ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUCONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 68.

⁴² PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p.447, 449.

⁴³ Nyderlandų baudžiamojo proceso kodeksas. 2012 m. spalio 8 d. redakcija. [žiūrėta 2016-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

laikomas pradėtu atlikus pirmuosius procesinius veiksmus. Pagrindas kvotai atlikti gali būti ir paprastas įtarimas⁴⁴.

Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse yra numatyta atitinkamų valstybės subjektų pareiga imtis visų priemonių nusikalstamai veikai atskleisti, jei yra pakankamai faktinių duomenų. Visgi, Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse yra numatyti ir tokie atvejai, kuomet galima atsisakyti pradėti baudžiamąjį procesą. Pavyzdžiui, pagal Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso 153 straipsnio 1 dalyje⁴⁵ nustatytą normą yra galimybė su teismo pritarimu atsisakyti pradėti baudžiamąjį persekiojimą, kuomet kaltinamojo kaltė yra labai nedidelė ir nėra viešo intereso tokį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Dar vienas atvejis numatytas Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso 153a str. Jame numatyta galimybė laikinai sustabdyti baudžiamąjį persekiojimą ir nustatyti kaltinamajam tam tikras pareigas, kurias įvykdžius, galimybė patraukti jį atsakomybėn būtų panaikinta. Šiuo atveju, tokiam asmeniui, gali būti nustatoma pareiga atlikti tam tikrą darbą, kuriuo būtų pašalinama padaryta žala, pervesti atitinkamą sumą į valstybės biudžetą arba nepelno siekiančiai organizacijai, atlikti kitokius neapmokamus darbus, išklaudyti socialinių įgūdžių kursą ir pan. Atsisakyti baudžiamojo persekiojimo galima ir tuomet, kai yra aplinkybės, kurios leidžia asmenį atleisti nuo bausmės. Toks sprendimas gali būti priimtas tik pritarus teismui.

Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas taip pat numato procesines prielaidas, kurių nebuvimas daro baudžiamąjį procesą negalimą: kaltinamasis turi būti sulaukęs 14 metų amžiaus ir būti pakaltinamas; toje byloje negali būti jau anksčiau priimto teisėto sprendimo; negali būti suėję senaties terminai; kaltinamajam negali būti taikoma amnestija; kaltinamasis negali turėti deputato imuniteto; kaltinamasis turi būti pavaldus Vokietijos teisingumui ir neturi būti privalu išduoti jį užsienio valstybei. Pagal Vokietijos Federacijos Konstitucinio Teismo išaiškinimą, baudžiamasis procesas taip pat negali vykti, jei dėl jo iškiltų neproporcingai didelis pavojus kaltinamojo sveikatai ar gyvybei⁴⁶.

Austrijos BPK, numato parengtinį tyrimą, kuris gali būti atliekamas kvotos ar parengtinio teismo tardymo forma. Kvotos atlikimą inicijuoja prokuroras siekdamas nustatyti ar yra galimybė patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, ar ne. Apie padarytą nusikaltimą prokuratūra sužino arba iš pranešimų, arba iš kitų šaltinių. Pats prokuroras jokių tyrimo veiksmų neatlieka. Jis naudojami ikiteisminio tyrimo įstaigų duomenimis ir ikiteisminio tyrimo teisėjo paslaugomis. Policija šio tyrimo metu gali atlikti

---

⁴⁴ ANDREJEV, J. Ikiteisminio tyrimo pradžia kitų valstybių baudžiamojo proceso teisėje. Iš *Teisinės minties šventė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p.123.

⁴⁵ Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2014 m. kovo 23 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

⁴⁶ Goda G. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Vilnius: Saulužė. 1997, p. 12.

įvairių asmenų apklausas, jų neprisaikdindama, taip pat įvairias apžiūras, o neatidėliotinais atvejais taikyti ir kai kurias prievartos priemones, pavyzdžiui, daryti kratas. Prokuratūra gali dalyvauti atliekant bet kurį tyrimo veiksma. Policija ir ikiteisminio tyrimo teisėjas negali atsisakyti atlikti kokį nors prokuroro nurodytą veiksma, motyvuodami tuo, kad tai yra netikslinga. Priklausomai nuo kvotos rezultatu, jai pasibaigus, prokuratūra priima viena iš šių sprendimu:

1. jei yra pakankamai duomenų patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, tai prokuroras arba prašo pradėti ikiteisminį tyrima, arba iš karto pareiškia kaltinima,
2. jei tokių duomenų nėra, procesas yra nutraukiamas⁴⁷.

Bulgarijos baudžiamojo proceso kodekso 23 str. 2 d.⁴⁸ yra numatyta, kad baudžiamasis procesas prasideda atlikus pirmąjį tyrimo veiksma. Be pagrindų, darančių baudžiamąjį procesa negalima, kuriuos numato ir Lietuvos Respublikos BPK, Bulgarijos baudžiamojo proceso kodekse (24 str. 1 d.) yra numatyti dar keli atvejai, kai procesas neturi būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas:

1. kai asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal amnestija;
2. kai asmuo po nusikalstamos veikos padarymo patenka į būseną, kurioje jis nebegali kontroliuoti ar suvokti savo veiksma (tampa neveiksnius);
3. kai nukentėjusysis, iki bylos nagrinėjimo teisme, išreiškia valią nebetęsti baudžiamojo proceso;
4. kai įtariamasis yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės taikant jam auklėjamasias priemones;
5. kai yra leista perduoti nusikalstama veika padariusį asmenį kitai užsienio valstybei.

Jeigu reikalingas asmens skundas baudžiamajam persekiojimui pradėti, baudžiamasis procesas taip pat nėra pradedamas:

1. kai nėra skundo;
2. kai skundas neatitinka jam keliamų sąlygų;
3. kai nukentėjusysis ir kaltininkas susitaikė, išskyrus atvejus kai kaltininkas be pateisinamos priežasties pažeidžia susitaikymo sąlygas;
4. kai privatus kaltintojas atsiima savo skunda;

---

⁴⁷ Goda G. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Vilnius: Saulužė. 1997, p. 44-48.

⁴⁸ Bulgarijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2011 vasario 13 redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

5. kai privatus kaltintojas nebuvo jo paties nurodytu adresu arba į teismą neatvyko dėl nepateisinamos priežasties.

Kroatijos baudžiamojo proceso kodeksas numato kiek kitokią baudžiamojo proceso pradžią. Kroatijoje baudžiamasis procesas prasideda tada, kai atitinkamas skundas, pranešimas ar pareiškimas registruojamas nusikaltimų registre arba atliekamas bet koks procesinis veiksmas, varžantis žmogaus teises ir laisves, kuriais siekiama patikrinti įtarimus apie to asmens padarytą nusikalstamą veiką⁴⁹. Jei valstybės pareigūnui iš pateikto pareiškimo nepakanka duomenų nustatyti, ar buvo padaryta nusikalstama veika arba šių duomenų pareiškime tiesiog trūksta, pareigūnas gali nusiųsti šaukimą asmeniui, kuris pateikė pranešimą nurodant, kad jis kviečiamas patikslinti pareiškimą. Jei per 15 dienų asmuo neatvyksta, pareigūnas padaro įrašą apie tokį faktą ir kartu su šaukimu prideda jį prie pareiškimo. Toks pareiškimas registruojamas ne nusikaltimų registre, o įvairių duomenų apie nusikaltimus registre ir perduodamas saugoti.

Estijos BPK numato, kad ikiteisminio tyrimo institucijos apie gautą pareiškimą pradėti ikiteisminį tyrimą informuoja ir asmenį, dėl kurio toks pareiškimas buvo paduotas. Nepranešama tik tais atvejais, kai tokio pranešimo ar pareiškimo konfidencialumą numato įstatymas arba, kai nepranešimas reikalingas nusikaltimo prevencijai. Estijos BPK taip pat numato galimybę atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tuomet, kai įtariamasis serga nepagydoma liga dėl kurios negalės dalyvauti baudžiamajame procese arba negalės atlikti jam paskirtos bausmės, taip pat tais atvejais, kai jis yra įtariamasis Estijos baudžiamojo kodekso 414, 415, 418 ir 418¹ straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų padarymu ir savanoriškai atiduoda neteisėtus ginklus, sprogstamuosius užtaisus arba didžiąją dalį amunicijos arba sprogmenų⁵⁰.

Portugalijoje numatyta originali sistema. Jei įstatyme nustatyta bausmė – laisvės atėmimas daugiau kaip 3 metams, baudžiamoji byla yra privaloma, tačiau jei laisvės atėmimo bausmė nenumatyta arba yra trumpesnė nei 3 metai, baudžiamoji byla nėra privaloma. Šiuo atveju prokuratūra, tardytojui, kaltinamajam ir nukentėjusiajam sutikus, gali nutraukti bylą, jei kaltinamasis nėra anksčiau baustas ir jei padaryta nusikalstama veika nėra piktybinė⁵¹. Kaltininkas yra įpareigojamas atlyginti žalą, sumokėti pinigų sumą valstybei ar nukentėjusiajam. Kaltininkui gali būti uždrausta verstis tam tikra profesine veikla, gyventi tam tikroje vietovėje arba užsiimti tam tikra veikla. Tokiu atveju byla

---

⁴⁹ Kroatijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2009 m. liepos 3 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

⁵⁰ Estijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2013 m. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

⁵¹ PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 452.

sustabdoma 2 metams ir jei per šį laikotarpį kaltininkas įvykdo savo įsipareigojimus byla nutraukiama galutinai.

Rumunijos BPK 7 straipsnio 1 dalyje⁵² yra numatyta, kad prokuroras turi pareigą pradėti ir vykdyti ikiteisminį tyrimą *ex officio*, kai tik paaiškėja duomenys apie padarytą nusikalstamą veiką ir nėra teisinių pagrindų, draudžiančių pradėti ikiteisminį tyrimą. To paties straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad įstatymų numatytais atvejais ir tvarka prokuroras gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kai iš bylos duomenų matyti, kad nėra viešo intereso tai daryti. Taip pat Rumunijos BPK numato, kad įstatyme numatytais atvejais prokuroras pradeda ikiteisminį tyrimą tik gavęs nukentėjusiojo skundą, aukštesniosios institucijos leidimą ar nurodymą arba patenkinus kitas sąlygas, numatytas įstatymuose.

Nyderlanduose dėl bylos neiškėlimo ar nutraukimo, suinteresuotas asmuo turi teisę kreiptis į Apeliacinį teismą (jei sprendimą priėmė nacionalinės prokuratūros prokuroras – į Hagos apeliacinį teismą)⁵³. Teismas apklausia skundą padavusį asmenį ir prokurorą. Tokie ginčai sprendžiami teisėjų kolegijoje. Motyvuotu sprendimu Apeliacinis teismas gali nuspręsti, skundą atmesti ir atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, arba įsakyti prokurorui pradėti ikiteisminį tyrimą⁵⁴.

Apibendrinant turbūt galima teigti, kad įvairios užsienio valstybės yra numačiusios skirtingus procesus ikiteisminiam tyrimui pradėti ar atsisakyti tai daryti. Iš esmės visos valstybės nustato panašius pagrindus, kuomet baudžiamasis procesas yra negalimas, tačiau atskiros valstybės numato ir daugiau atvejų, kai baudžiamojo persekiojimo privalomumo galima atsisakyti. Pagrindai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kuomet nėra viešojo intereso, kai nukentėjusysis ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo susitaiko, taip pat kiti panašūs užsienio valstybėse numatyti pagrindai nepradėti baudžiamojo proceso yra vertintini teigiamai. Jei nėra poreikio patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, tai baudžiamasis procesas neturėtų būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas.

Analizuojant minėtų užsienio šalių reglamentavimą, siūlytina ir Lietuvos Respublikos BPK numatyti daugiau atvejų, kuomet galima būtų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Pavyzdžiui, papildant BPK 3 str. 1 d. ir nurodant, kad ikiteisminis tyrimas nepradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, kai asmuo po nusikalstamos veikos padarymo tampa neveiksnius arba suserga nepagydoma liga. Taip pat, siūlytina papildyti BPK 3 str. 1 d. 5 p., numatant galimybę dėl BPK 167 str. 1 d. numatytų veikų atsisakyti

---

⁵² Rumunijos baudžiamojo proceso kodeksas 2014 m. vasario 7 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

⁵³ Nyderlandų baudžiamojo proceso kodeksas. 2012 m. spalio 8 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

⁵⁴ PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 450.

pradėti ikiteisminį tyrimą, o pradėjus jį nutraukti, jei nukentėjusysis ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo susitaiko arba nukentėjusysis aiškiai išreiškia valią atsisakyti baudžiamojo proceso. Manytina, kad jei asmuo turi teisę inicijuoti ikiteisminį tyrimą, tai toks asmuo turi turėti galimybę ir tokį tyrimą nutraukti. Priėmus minėtus pasiūlymus būtų įgyvendinamas tikslingumo principas, kuris, kaip matyti, yra plačiai taikomas užsienio šalių baudžiamojo proceso praktikoje, tausojamas valstybės ikiteisminio tyrimo institucijų bei pareigūnų laikas bei materialiniai ištekliai, o nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir nukentėjusysis būtų patenkinti baudžiamojo proceso baigtimi.

3. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sąvoka ir turinys

Šiuo metu galiojantis BPK nepateikia ikiteisminio tyrimo, ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sąvokų. Siekiant atskleisti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sąvoką ir jo turinį yra būtina, analizuoti ir ikiteisminio tyrimo bei ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvokas.

BPK, skirtingai nei 1961 m. BPK, neišskiria ikiteisminio tyrimo pradėjimo kaip atskiros baudžiamojo proceso stadijos. Įsigaliojus BPK, pirmąją baudžiamojo proceso stadiją tapo ikiteisminis tyrimas. Ikiteisminis tyrimas – tai proceso stadija, trunkanti nuo sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą iki bylos su kaltinamuoju aktu perdavimo teismui⁵⁵. Taigi šios stadijos pradžia yra sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą. Atsižvelgiant į pagrindinius ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutą ir atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą reglamentuojančius straipsnius (BPK 166, 167 ir 168 str.) darytina išvada, kad šie institutai patenka į pateiktą ikiteisminio tyrimo apibrėžimą, ypač pirmasis minėtas institutas. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto pradžia galima laikyti tam tikros informacijos gavimą, o pabaiga – sprendimo pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimą.

Žvelgiant sistemiškai, aiškiai matyti, kad ikiteisminio tyrimo pradžią reglamentuojančios normos išdėstytos ne bet kur, o būtent BPK 8 skyriuje „Ikiteisminio tyrimo bendrosios nuostatos“. Tai rodo tam tikrą šių normų priklausomumą ikiteisminio tyrimo stadijai. Iš to darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto pabaiga, reiškia ikiteisminio tyrimo, o kartu ir baudžiamojo proceso pradžią, jei priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą.

Panašu, kad toks teisinis reguliavimas teisės moksle sukėlė nemažai diskusijų. Kai kurie teisės mokslininkai ikiteisminio tyrimo pradėjimą prilygino baudžiamosios bylos iškėlimui, reglamentuotam 1961 m. BPK, ir įvardijo šį institutą, kaip atskirą BPK stadiją⁵⁶. Ši diskutuotina pozicija šiuo metu nebėra tokia aktuali panaikinus rezoliuciją kaip ikiteisminio tyrimo pradžios momentą bei atlikus kitus BPK 168 str. pakeitimus⁵⁷. Taigi

⁵⁵ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUČONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 286.

⁵⁶ MIŠEIKIS, Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2005, t. 67(59), p. 46-53.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41¹, 77², 80¹, 374¹, 374², 412¹ straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3312.

pozicija, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas yra atskira ikiteisminio tyrimo stadija, atsižvelgiant į šiuo metu galiojantį reglamentavimą, būtų klaidinga, nes priešingu atveju tai reikštų, kad tiek ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadija, tiek ikiteisminio tyrimo stadija pradedamos esant tiems patiems pagrindams.

Pažymėtina ir tai, kad pirminio BPK projekto rengėjai jau pačioje pradžioje laikėsi pozicijos, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimo, kaip atskiros baudžiamojo proceso stadijos, turi būti atsisakyta⁵⁸. BPK projekto autorių pozicija buvo ta, kad reikia sujungti baudžiamosios bylos iškėlimo ir kvotos stadijas. Projekto autorių nuomone, ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadija nereikalinga, todėl, kad dažnai nuo pat pirmo signalo apie padarytą nusikalstamą veiką gavimo yra būtina atlikti pilnaverčius baudžiamosios bylos tyrimo veiksmus, siekiant rasti ir užfiksuoti įrodymus teisminiam nagrinėjimui⁵⁹.

Su tokia BPK projekto rengėjų pozicija turbūt reiktų sutikti, nes ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto reikšmė yra sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradžios priėmimas arba sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tuo tarpu, išplečiant šį institutą iki atskiros BPK stadijos gaunasi gana keista situacija: atliekamas tyrimas tam, kad būtų pradėtas kitas (ikiteisminis) tyrimas. Ikiteisminio tyrimo pagrindinis tikslas yra surinkti duomenis apie nusikalstamą veiką. Kartu, BPK numatyti patikslinamieji veiksmai sudaro galimybes ikiteisminio tyrimo pareigūnams bei prokurorams tai daryti prieš ikiteisminio tyrimo pradžią. Toks reguliavimas, tarsi, sukuria dar vieną tyrimą, kurio tikslas nustatyti ar yra pagrindas pradėti kitą, tik jau ikiteisminį tyrimą. Iš to pagrįstai gali kilti klausimas kam apskritai ikiteisminis tyrimas reikalingas arba kuo toks tyrimas skiriasi nuo ikiteisminio tyrimo? Panašu, kad su panašiomis problemomis susiduriama iš kitose užsienio valstybėse⁶⁰. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad tokiu būdu ikiteisminis tyrimas praranda prasmę ir tampa reikalingas tik tam, kad būtų galima atlikti daugiau procesinių veiksmų, kuriuos galima atlikti tik ikiteisminio tyrimo metu.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvoka gali būti suprantama plačiaja ir siaurąja prasme. Plačiaja prasme ikiteisminio tyrimo pradėjimas tai laikotarpis nuo informacijos apie nusikalstamą veiką gavimo prokuratūroje arba ikiteisminio tyrimo įstaigoje iki sprendimo pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Siaurąją prasme ikiteisminio tyrimo pradėjimas gali būti suprantamas tik kaip sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą.

---

⁵⁸ GODA, G. ir KUČONIS, P. Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija. *Justitia*, Nr. 4, 1997, p. 10.

⁵⁹ Baudžiamojo proceso kodekso projekto komentaras. *Teisės problemos* Nr.3 (25). Teisės institutas, 1999, p. 11.

⁶⁰ NAZARKE Z; AMYRBEKOVNA T. B. ir DZHUMAMURATOVIC B. A. Pre-trial investigation in the new edition of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan. Iš *European science review* nr. 3-4. Viena, 2015, p. 117 – 118 Prieiga per internetą <https://ew-a.org/upload/iblock/202/ESR_3-4_2015.pdf>. [žiūrėta 2016 m. kovo 31 d.].

Taigi apibendrintai galima teigti, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto sąvoką apibrėžti yra gana nelengva. Atsižvelgiant į tai kas buvo kalbėta, galima būtų teigti, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba atsisakyti tai daryti, turint galimybę iki šio sprendimo priėmimo atlikti BPK numatytus patikslinamuosius veiksmus.

Teisės mokslininkai gan „karštai“ diskutuoja dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, kai iš pat pradžių yra aišku, kad atlikus tam tikrus proceso veiksmus ikiteisminis tyrimas bus nutrauktas⁶¹. Manytina, kad didesnių neigiamų padarinių sukelia ne ikiteisminio tyrimo pradėjimas ir nutraukimas, o nepagrįstas ikiteisminio tyrimo nepradėjimas⁶². Tokiai pozicijai, iš esmės, yra pritartina, nes tokiu atveju neįvykdoma BPK 2 str. įtvirtinta pareiga atskleisti nusikalstamas veikas ir baudžiamasis procesas neatlieka savo paskirties. Atlikus ikiteisminį tyrimą ir jį nutraukus, pačia bendriausia prasme galima teigti, kad veika dėl kurios jis buvo pradėtas yra iširta (nepriklausomai nuo to, ar pirminė tikėtina informacija apie ją nepasitvirtino), tuo tarpu atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, apskritai joks tyrimas nėra atliekamas ir, pavyzdžiui, skunde nurodyta galimai nusikalstama veika nėra tiriamą.

Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas reglamentuotas BPK 168 str. Prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiama atvejais – ir jų patikslinimą, atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą kai:

1. nurodyti duomenys apie galimai padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi;
2. yra aiškios BPK 3 str. 1 d. nurodytos aplinkybės.

BPK 168 str. 1 d. šie pagrindai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą sujungti jungtuku „ar“, kuris, taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą, iš esmės reikšią 2 alternatyvas. Atsisakymui pradėti ikiteisminį tyrimą pakanka nustatyti bent vieną. Taigi BPK numato 2 alternatyvius pagrindus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Iš analizavus ikiteisminio tyrimo, ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvokas bei atsižvelgiant į BPK 168 str. 1 d., galima daryti išvadą, kad atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, yra vienas iš galimų prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno priimamų sprendimų gavus skundą, pareiškimą arba pranešimą apie nusikalstamą veiką. Tai vienas iš ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro galimų elgesio variantų, vertinant ar yra

---

⁶¹ KUCONIS, P. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 466. ANCELIS, P. *Baudžiamąjo proceso ikiteisminis etapas: monografija*. Vilnius, Saulelė, 2007, p 130-133. ANCELIS, P. Baudžiamosios bylos iškėlimo stadijos likvidavimo pasekmės. Iš *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (12)*: Mokslinių straipsnių rinkinys. Kaunas, 2014, p. 16-31.

⁶² GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUCONIS, P. *Baudžiamąjo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005, p. 310.

pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne, turint galimybę atlikti tam tikrus proceso veiksmus iki paties baudžiamojo proceso pradžios.

Nustačius, kad pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindo nėra ar jo pradėti apskritai negalima, prokuroras arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas (ikiteisminio tyrimo pareigūnas tik gavęs ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo ar jo įgalioto asmens sutikimą) atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą ir priima motyvuotą nutarimą. Teisės moksle yra kritikuojamas toks BPK teisinis reguliavimas, pagal kurį atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai. R. Merkevičius teigia, kad teismams nustatyti ar buvo padaryta nusikalstama veika ir jei taip, tai kokia tai veika, neretai prireikia ilgo ir varginančio įrodinėjimo proceso, o štai policijos pareigūnas, kuris neretai net neturi teisinio išsilavinimo, tą pamato net nepradėjęs ikiteisminio tyrimo⁶³. Manytina, kad tokie autoriaus nuogaštavimai yra pagrįsti, nes tokį sprendimą turėtų priimti prokuroras. Jis turėtų būti vienintelis, galintis atsisakyti jį pradėti, juo labiau, kad prokuroro įstatymas neįpareigoja vykdyti ikiteisminio tyrimo pareigūno atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą kontrolės.

Kitas labai svarbus dalykas, susijęs su ikiteisminio tyrimo pareigūno sprendimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, yra tai, kad jį gali tvirtinti ne tik vadovas, bet ir jo įgaliotas asmuo (BPK 168 str. 2 d.). Šioje vietoje iškart kyla klausimas – kas tas vadovo įgaliotas asmuo? BPK 18 str. apie vadovo įgaliotą asmenį užsimena tik tuo, kad jis gali pavesti ikiteisminio tyrimo pareigūnui atlikti BPK numatytus ikiteisminio tyrimo veiksmus: nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir tokios veikos aplinkybes. Apie BPK 55 str. numatytus įgaliotus atstovus čia turbūt taip pat nėra prasmės kalbėti. Gal toks asmuo galėtų būti Generalinio prokuroro rekomendacijų 44 ir 45 p. minimas budėtojas? Sunku pasakyti, nes jis nėra tiesiogiai įvardijamas kaip vadovo įgaliotas asmuo, be to, nėra kalbama apie jo teisę duoti sutikimą ikiteisminio tyrimo pareigūno atsisakymui pradėti ikiteisminį tyrimą. Atsižvelgiant į tai, kyla keletas klausimų: ar tai gali būti bet koks asmuo, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo geriausias draugas, brolis, sutuoktinis, ikiteisminio tyrimo įstaigoje dirbantis valytojas ir t.t.? Ar gali vadovas įgalioti patį ikiteisminio tyrimo pareigūną, priėmusį sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą? Šie klausimai teisės aktuose taip ir lieka neatsakyti.

Pažymėtina, kad atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutui yra būtinas skundas, pareiškimas ar pranešimas. BPK nėra numatyta kokia forma toks pranešimas gali būti pateiktas, tačiau tai yra numatyta Generalinio prokuroro rekomendacijose: Skundas,

---

⁶³ MERKEVIČIUS, R. Nukentėjusiojo procesinės galimybės baudžiamajame procese. Iš *2014 m. vasario 3 d. Konferencijos „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai“*. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=BxP890pEyr0&app=desktop>>.

pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką – fizinio ar juridinio asmens kreipimasis į prokuratūrą ar ikiteisminio tyrimo įstaigą žodžiu, raštu ar elektroninių ryšių priemonėmis, pranešant apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, nurodant jos padarymo laiką, vietą, būdą, padarinius ir, jei yra žinoma, ją padariusį ir nukentėjusį asmenis⁶⁴.

Svarbu ir tai, kad nei iš BPK nei iš Generalinio prokuroro rekomendacijų nėra aišku kas turėtų paduoti skundą, kas pareiškimą, o kas pranešimą. Atsižvelgiant į susiformavusią ikiteisminio tyrimo ir teisminę praktiką, teisės krypties mokslininkų komentarus, asmuo nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos, paprastai turi surašyti ir ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui pateikti skundą, jo teisėti atstovai bei kiti veiksnūs fiziniai asmenys – pareiškimą, o juridiniai asmenys – pranešimą⁶⁵. Manytina, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, gavęs iš nukentėjusiojo pareiškimą ar pranešimą, neturi teisės atsisakyti jį priimti, nes skundai, pareiškimui ar pranešimui BPK nenumato jokių formalių kriterijų. Toks BPK numatytas duomenų apie nusikalstamą veiką pateikimo skirstymas yra nesvarbus, ir dėl to, kad tai gali būti padaroma ir žodžiu. Kai nukentėjusysis, jo teisėtas atstovas arba juridinio asmens atstovas išreiškia norą žodžiu pranešti apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, prokuroras, prokuroro padėjėjas arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas surašo nustatytos formos protokolą-pareiškimą. Jį pasirašo pareiškėjas ir prokuroras, prokuroro padėjėjas ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas. Prieš priimdamas skundą, pareiškimą ar pranešimą prokuroras, prokuroro padėjėjas arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas pasirašytinai įspėja pareiškėją dėl baudžiamosios atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁶⁶ (toliau – BK) 236 str. už melagingą įskundimą arba pranešimą apie nebūtą nusikaltimą⁶⁷.

BPK nėra numatytas ir terminas per kiek laiko turi būti priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne. Terminas nustatytas tik patikslinamųjų veiksmų atlikimui. Tokie proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, bet neilgiau kaip per 10 dienų. Kalbant apie sprendimą pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą vertėtų paanalizuoti BPK 169 bei 171 str. Juose yra numatyta, kad gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba pats nustatęs nusikalstamos veikos požymius, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas tuoj pat pradeda ikiteisminį tyrimą. Vartojama sąvoka „tuoju pat“ yra neapibrėžta laiko atžvilgiu. Nors įstatymų leidėjas tiksliai jokio

⁶⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 94-3713.

⁶⁵ BUČIŪNAS, G. ir GRUODYTĖ, E. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registru centras, 2009, p. 12.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-274.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“ 7, 56 punktai. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 94-3713.

termino nenustatė, minėtų straipsnių analizė rodo, kad skundai, pareiškimai ar pranešimai (jei jie nereikalauja patikslinimo) turi būti nagrinėjami iškart juos gavus. Prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, išnagrinėjęs skundą, pareiškimą ar pranešimą turi nedelsiant priimti procesinį sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (reikiamais atvejais gavus jų patikslinimą), jei nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios BPK 3 str. 1 d. 1-9 p. nurodytos aplinkybės, darančios procesą negalimą⁶⁸.

Iki 2007 m. rugsėjo 1 d. galiojęs BPK 166 str. teisinis reglamentavimas numatė, kad sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą priimamas užrašant rezoliuciją arba surašant tarnybinių pranešimą. Šiuo metu galiojanti BPK redakcija nenumato jokios konkrečios sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą formos. BPK 166 str. numatyta, kad ikiteisminis tyrimas pradėdamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius.

Nors BPK nieko nesako apie tai, kaip konkrečiai turi būti pradėdamas ikiteisminis tyrimas, tačiau Generalinio prokuroro rekomendacijose yra minimi ikiteisminio tyrimo pradėjimo būdai ir formos. Pagal Generalinio prokuroro rekomendacijas, ikiteisminio tyrimo pradėjimo formos yra rezoliucija, tarnybinis pranešimas, prokuroro reikalavimas arba prokuroro nutarimas, o ikiteisminio tyrimo pradėjimo būdai yra šie:

1. prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas priima proceso sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą dėl prokuratūroje ar ikiteisminio tyrimo įstaigoje gautame skunde, pareiškime ar pranešime nurodytos nusikalstamos veikos arba dėl nusikalstamos veikos, kurios požymius patys nustatė prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas;
2. prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas pradeda bent vieną Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytą proceso veiksmą.

Tokios Generalinio prokuroro suformuluotos taisyklės gali būti vertinamos dvejopai. Visų pirma, atsižvelgiant į BPK 166 str. jos gali būti vertinamos kaip perteklinės. BPK nenumato jokių konkrečių reikalavimų ikiteisminio tyrimo pradžiai įforminti, todėl tam tikra prasme tokių formų nustatymas Generalinio prokuroro rekomendacijose prieštarauja BPK. Iš kitos pusės, toks reglamentavimas laikytinas teisingu, nes pats procesas gali prasidėti anksčiau nei įforminamas jo pradėjimas, pavyzdžiui, atliekama liudytojo apklausa, o po to priimamas prokuroro nutarimas ir pan. Be to, BPK 166 str. numato ir

---

⁶⁸ BUČIŪNAS, G. ir GRUODYTĖ, E. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registru centras, 2009, p. 32-33.

pareigą registruoti kiekvieną ikiteisminio tyrimo pradžios atvejį, taigi logiškai mąstant, tam tikras formalus sprendimas gali būti reikalingas.

Įforminat sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą viskas vyksta kiek paprasčiau. Sprendimui atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, BPK yra nustatyta konkreti forma. Antai BPK 168 str. 2 d. teigiama, kad atsisakydamas pradėti ikiteisminį tyrimą, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas surašo motyvuotą nutarimą. BPK 168 str. 3 d. yra nurodyta, kad atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą nuorašas siunčiamas pareiškimą ar pranešimą padavusiam asmeniui. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas per 24 valandas papildomai nuorašą turi nusiųsti ir prokurorui. Šioje vietoje vėl galime išvelgti keletą problemų. Visų pirmą atkreiptinas dėmesys į tai, kad atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą nuorašas siunčiamas ne nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui, o skundą, pareiškimą ar pranešimą padavusiam asmeniui. Iš to galima daryti išvadą, kad situacijose, kai apie nusikalstamą veiką praneša ne asmuo, nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos, pastarasis apie sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali ir nesužinoti, o nesužinojęs, tikėtina, ir negalės jo skųsti.

BPK 168 str. 4 d. numato nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo tvarką. Kalbant apie nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimą, būtina akcentuoti ir BPK 64 str. 2 d., kurioje teigiama, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo teisėjas, tuo atveju, kai skundas patenkinamas, nutarime ar nutartyje nurodo ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro padarytus pažeidimus ir pasiūloma juos pašalinti. Apibendrintai vertinant teisminę praktiką ir baudžiamojo proceso teisės doktriną, iki šiol taip ir neaišku, ką ši norma reiškia: ar pasiūlymas pašalinti reiškia, kad panaikinamas pats procesinis faktas, ar tai nereiškia, kad teisėjas gali jį panaikinti? Ar prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas turi kaip nors reaguoti į šį pasiūlymą? Kas būna, kai niekas nekreipia dėmesio į tokį pasiūlymą? Žinoma, iš dalies galima sakyti, kad visa tai yra juridinė sofistika – nesvarbu kokiais žodžiais ji išreiškta, svarbu kaip tai interpretuojama ir taikoma praktikoje⁶⁹. Šiuo klausimu savo poziciją yra išsakęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, kuris viename savo nutarime nurodė, kad kai ikiteisminio tyrimo teisėjas skundą tenkina, jis turi nurodyti ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro padarytus pažeidimus ir pasiūlyti juos pašalinti. Tokie ikiteisminio tyrimo teisėjo įgaliojimai *inter alia* reiškia jo teisę panaikinti prokuroro nutarimą, kuriuo buvo atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą ar nuspręsta nepanaikinti ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimo

---

⁶⁹ MERKEVIČIUS, R. Nukentėjusiojo procesinės galimybės baudžiamajame procese. Iš 2014 m. vasario 3 d. Konferencijos „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai“. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=BxP890pEyr0&app=desktop>>.

atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą⁷⁰. Toks išaiškinimas leido daryti išvadą, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas (kartu ir aukštesnysis teismas) gali panaikinti prokuroro nutarimą, tačiau negali įpareigoti jo pradėti ikiteisminį tyrimą. Praktikoje ši situacija sprendžiama labai paprastai – prokuroras priima kitą vienintelį galimą sprendimą – pradėti ikiteisminį tyrimą.

---

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2011 m. balandžio 8 d. nutarimas Dėl teisės apskūsti ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimą. Byla Nr. 38/2008.

4. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindai

4.1. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi

Pirmas BPK 168 str. numatytas atvejis, kuomet galima atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra tuomet, kai skunde, pareiškiame ar pranešime nurodyti duomenys yra akivaizdžiai neteisingi. Pažymėtina, kad sąvokos „akivaizdžiai neteisingi“ BPK nepateikia, todėl ji yra traktuotina kaip vertinamasis požymis. Generalinio prokuroro rekomendacijose⁷¹ nustatyta, kad duomenys apie nusikalstamą veiką vertinami kaip akivaizdžiai neteisingi, kai pareiškėjo skunde, pranešime ar pareiškiame nurodytų faktų patikimumui nustatyti nereikia atlikti ikiteisminio tyrimo dėl jų akivaizdaus netikrumo. Toks apibrėžimas nėra tikslus dėl jame vartojamos sąvokos „faktai“. Žodis „faktas“ reiškia tikras, nepramanytas įvykis, reiškinys, dalykas⁷². Tuo tarpu, duomenys ar informacija gali būti ir neteisinga ar netikra.

Šio požymio turinį bandyta atskleisti ir baudžiamojo proceso teisės doktrinoje. Pavyzdžiui, Mykolo Romerio Universiteto metodinėje priemonėje⁷³ kaip vieną iš atvejų, kuomet atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi, nurodo situaciją, kai iš skundo, pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką akivaizdu, kad buvo padarytas teisės pažeidimas, tačiau dėl jo baudžiamoji atsakomybė nekyla. Iliustruodamas šį atvejį autoriai pateikia pavyzdį, kuriame padaryta 50 Lt vertės dviračio vagystė, kuri yra pagrindas kilti administracinei, o ne baudžiamajai atsakomybei. Toks aiškinimas vargu ar yra pagrįstas, nes iš esmės tiksliau šiuo atveju būtų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą remiantis BPK 3 str. 1 d. 1 p. – jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Panašiai reikėtų vertinti ir tas situacijas, kai tam tikras įvykis įvyko be asmens kaltės. Tai tokios situacijos kaip stichinės nelaimės ir pan. Akivaizdu, kad esant tokioms situacijoms tiksliau būtų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą remiantis tuo, kad nėra padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

---

⁷¹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“ 26 p. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 94-3713.

⁷² Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

⁷³ AŽUBALYTĖ, R. et al. *Baudžiamojo proceso teisė: Metodinė priemonė*. Vilnius, 2014. p. 30 -31.

Kitame moksliniame darbe⁷⁴ rašoma, kad ikiteisminio tyrimo ir teismo praktikoje akivaizdžiai neteisingais faktais laikomi tokie faktai, kai iš pateikto skundo, pareiškimo ar pranešimo turinio aiškiai matyti, kad jokia nusikalstama veika nebuvo padaryta, o pateikti faktai akivaizdžiai neatitinka tikrovės arba yra BPK 3 str. 1 d. 1-9 p. numatytos aplinkybės, darančios baudžiamąjį procesą negalimą. Toks sąvokos aiškinimas yra gan painus ir nevisai suprantamas, nes jis iš dalies atkartoja BPK 3 str. 1 d. 1 p., vėliau papildomai ir alternatyviai pridėdant nuorodą į minėtą BPK str.

Teisinėje literatūroje egzistuoja ir tokia pozicija, jog jeigu skunde ar pareiškime nurodyti faktai gali būti vertinami kaip akivaizdžiai neteisingi, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo, esant būtinumui, gali paprašyti pareiškėjo tuoj pat raštu patikslinti nurodytus faktus apie padarytą nusikalstamą veiką. Jeigu ir po patikslinimo lieka akivaizdu, kad skunde, pareiškime ar pranešime apie padarytą nusikalstamą veiką nurodyti faktai yra akivaizdžiai neteisingi, galima atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą⁷⁵. Tokia pozicija laikytina ne tik neteisinga, bet ir ne logiška. Visų pirma, žodis „akivaizdus“ reiškia labai aiškus, matomas, regimas⁷⁶. Dėl to kyla klausimas, kam reikia patikslinti duomenis, jei jie ir taip yra akivaizdžiai neteisingi? Jei jų akivaizdumas yra aiškus, tikrinti nieko nebereikia. Tokiu atveju tuoj pat turi būti priimamas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Visų antra, J. Kaktienė teigia, kad esant būtinumui, pareiškėjo gali paprašyti patikslinti nurodytus faktus. Tokia autoriaus nuomonė vėl gi sukelia tam tikrų klausimų: ar tai reiškia, kad esant būtinumui ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali pasirinkti ar prašyti patikslinti duomenis ar ne? Kada akivaizdžiai neteisingus duomenis būtina patikslinti, o kada ne?

Apibendrintai galima teigti, kad BPK neapibrėžia akivaizdžiai neteisingų duomenų sąvokos, todėl teisės moksle, tarp skirtingų autorių vyrauja skirtingos pozicijos, ne tik dėl pačios sąvokos turinio, tačiau ir jos atskyrimo nuo BPK 3 str. 1 d. 1 p. nurodytų aplinkybių. Atsižvelgiant į tai kas buvo analizuojama prieš tai, akivaizdžiai neteisingais duomenimis reiktų laikyti informaciją, kuri akivaizdžiai neatitinka tikrovės, neatsižvelgiant į tai ar prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas tai suvokia iš paties asmens skundo, pareiškimo ar pranešimo, ar atlikus atitinkamus patikslinamuosius proceso veiksmus (pavyzdžiui, asmens skundas, kad jį buvo pagrobę ateiviai). Tokia pozicija laikytina teisinga todėl, kad galimi atvejai, kai neteisingų duomenų akivaizdumas nustatomas tik

---

⁷⁴ BUČIŪNAS, G. ir GRUODYTĖ, E. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registru centras, 2009, p. 33.

⁷⁵ KAKTIENĖ, J. *Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą*. Magistro darbas. Vilnius, 2007, p. 11.

⁷⁶ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

atlikus patikslinamuosius veiksmus (pavyzdžiui, asmuo pateikia skundą, kad jį buvo pagrobę, o apklausos metu ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui jis nurodo, kad tai greičiausiai buvo ateiviai). Tokia akivaizdžiai neteisingų duomenų sąvoka atitinka ne tik BPK 168 str. numatytą reguliavimą (reikiamais atvejais gali būti atliekami patikslinamieji veiksmai ir tik tuomet yra nustatoma, kad duomenys yra akivaizdžiai neteisingi) tačiau iš esmės nesidubliuoja su BPK 3 str. 1 d. 1 p.

4.2. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, kai yra aiškios Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 str. 1 d. nurodytos aplinkybės

BPK 168 str. 1 d. numatytas antras pagrindas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra BPK 3 str. 1 d. numatytų aplinkybių egzistavimas. Šių aplinkybių buvimas reiškia, kad baudžiamasis procesas apskritai yra negalimas. BPK 3 str. 1 d. numato, kad baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas:

1. jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
2. jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai;
3. asmeniui, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;
4. jeigu nukentėjusysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu šio Kodekso 407 str. nurodytos nusikalstamos veikos padarymu;
5. jeigu nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą;
6. mirusiajam, išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga mirusiajam reabilituoti arba kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių;
7. asmeniui, kuriam įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;
8. jeigu egzistuoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 5 skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.

Taigi pirmoji aplinkybė daranti baudžiamąjį procesą negalimą yra tuomet, kai nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Yra išskiriamos 3 situacijos kai taikoma ši aplinkybė⁷⁷:

1. visai nebuvo jokio įvykio, apie kurį buvo gauta informacija;
2. kažkoks įvykis, pasireiškęs priešingu teisei elgesiu yra buvęs, bet to įvykio negalima laikyti nusikalstama veika;
3. įvykis atsitiko be niekieno kaltės.

Situacijos, kai apskritai joks įvykis neįvyko, atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, turėtų būti vertinamos kaip akivaizdžiai neteisingi duomenys. Jei įvykis neįvyko, tai nėra prasmės vertinti ar jis apskritai atitinka kokius nors nusikalstamos veikos požymius (nėra ką lyginti su BK specialiosios dalies straipsnyje numatytais nusikalstamos veikos sudėties požymiais). Tačiau praktikoje galimi atvejai, kai visgi ikiteisminis tyrimas yra pradedamas ir tik atlikus tyrimą yra išsiaiškinama, kad joks įvykis nė nebuvo įvykęs. Pavyzdžiui, asmuo nurodo, kad iš jo buvo pavogtas automobilis, tačiau vėliau jis prisimena, kad jį pastatė kitoje vietoje ir pamiršo. Tokiu atveju nutraukti procesą, dėl akivaizdžiai neteisingų duomenų galimybės nėra, todėl tai turėtų būti daroma remiantis būtent šiuo punktu.

R. Merkevičiaus teigimu, teisinė praktika rodo, jog BPK 3 str. 1 d. 1 p. yra paklausiausia atsisakymo priežastis, kurios akivaizdumas, tik gavus pareiškimą ar skundą iš tiesų kelia didžiules diskusijas ir abejones. Turimos ikiteisminio tyrimo pareigūnų žinios, leidžia suprasti, kad savavališkas uogienės paėmimas iš svetimo rūsio yra nusikaltimas, tačiau neleidžia pakilti į aukštesnį lygį ir suprasti, kas yra, pavyzdžiui, pasinaudojimas svetima, komercinę paslaptį sudarančia, elektroninėje erdvėje saugoma, informacija, kokią tai turi reikšmę ir kokius padarinius sukuria verslui.⁷⁸

Antroji aplinkybė daranti baudžiamąjį procesą negalimą – suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas. Ši aplinkybė reiškia, kad suėjus baudžiamosios atsakomybės terminui ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas. Šie terminai yra reglamentuoti BK 95 str. Senaties terminai skaičiuojami nuo nusikalstamos veikos padarymo iki nuosprendžio priėmimo dienos. Senaties terminas priklauso nuo nusikalstamos veikos sunkumo: nuo 3 metų baudžiamojo nusižengimo atveju iki 30 metų tyčinio žmogaus gyvybės atėmimo atveju. Jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo pasislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo arba jis turi tarptautinį arba nacionalinį

---

⁷⁷ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUCONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 288.

⁷⁸ MERKEVIČIUS, R. Nukentėjusiojo procesinės galimybės baudžiamajame procese. Iš *2014 m. vasario 3 d. Konferencijos „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai“*. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=BxP890pEyr0&app=desktop>>.

imunitetą nuo baudžiamosios atsakomybės, senaties eiga sustoja. Senatis vėl pradeda skaičiuoti kai slėpėsis asmuo yra sulaikomas arba pats atvyksta į ikiteisminio tyrimo įstaigą, prokuratūrą ar teismą. Jeigu nesuėjus senaties terminui asmuo padaro naują nusikalstamą veiką, senatis nutrūksta ir pradeda skaičiuoti iš naujo nuo paskutinės nusikalstamos veikos padarymo. Pažymėtina, kad BK numato tam tikrus nusikaltimus, kuriems nėra senaties, pavyzdžiui, BK 99 str. genocidui, BK 111 str. draudžiamai karo atakai ir pan. Atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą šiuo pagrindu būtina žinoti, kada padaryta nusikalstama veika, bei žinoti tikslų jos kvalifikavimą. Pakankamai dažnai pasitaiko atveju, kuomet ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras nežino koku tikslu laiku yra padaryta nusikalstama veika. Kaip pavyzdį galima pateikti situaciją, kuomet nukentėjęs skunde nurodo, kad laikotarpyje nuo sausio 1 d. iki gruodžio 17 d. iš jo buvo pavogta automobilio priekaba. Praktikoje tokiose situacijose ne visuomet priimamas teisingas sprendimas. Dažai ikiteisminio tyrimo pareigūnai terminą tokiose situacijose pradeda skaičiuoti nuo ikiteisminio tyrimo pradėjimo arba nuo to momento, kai pats nukentėjęs sužino apie padarytą nusikalstamą veiką. Tokia praktika vertintina kaip neteisinga, nes šiuo atveju turi būti vadovaujama principu – abejonės kaltininko naudai⁷⁹ (kylantis iš nekaltumo prezumpcijos). Taigi remiantis šiuo principu, minėtu atveju senatis turi būti skaičiuojama nuo seniausio momento, kuomet manoma, kad nusikalstama veika galėjo būti padaryta.

Kita problema susijusi su senaties termino taikymu yra nevienodas BK ir BPK sąvokų vartojimas. BK 95 str. 1 d. yra numatyta, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, dėl kurios yra suėjus senatis, negali būti priimamas apkaltinamasis nuosprendis, tuo tarpu BPK 3 str. 1 d. 1 p. baudžiamasis procesas nepradedamas o pradėtas privalo būti nutrauktas, jei suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminas. Praktikoje dėl to buvo iškilusių problemų, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jas išsprendė. Savo formuojamoje praktikoje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, kad tais atvejais, kai aišku, kad asmeniui nebus pritaikyta baudžiamajame įstatyme numatyta sankcija, baudžiamasis procesas neturi prasmės ir negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas⁸⁰.

Trečioji aplinkybė, kuomet turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą yra tuomet, kai asmuo, nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis gali atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus. BK 13 str. reglamentuoja amžių, nuo kurio asmuo gali atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus. Bendroji taisyklė yra ta, kad asmuo

---

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-P-100-222/2015.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-93/2007. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10/2014.

atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, jei iki nusikalstamos veikos padarymo jam buvo suėję 16 metų, tačiau BK numato tam tikrus nusikaltimus, už kurių padarymą baudžiamojon atsakomybėn galima traukti asmenis, kuriems iki nusikalstamos veikos padarymo buvo suėję 14 metų. Nuo 14 metų asmuo atsako už nužudymą (BK 129 str.), sunkų sveikatos sutrikdymą (BK 135 str.), išžaginimą (BK 149 str.), seksualinį prievartavimą (BK 150 str.), vagystę (BK 178 str.), plėšimą (BK 180 str.), turto prievartavimą (BK 181 str.), turto sunaikinimą ar sugadinimą (BK 187 str. 2 d.), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą (BK 254 str.), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą arba kitokį neteisėtą užvaldymą (BK 263 str.), transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimą (BK 280 str. 2 d.).

Sekanti aplinkybė daranti baudžiamąjį procesą negalimą yra kai nukentėjusysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu BPK 407 str. numatytos nusikalstamos veikos padarymu. Ši aplinkybė nagrinėjamu aspektu nėra aktuali, nes ji reikšminga privataus kaltinimo procesui, kuriame, ikiteisminis tyrimas iš viso neatliekamas. Pažymėtina tik tai, kad jeigu egzistuoja BPK 409 str. numatytos aplinkybės (nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę arba ja padaroma žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali pats ginti savo interesų) ikiteisminis tyrimas yra pradedamas, o pradėtas nėra nutraukiamas nepaisant to, kad nukentėjusysis ir kaltinamasis susitaiko. Taip yra todėl, kad prokurorui priėmus nutarimą pradėti ikiteisminį tyrimą, byla iš privataus kaltinimo proceso modelio pereina į bendrąjį modelį, tuo tarpu ši aplinkybė yra taikoma išimtinai tik privataus kaltinimo bylų procesui.

Penktoji aplinkybė kuomet baudžiamasis procesas yra negalimas – kai nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą. Šioje vietoje būtina aptarti teismų praktiką situacijose, kuomet nukentėjusiojo valia inicijuoti ikiteisminį tyrimą nėra tinkamai išreikšta. Štai, pavyzdžiui, vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasakė, kad iš bylos medžiagos matyti, kad ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas ne pagal asmens, kuriam nusikalstamais veiksmais buvo padaryta turtinė žala ir kuris byloje buvo pripažintas nukentėjusiuoju, o pagal jo draugės pareiškimą. Nukentėjusysis tuo metu dėl padarytos nusikalstamos veikos skundo paduoti negalėjo, nes buvo išvykęs. Tačiau vėliau apklausos metu nukentėjusysis parodė, kad jam nusikalstama veika buvo padaryta turtinė žala, o apklausos metu neišreiškė noro nutraukti baudžiamąjį procesą. Todėl pradėtas ikiteisminis tyrimas buvo tęsiamas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad esant šioms

aplinkybėms, nėra pagrindo laikyti, kad byloje nebuvo nukentėjusiojo skundo ir vadovaujantis BPK 3 str. 1 d. 6 p. baudžiamąjį procesą nutraukti⁸¹. Iš vienos pusės, tokia teismų praktika ikiteisminio tyrimo pareigūnams ir prokurorams suteikia daug daugiau „lankstumo“ ir operatyvumo tiriant nusikalstamas veikas, tačiau iš kitos pusės, yra visiškai prieštaraujanti BPK numatyta ikiteisminio tyrimo pradėjimo tvarkai. Įstatyme vartojama sąvoka „tik“ imperatyviai reikalauja, kad ikiteisminis tyrimas būtų pradėdamas tik gavus nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą. Tai reiškia, kad nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas yra būtina sąlyga ikiteisminiam tyrimui pradėti, todėl situacijose, kai skundą ar pareiškimą paduoda ne nukentėjęsysis ar jo įgaliotas asmuo, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras privalo priimti sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tokios pozicijos laikosi ir kai kurie teisės mokslininkai⁸².

Verta paminėti ir tai, kad jeigu ikiteisminio tyrimo metu yra nustatoma, kad įtariamojo veikoje yra ir tokios nusikalstamos veikos požymių, dėl kurios ikiteisminis tyrimas gali būti pradėdamas tik gavus nukentėjusiojo skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą, tai ikiteisminis tyrimas dėl tokios nusikalstamos veikos gali būti pradėdamas tik gavus skundą, pareiškimą ar reikalavimą. Tokiu atveju turi būti skubiai imamasi veiksmų skundai, pareiškimui ar reikalavimui gauti. Paašškėjus, kad skundas pareiškimas ar pranešimas nebus pateiktas, o prokuroras nenustato sąlygų, būtinų ikiteisminiam tyrimui pradėti, prokuroro reikalavimu, turi būti priimamas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Proceso pradėti negalima ir tuomet, kai galimai nusikalstamą veiką padaręs asmuo mirė. Mirus asmeniui, kuris, kaip manoma, galėjo padaryti nusikalstamą veiką, ikiteisminis tyrimas negali būti pradėdamas. Tačiau dažniausiai ikiteisminis tyrimas pradėdamas dar nežinant, kas galėjo padaryti nusikalstamą veiką, todėl ši aplinkybė yra aktualesnė ne sprendžiant apie ikiteisminio tyrimo pradėjimą, o apie jo nutraukimą. BPK 3 str. 1 d. 7 p. nuostatos apie reabilitavimą ir bylos atnaujinimą aktualios tik tuo atveju, kai ikiteisminis tyrimas jau yra atliktas ir byla buvusi nagrinėta teisme. Kalbant apie ikiteisminio tyrimo pradėjimo prielaidas, šios nuostatos apie reabilitavimą nėra reikšmingos⁸³.

---

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-409/2007.

⁸² KUCONIS, P. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum profesorius Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 471. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUCONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 305.

⁸³ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUCONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 290.

Dar viena aplinkybė daranti baudžiamąjį procesą negalimą – kai asmeniui įsiteisėja teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu. Įsiteisėjusiu nuosprendžiu pagal šį punktą yra bet kurios rūšies pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo priimtas nuosprendis. Prokuroro nutarimas dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo gali būti priimtas bet kuriuo iš BPK 212 str. numatytų pagrindų. Šia nuostata įgyvendinamas draudimo persekioti ir bausti už tą patį nusikaltimą principas (*non bis in idem*), įtvirtintas tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu: Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) protokolo Nr. 7 4 str.⁸⁴, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. 5 d.⁸⁵, BK 2 str. 6 d.⁸⁶ Tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo, tiek Lietuvos Respublikos teismų praktikoje šis principas aiškinamas taip, kad, priėmus galutinį sprendimą byloje, negalima ne tik bausti, bet ir kartoti baudžiamąjį procesą dėl identiškų arba iš esmės tų pačių teisiškai reikšmingų faktų⁸⁷. Baudimas šio principo kontekste yra suprantamas ne tik kaip kriminalinė bausmė, tačiau plačiąja prasme, apimant ir kitas sankcijas teisės pažeidėjui. Remdamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, kad, nustatant, ar teisės pažeidimas kvalifikuotinas kaip „baudžiamasis“, yra taikytini trys kriterijai:

1. teisės pažeidimo priskyrimas pagal vidaus teisę;
2. teisės pažeidimo pobūdis;
3. galimos bausmės pobūdis bei griežtumo laipsnis.

Tokiais teisės pažeidimais kaip pavyzdys galėtų būti administracinis teisės pažeidimas, mokesčių teisės pažeidimas⁸⁸ ir pan. Šiuo atveju kyla klausimas ar asmens, pavyzdžiui, patraukto administracinėn atsakomybėn, atžvilgiu galima vėliau pradėti ikiteisminį tyrimą jei tam pagrindas atsirado po paskirtos administracinės sankcijos? Šį klausimą yra išsprendusi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2007 m. lapkričio 13 d. kasacinėje nutartyje, kurioje suformulavo nuostatą, kad tuo atveju, kai pagal nacionalinę teisę dėl veikos yra įmanomas tik baudžiamasis procesas, tuo tarpu administracinė nuobauda pirmiau paskirta dėl klaidos arba nepaaiškėjus visoms veikos

---

⁸⁴ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos septintas protokolai. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7394.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992, nr. 220-0.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-274.

⁸⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 16 d. sprendimas *Routsaleinen prieš Suomiją* byloje Nr. 13079/03. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. vasario 10 d. sprendimas *S. Z. Prieš Rusiją* byloje, Nr. 14939/03. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija. 2009 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-7-68/2009. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 4 d. nutartis b. b. Nr. 2K-102/2008.

⁸⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. sausio 5 d. sprendimas *UAB Impar prieš Lietuvą* byloje, Nr. 13102/04.

kvalifikavimui reikšmingoms aplinkybėms, *non bis in idem* principas nelemia baudžiamojo proceso neteisėtumo. Kartu nutartyje pažymėta, kad, nuteisus asmenį pagal BK, turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl nuteistajam paskirtos administracinės nuobaudos panaikinimo ATPK 23 skirsnyje nustatyta tvarka⁸⁹.

Paskutinė aplinkybė, įvirtinta BPK 3 str. 1 d. 9 p. ir daranti baudžiamąjį procesą negalimą, yra kai egzistuoja BK 5 skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė. BK 5 skyriuje yra numatytos šios baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės:

1. Būtinoji gintis (BK 28 str.);
2. Asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas (BK 29 str.);
3. Profesinių pareigų vykdymas (BK 30 str.);
4. Būtinasis reikalingumas (BK 31 str.);
5. Teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas (BK 32 str.);
6. Įsakymo vykdymas (BK 33 str.);
7. Pateisinama profesinė ar ūkinė rizika (BK 34 str.);
8. Mokslinis eksperimentas (BK 35 str.).

Šis baudžiamosios teisės institutas yra apibūdinamas ir kitomis formuluotėmis – aplinkybės, šalinančios nusikalstamos veikos prieštarumą teisei ar pavojingumą visuomenei⁹⁰ ir pan. Įstatymų leidėjas, numatydamas šias aplinkybes BK, leidžia atlikti tam tikrus veiksmus, kurie išoriškai gali atrodyti kaip nusikalstami (pavyzdžiui, kertamas miškas ar griaujami namai tam, kad būtų sustabdytas gaisro plitimas). Tačiau šie veiksmai nėra žalingi, todėl įstatymų leidėjas užtikrina, kad už juos nebus baudžiama. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba prokuroras priimdamas sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą arba jį nutraukti BPK 3 str. 1 d. 9 p. pagrindu turi labai atidžiai įvertinti, ar konkrečioje asmens veikoje tikrai egzistuoja baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė. Situacijose, kuriose, pavyzdžiui, yra peržengiamos būtiniosios ginties ribos, baudžiamasis procesas turi būti pradedamas ir atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tokiais atvejais yra draudžiama.

Apibendrinant galima teigti, kad nors BPK 3 str. 1 d. numatytos aplinkybės, darančios baudžiamąjį procesą, o kartu ir ikiteisminį tyrimą, negalimą, iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti kaip pakankamai aiškios, tačiau taikant jas praktikoje – priimant sprendimą atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, neretai išskyla įvairių problemų.

---

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-686/2007.

⁹⁰ KUJALIS, P. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių samprata. Jurisprudencija. 2002, t. 34(26), p. 65.

4.3. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 167 ir 407 str. numatytų nusikalstamų veikų

Kalbant apie atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą, svarbu aptarti ir taip vadinamas privataus kaltinimo ir privačiai viešo kaltinimo bylas. Privačiai viešo kaltinimo bylomis yra laikomos bylos dėl BPK 167 str. numatytų nusikalstamų veikų, dėl kurių ikiteisminis tyrimas yra pradedamas tik gavus nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą. Privatus kaltinimas – tai tokia baudžiamojo proceso rūšis, kai dėl BPK 407 str. numatytų nusikalstamų veikų kaltinimą byloje palaiko pats nukentėjęsysis, o ikiteisminis tyrimas dėl jų nėra atliekamas.

Šiuo klausimu yra pasisakęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. birželio 15 d. nutarime Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pasakė, kad Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti įvairių baudžiamojo proceso rūšių, kurios skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio, tačiau skirtingų baudžiamojo proceso rūšių nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas, turi būti paisoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* įtvirtinančių prokurorų konstitucinį statusą⁹¹. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad nustatant bet kokias bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtis privalu paisyti iš Konstitucijos kylančių teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo imperatyvų. Taigi vertindamas privataus kaltinimo ir privačiai viešo kaltinimo proceso rūšis Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažino, kad jos neprieštarauja Konstitucijai.

Privataus kaltinimo tvarka baudžiamojon atsakomybėn traukiama už BPK 407 straipsnyje numatytas nusikalstamas veikas: BK 139 str. 1 d. (nesunkų sveikatos sutrikdymą), 140 str. 1 d. (fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą), 148 str. (žmogaus veiksmų laisvės suvaržymą), 152 str. (seksualinį priekabiavimą), 154 str. (šmeižtą), 155 str. (įžeidimą)⁹², 165 str. (neteisėtą asmens būsto neliečiamumo pažeidimą), 168 str. (neteisėją informacijos apie asmens privatą gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą), 187 str. 1 ir 3 d. (turto sunaikinimą ar sugadinimą), 188 str. (turto sunaikinimą ar sugadinimą dėl neatsargumo), 313 str. (mirusiojo atminimo paniekinimą). Dėl šių nusikalstamų veikų skundą, pareiškimą ar pranešimą nukentėjęsysis ar jo teisėtas atstovas

---

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. birželio 15 d. nutarimas Dėl prokuroro įgaliojimų pradėti ikiteisminį tyrimą. Byla Nr. 45/04.

⁹² Ši veika buvo dekriminalizuota 2015 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymu. TAR, 2015, nr. 11179. Tačiau pažymėtina, kad BPK kartu su šiuo pakeitimu nebuvo redaguojamas, todėl minėto straipsnio nuoroda iš BPK 167 str. 1 d. nebuvo pašalinta.

paduoda tiesiogiai teismui, o ne prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui. BPK šiuo atveju numato ir keletą ypatingų reikalavimų, pavyzdžiui, skundo turinio reikalavimus arba pareigą nukentėjusiajam pačiam palaikyti kaltinimą teisme. Privataus kaltinimo atveju ikiteisminis tyrimas dėl BPK 407 str. nurodytų veikų apskritai nėra atliekamas.

Privačiai viešo kaltinimo tvarka baudžiamojo atsakomybės traukiama už BPK 167 str. numatytas nusikalstamas veikas: BK 145 str. (grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimą), 149 str. 1 d. (išžaginimą be kvalifikuojančių požymių), 150 str. 1 d. (seksualinį prievartavimą be kvalifikuojančių požymių), 151 str. 1 d. (privertimą lytiškai santykiauti be kvalifikuojančių požymių), 178 str. 1 ir 4 d. (vagystę be kvalifikuojančių požymių), 179 str. 1 ir 3 d. (neteisėtą naudojimąsi energija ir ryšių paslaugomis be kvalifikuojančių požymių), 182 str. 1 ir 3 d. (sukčiavimą be kvalifikuojančių požymių bei nedidelės vertės svetimo turto ar turtinės teisės pasisavinimą arba nedidelės vertės turtinės prievolės išvengimą ar panaikinimą), 183 str. 1 ir 3 d. (turto pasisavinimą be kvalifikuojančių požymių arba nedidelės vertės turto ar turtinės teisės pasisavinimą), 184 str. 1 ir 3 d. (turto iššvaistymą be kvalifikuojančių požymių arba nedidelės vertės turto ar turtinės teisės iššvaistymą), 186 str. (turtinės žalos padarymą apgaule) ir 294 str. 1 d. (savavaldžiavimą be kvalifikuojančių požymių). Dėl šiuose BK straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas yra atliekamas visuomet, tačiau tam reikalingas nukentėjusiojo asmens skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas. Tai reiškia, kad vien tik informacijos apie padarytą nusikalstamą veiką šiuo atveju neužtenka. Ikiteisminiam tyrimui inicijuoti yra reikalinga nukentėjusiojo arba jo teisėto atstovo išreikšta valia. Jei tokios savo valios nukentėjusysis neišreiškia, turi būti priimamas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą

Galimi atvejai, kai dėl BPK 167 str. numatytų veikų skundą, pareiškimą ar pranešimą kito asmens interesais pateikė ne nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas. Tokiu atveju atsisakyti priimti tokį skundą, pareiškimą ar pranešimą yra negalima. Nagrinėdamas tokį skundą, pareiškimą ar pranešimą prokuroras arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo imtis priemonių gauti patikslinimą tiesiogiai iš nukentėjusiojo arba jo teisėto atstovo⁹³. Negavus nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą.

Visgi, BPK numato ir tam tikras išimtis, kuomet ikiteisminis tyrimas gali būti pradedamas ir negavus nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, taip pat dėl

---

⁹³ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“ 36 p. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 94-3713.

nusikalstamų veikų, kurios priskirtinos privataus kaltinimo byloms. Antai BPK 409 str. bei 167 str. 2 d. yra numatyta, galimybė prokurorui pačiam inicijuoti baudžiamąjį procesą bei pradėti ikiteisminį tyrimą net ir tais atvejais, kai nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo:

1. kai nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę;
2. kai nusikalstama veika padaroma žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų.

Dėl šių aplinkybių turinio yra pasisakęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 16 d. nutartyje⁹⁴ jis nurodė, kad vartojama formuluotė „nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę“ yra labai talpi. Ji yra sietina ne su kuriuo nors vienu nusikalstamos veikos požymiu ar keliais iš jų (pavyzdžiui, su nukentėjusiojo pareigomis ar socialiniu statusu, su nusikalstamos veikos sukeltu atgarsiu visuomenėje ir t. t.), bet su įvairiais nusikalstamos veikos požymiais ir įvairiomis jos padarymo aplinkybėmis. Sprendžiant, ar nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, kiekvienu atveju būtina įvertinti, kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai galėtų atsirasti, jeigu dėl šios veikos ir dėl kitų analogiškų veikų baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas.

Kalbėdamas apie sekančią aplinkybę, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nurodė, kad vartojama formuluotė „dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų“ taip pat yra talpi. Ji apibūdina labai įvairias situacijas, būtent tokias, kai asmuo apskritai negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus ir (arba) negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti tam tikrų veiksmų (imtis kitų priemonių), kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti (pavyzdžiui, dėl fizinės ar psichinės negalios, teisinio subjektiškumo nebuvimo ir t. t.), ir tokias, kai nors asmuo ir gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valią ginti savo teisėtus interesus ir gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti, tačiau šių veiksmų (kitų priemonių) objektyviai negali pakakti, kad tie interesai būtų apginti (pavyzdžiui, dėl negalėjimo gauti reikalingą informaciją, neturėjimo teisės atlikti reikalingus proceso veiksmus ir t. t.). Kaip pavyzdys galėtų būti atvejis, kuomet nukentėjusysis nežino nusikalstamą veiką padariusio asmens. Susiformavusi praktika rodo, kad tokiu atveju asmeniui kreipiantis į prokuratūrą ar ikiteisminio tyrimo įstaigą ikiteisminis tyrimas yra pradedamas, o nustačius nusikalstamą

---

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą. Bylos Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05.

veiką padariusį asmenį yra priimamas sprendimas nutraukti ikiteisminį tyrimą, nukentėjusiajam išaiškinant jo teisę kreiptis į teismą privataus kaltinimo tvarka.

Nors ir būdami lygūs prieš įstatymą, ne visi nukentėjusieji turi lygias galimybes ginti savo interesus. Subjektyvios ir objektyvios priežastys lemia atvejus, kuriems esant, asmenys arba visiškai negali ginti savo teisių ir teisėtų interesų arba negali to daryti visa apimtimi. Todėl baudžiamasis procesas numato atvejus, kai nukentėjusiojo teisių gynimas nėra vien tik jo paties dispozityvi teisė ir tik jo privatus interesas. Jei asmuo objektyviai negali ginti savo teisių, jo teisių gynimas laikomas valstybės priederme arba viešuoju interesu. Tokiu atveju tinkamo teisinio proceso garantija yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos *inter alia* 118 str. įtvirtintas prokuroro institutas⁹⁵.

Taigi egzistuojant bent vienai iš minėtų aplinkybių, prokuroras priima sprendimą inicijuoti baudžiamąjį procesą ir pradeda ikiteisminį tyrimą neatsižvelgiant į tai, ar bendruoju atveju dėl šių nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas yra pradedamas ar ne, taip pat į tai ar yra nukentėjusiojo asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas ar ne.

Pažymėtina ir tai, kad priminėje BPK 167 ir 409 str. redakcijoje galimybė inicijuoti buvo suformuluota kaip prokuroro teisė pradėti ikiteisminį tyrimą. Tačiau žvelgiant sistemiškai, ji neturėjo būti suvokiama kaip prokuroro diskrecija. Šiuo klausimu pasisakė ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarime⁹⁶ nurodęs, kad nuostata „baudžiamąjį procesą dėl šių veikų turi teisę pradėti ir prokuroras“ negali būti aiškinama kaip leidžianti prokurorui savo nuožiūra spręsti, pradėti baudžiamąjį procesą dėl BPK 407 str. nurodytos nusikalstamos veikos, kai yra bent viena iš BPK 409 str. 1 d. nurodytų aplinkybių (t. y. kai ta veika turi visuomeninę reikšmę ar kai ja padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų), ar baudžiamąjo proceso nepradėti. Šią nuostatą aiškinant privataus kaltinimo bylų proceso santykių visuminio teisinio reglamentavimo BPK, baudžiamąjo proceso principų ir tikslų, taip pat nuostatų, įtvirtinančių prokuroro konstitucinį statusą, kontekste, konstatuotina, kad ji įtvirtina prokuroro, turinčio konstitucinę priedermę ginti asmens teises bei teisėtus interesus, nekvestionuojamą pareigą pradėti baudžiamąjį procesą visais atvejais, kai:

1. nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę;
2. nusikalstama veika padaryta žala asmeniui, kuris apskritai negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus ir (arba) negali

---

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-37-942/2015.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą. Bylos Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05.

(pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti tam tikrų veiksmų (imtis kitų priemonių), kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti;

3. nusikalstama veika padaryta žala asmeniui, kuris gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valią ginti savo teisėtus interesus ir yra (pats arba per teisėtą savo atstovą) ją išreiškęs (yra pats arba per teisėtą savo atstovą įstatymų nustatyta tvarka kreipęsis į kompetentingą instituciją ar pareigūną), tačiau veiksmų, kuriuos jis gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti (kitų priemonių, kurių jis gali imtis) šiems savo teisėtiems interesams ginti, objektyviai negali pakakti, kad tie interesai būtų apginti.

Po minėto nutarimo, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimą, įstatymų leidėjas atliko BPK 167 ir 409 str. pakeitimus⁹⁷, numatant, kad esant šiose straipsniuose numatytoms aplinkybėms prokuroras privalo pradėti ikiteisminį tyrimą.

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimą, manytina, kad šiuo atveju taip pat turėtų būti keičiama ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo⁹⁸ 19 str. 5 d., kurioje šiuo metu yra nustatyta, kad prokurorai, BPK nustatytais atvejais, gali nutarimu reikalauti pradėti baudžiamąjį procesą. Įstatyme vartojama sąvoka „gali“, turi būti keičiama sąvoka „privalo“.

Minėtose Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose išsakyta pozicija buvo ir teisės mokslo tyrimo objektu. Anot G. Godos minėtuose nutarimuose Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas visuomeninės reikšmės bei asmens negalinčio tinkamai ginti savo interesų sąvokas, atskleidė ne Lietuvos Respublikos Konstitucijos normų turinį, o BPK normų turinį, kas iš esmės priklauso bendrosios kompetencijos teismų funkcijoms. Su tokia mokslininko pozicija sunku nesutikti, nes tai iš esmės reiškia, kad teismai, sprendami baudžiamąsias bylas, privalės vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aiškinimu ir negalės nukrypti nuo jo suformuluotų kriterijų. G. Godos teigimu, problema lieka tik ta, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pateikė nebaigtą minėtų sąvokų aiškinimą (vartojamas trumpinys ir t. t.), palikdamas galimybę veikos visuomeninę reikšmę ir nukentėjusiojo nesugebėjimą ginti savo interesų nustatyti ir Konstitucinio Teismo nepaminėtais atvejais. Tačiau išlieka rizika, kad tai gali būti padaryta galbūt neteisingai suprantant Konstituciją. Taigi teoriškai galima

---

⁹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 411, 772, 801, 3741, 3742, 4121 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3312.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514.

situacija, kad bendrosios kompetencijos teismo atliekamas BPK nuostatų aiškinimas gali neatitikti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nuomonės dėl tų pačių nuostatų aiškinimo⁹⁹.

Kaip jau buvo minėta, privataus kaltinimo procese nukentėjusiojo skundai arba jo teisėto atstovo pareiškimai yra taikomi tam tikri reikalavimai. Skunde ar pareiškime nenurodžius privalomos informacijos skundas ar pareiškimas pripažįstamas turinčiu trūkumų ir gražinamas jį padavusiam asmeniui (BPK 412 str. 3 d.). Gražintą skundą ar pareiškimą galima paduoti iš naujo ištaisius jo trūkumus (pavyzdžiui, nurodžius teismą kuriam teisinga byla). Pakankamai dažnai atsitinka taip, kad asmuo negali pats pašalinti skundo ar pareiškimo trūkumų (pavyzdžiui, negali teisėtais būdais išsireikalauti reikiamų dokumentų ir pan.). Tokiu atveju jis gali kreiptis į ikiteisminio tyrimo pareigūną ar prokurorą, prašydamas pradėti ikiteisminį tyrimą ir išreikalauti reikiamus dokumentus, atlikti ekspertizę ir pan. Tokį prašymą gavęs ikiteisminio tyrimo pareigūnas persiunčia jį prokurorui, kuris šiuo atveju yra vienintelis kompetentingas subjektas pradėti ikiteisminį tyrimą. Toks nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo kreipimasis turėtų suponuoti prokurorui, kad egzistuoja BPK 409 numatyta aplinkybė – nusikalstama veika padaryta asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų. Negalėjimas, pavyzdžiui, teisėtais būdais išsireikalauti dokumentų, tokiu atveju yra pripažįstamas svarbia priežastimi, todėl prokuroras negali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Atlikus reikiamus proceso veiksmus, pavyzdžiui, išreikalavus reikiamą dokumentą, priimamas sprendimas nutraukti ikiteisminį tyrimą ir išaiškinti skundą, pareiškimą ar pranešimą padavusiam asmeniui jo teisė kreiptis į teismą privataus kaltinimo tvarka.

Jeigu BPK 409 str. aplinkybės paaiškėja privataus kaltinimo bylos proceso metu, prokuroras iki įrodymų tyrimo pradžios privalo pateikti teismui rašytinį pareiškimą, kad šioje byloje palaikys valstybinį kaltinimą. Šiuo atveju byla perduodama prokurorui, o ikiteisminis tyrimas bei bylos nagrinėjimas teisme vyksta bendra tvarka. Kai nagrinėjant privataus kaltinimo bylą paaiškėja, kad kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, dėl kurios išimtinai turi būti palaikomas valstybinis kaltinimas, privataus kaltinimo procesas yra nutraukiamas ir byla perduodama prokurorui. Pažymėtina, kad šioje vietoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs taisyklę, kad tokiu atveju asmeniui nereikia iš naujo paduoti skundo ar pareiškimo. Pereinant iš privataus kaltinimo į valstybinį, nepradedamas objektyviai naujas procesas, o pakeičiama tik jo forma. Tad pereinant iš privataus kaltinimo į valstybinį ir medžiagą perduodant prokurorui, pagrindas

---

⁹⁹ GODA, G. Konstitucinė justicija ir baudžiamojo proceso teisės mokslas. *Teisė*, 2011, Nr. 78, p. 81.

ikiteisminiam tyrimui atlikti yra nukentėjusiojo skundas ir teismo nutartis perduoti medžiagą prokurorui ikiteisminiam tyrimui atlikti¹⁰⁰.

Pažymėtina, kad pagal teismų praktiką netgi prokuroro reikalavimo pradėti ikiteisminį tyrimą neišreiškimas nėra vertinamas kaip esminis BPK pažeidimas, esant situacijai, kai tas pats asmuo toje pačioje byloje kaltinamas dėl kelių nusikalstamų veikų padarymo, iš kurių viena – privataus kaltinimo veika, ir, atsižvelgiant į jų pobūdį, kai tų veikų tyrimai yra glaudžiai susiję, nuo vienos veikos tyrimo rezultatų tiesiogiai priklauso kitos nusikalstamos veikos atskleidimas ir įrodinėjimas¹⁰¹.

2013 m. liepos 2 d. buvo priimtas įstatymas¹⁰², kuriuo buvo papildyti BPK 167 ir 409 str. Šis pakeitimas buvo padarytas siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos apsaugos nuo skurto artimoje aplinkoje įstatymą¹⁰³. BPK 167 str. buvo papildytas nauja dalimi, kuri numatė, kad jeigu BK 145 str., 149 str. 1 d., 150 str. 1 d., 151 str. 1 d. numatytos nusikalstamos veikos turi smurto artimoje aplinkoje požymių, ikiteisminis tyrimas pradedamas, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas. Šiais atvejais ikiteisminis tyrimas pradedamas ir procesas vyksta bendra tvarka. Beveik identiškas pakeitimas buvo atliktas ir BPK 409 str. atžvilgiu. Šis straipsnis buvo papildytas dalimi, kurioje nustatyta, kad jeigu BK 148, 152 ir 165 str. numatytos nusikalstamos veikos turi smurto artimoje aplinkoje požymių, ikiteisminis tyrimas pradedamas, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas. Dėl šių veikų privaloma pradėti baudžiamąjį procesą bendra tvarka. Taigi šiuo BPK pakeitimu buvo nustatytas dar vienas pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl privačiai viešo bei privataus kaltinimo bylų – nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius. Tai reiškia, kad atsakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tokiu atveju yra draudžiama.

Pagal Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, artima aplinka – tai aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį (pavyzdžiui, sutuoktiniai, sugyventiniai, vaikai, broliai, seneliai ir pan.). Smurto sąvoka šio įstatymo atžvilgiu yra kiek platesnė – apimanti ne tik fizinį ir psichologinį smurtą. Smurtas artimoje aplinkoje – tai veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-801/2006.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015.

¹⁰² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 167, 409 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3773.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 72-3475.

asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą. Nors įvairios smurto formos – fizinis, seksualinis, psichinis ir ekonominis – yra įvardytos įstatyme, tačiau nėra apibrėžtos – kokiais konkrečiais veiksmais jos gali pasireikšti.

Žvelgiant į įstatyme numatytą smurto apibrėžimą didžiausias klausimas kyla dėl to, kas yra ekonominis poveikis (ekonominis smurtas)? Manytina, kad ekonominis smurtas turėtų būti suprantamas per nukentėjusiojo finansinę priklausomybę nuo nusikalstamą veiką padariusio asmens. Paprastai ekonominis smurtas pasireiškia pinigų atiminėjimu, nuosavybės sugadinimu, bendrų įsiskolinimų perrašymu be žinios ir sutikimo. Ekonominis smurtas artimoje aplinkoje yra glaudžiai susijęs su psichiniu smurtu ir gali įgauti tokias išraiškas kaip draudimas dirbti ir gauti pajamų, lėšų būtiniausiems poreikiams patenkinti (mastui, higieninėms reikmėms) nedavimas, kai asmuo finansiškai priklausomas¹⁰⁴. Pačia bendriausia prasme ekonominis smurtas artimoje aplinkoje turėtų būti suprantamas kaip tam tikra nusikalstama veika nuosavybei.

Pareiga pradėti ikiteisminį tyrimą smurto artimoje aplinkoje atveju įtvirtinta ir pačiame Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme. Šio įstatymo 6 str. numato, kad policijos pareigūnas, užfiksavęs smurto artimoje aplinkoje įvykį, nedelsdamas imasi priemonių apsaugoti smurtą patyrusį asmenį ir, atsižvelgdamas į nustatytas aplinkybes, pradeda ikiteisminį tyrimą, ir informuoja prokurorą, jeigu ikiteisminiam tyrimui pradėti būtinas prokuroro reikalavimas.

Pastebėtina, kad smurto artimoje aplinkoje bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, jog konfliktai šeimoje yra neretas reiškinys visuomenėje; kad tarp sutuoktinių kylančius ginčus reikia vertinti labai atidžiai; kad tokiose jautriose bylose, kai nesutaria ir skiriasi santuokoje ilgai pragyvenę žmonės, jų santykiai įtempti, teismas turi labai įdėmiai ir atsargiai vertinti proceso dalyvių parodymus, turėdamas galvoje, kad tokioje konfliktinėje situacijoje proceso dalyviai, iš jų ir nukentėjusieji gali elgtis ne visai teisėtai, neadekvačiai vertinti situaciją, turėti ne visai teisėtų motyvų¹⁰⁵. Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika turėtų vadovautis ne tik teismai sprendami bylas, susijusias su smurtu artimoje aplinkoje, tačiau ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai bei prokurorai, vertindami ar konkrečioje situacijoje yra smurto artimoje aplinkoje požymių ar ne.

Apibendrinant galima teigti, kad nors BPK, be 168 str. 1 d. numatytų pagrindų, daugiau jokių kitų pagrindų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą konkrečiai nenumato,

---

¹⁰⁴ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Nusikaltimų aukų teisių direktyva: naujas požiūris į artimųjų smurto aukas* [interaktyvus]. Vilnius, 2014, p. 14. Prieiga per internetą: <https://www.hrmi.lt/uploaded/Apzvalgos/Tyrimas_auku-teisiu-direkt_1.pdf>

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71/2012. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-299/2013.

praktikoje egzistuoja dar keli atvejai, kai pradėti ikiteisminį tyrimą yra atsisakoma. Tai yra tokios situacijos, kai asmuo kreipiasi į prokurorą (jei kreipiasi į ikiteisminio tyrimo pareigūną šis prašymą perduoda prokurorui), kad šis pradėtų ikiteisminį tyrimą dėl BPK 407 str. numatytų nusikalstamų veikų, klaidingai vertindamas, kad padaryta nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, kad ja yra padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti savo teisėtų interesų arba kad egzistuoja smurto artimoje aplinkoje požymiai.

Praktikoje yra gana dažna situacija, kai asmenys kreipiasi į prokurorą prašydami pradėti baudžiamąjį procesą dėl BPK 407 str. Tokie asmenys įvairiais būdais dėl skirtingų priežasčių¹⁰⁶ siekia, kad prokuroras palaikytų kaltinimą ir būtų atliekamas ikiteisminis tyrimas.

Tokie pagrindai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, analizuojant BPK 168 str. bei taikant lingvistinį jo teisės aiškinimo metodą, yra negalimi ir prieštarauja BPK nustatytam atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimui dėl to, kad įstatymas imperatyviai nurodo, kad atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galima tik esant akivaizdžiai neteisingiems duomenims ar esant aiškioms BPK 3 str. 1 d. nurodytoms aplinkybėms. Įstatyme vartojama formuluoatė „tik tuo atveju“ reiškia baigtinį tokių atvejų sąrašą, kada pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti atsisakoma. Visgi teismų praktika palaiko kitokią poziciją¹⁰⁷. Iš esmės ji vertintina kaip teisinga, nes nei vienas pagrindas numatytas BPK 168 str. 1 d. bei BPK 3 str. 1 d. šiuo atveju netinka. Jei prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas nesutinka su prašyme pateikiama pozicija, kad egzistuoja BPK 409 str. 1 ir 3 d. bei 167 str. 2 ir 3 d. numatytos aplinkybės, jis atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą ir priima motyvuotą nutarimą.

Taigi, nors BPK 168 str. yra pateiktas baigtinis sąrašas pagrindų kuriems esant galima atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau praktikoje yra atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą ir BPK 407 bei 167 str. pagrindu. Tokia praktika iš vienos pusės prieštarauja BPK 168 str. nuostatai, tačiau iš kitos pusės, yra būtina, nes BPK 168 str. nekalba apie tai, kuo remiantis minėtose situacijose turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą.

---

¹⁰⁶ Manytina, kad tokiomis priežastimis galėtų būti siekis „nusimesti“ įrodinėjimo našta, noras, kad būtų atliekamas ikiteisminis tyrimas, sudaryti papildomų nepatogumų nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir pan.

¹⁰⁷ Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. balandžio 29 d. nutartis „Dėl Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento vyriausiojo prokuroro pavaduotojo R. P. 2014 m. kovo 20 d. nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“ baudžiamojoje byloje nr. 1S-422-628/2014.

5. Skundo, pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką patikslinimas

BPK 168 str. 1 d. yra numatyta, kad reikiamas atvejais gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui, gali būti atlikti proceso veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis: įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, išreikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos. Šie patikslinamieji veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, bet ne ilgiau kaip per dešimt dienų.

Pažymėtina, kad pirminėje BPK redakcijoje nebuvo numatyta galimybė prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui atlikti kokius nors proceso veiksmus, nepradėjus ikiteisminio tyrimo (išskyrus skundo pareiškimo ar pranešimo patikslinimą). Kaip jau buvo minėta, BPK projekto rengėjai buvo nusprendę atsisakyti baudžiamosios bylos iškėlimo¹⁰⁸ (ikiteisminio tyrimo pradėjimo) kaip atskiros baudžiamojo proceso stadijos, todėl pats sprendimas pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turėjo būti pakankamai formalus – ikiteisminis tyrimas turėjo būti atliekamas net ir tais atvejais, kai yra pakankamai tikėtina, jog procesas, atlikus vos keletą tyrimo veiksmų, turės būti nutrauktas¹⁰⁹. Manytina, kad toks reglamentavimas yra teisingas dėl kelių priežasčių. Visų pirma, prieš įsigaliojant BPK, 1961 m. BPK leido baudžiamosios bylos iškėlimo stadijoje atlikti patikslinamuosius veiksmus, kurių tikslas buvo surinkti duomenis, rodančius, kad asmens veikoje yra nusikalstamos veikos požymių. Tačiau neretai atliekant kvotą ar parengtinį tyrimą, tie duomenys nepasitvirtindavo ir bylą tekdavo nutraukti. Iš to galima daryti išvadą, kad baudžiamosios bylos iškėlimo stadija bei patikslinamųjų veiksmų atlikimo galimybė, neužtikrino, kad baudžiamosios bylos būtų keliamos tik dėl nusikaltimų. Be to, veikoje nustačius nusikaltimo požymių ir iškėlus baudžiamąją bylą, kai kuriuos veiksmus iš esmės tekdavo pakartoti.

Pirminėje BPK redakcijoje buvo numatytas skundo, pareiškimo ar pranešimo patikslinimas. Pagal tuometinę Generalinio prokuroro rekomendacijų¹¹⁰ redakciją, buvo numatyta, kad jeigu skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai gali būti vertinami

---

¹⁰⁸ GODA, G. ir KUČONIS, P. *Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija*. Justitia Nr. 4, 1997 m., p. 27.

¹⁰⁹ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUČONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005, p. 39.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“ 17 p. Valstybės žinios, 2003, Nr. 39-1807.

kaip akivaizdžiai neteisingi, prokuroras, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo, esant būtinumui, gali paprašyti pareiškėjo tuoj pat raštu patikslinti nurodytus faktus apie padarytą nusikalstamą veiką. Tokia rekomendacijų nuostata vertintina kritiškai, visų pirma todėl, kad neaiškus tokio prašymo privalomumas skundą, pareiškimą ar pranešimą pateikusiam asmeniui, bei tokio prašymo atsisakymo teisinės pasekmės, tačiau labiausiai todėl, kad tokia nuostata iš esmės yra perkeliama įrodinėjimo našta pareiškėjui.

Toks ikiteisminio tyrimo pradėjimo bei atsisakymo jį pradėti institutų reglamentavimas BPK susilaukė nemažai kritikos. Patikslinamųjų veiksmų būtinumo šalininkai teigė, kad įstatymas primygtinai įpareigoja ikiteisminį tyrimą pradėti iš karto gavus pareiškimą arba pranešimą, nes pirminei informacijai tikrinti neskirtas nei terminas, nei galimybė atlikti tam tikrus procesinius veiksmus. Dėl to daugeliu atvejų išaiškinant nusikalstamą veiką nukenčia spartumas, dinamiškumas, padidėja ikiteisminio tyrimo pareigūnų darbo krūvis, sumažėja efektyvumas¹¹¹. Tokia autorių pozicija vertintina kritiškai. Visų pirma, argumentai apie padidėjusį pareigūnų darbo krūvį bei sumažėjusį efektyvumą nėra teisiniai. Visų antra, tokie nuogastavimai apie neva padidėjusį pareigūnų darbo krūvį nėra visiškai pagrįsti vien dėl to, kad atliekant patikslinamuosius veiksmus iš esmės yra atliekami tie patys veiksmai, kurie atliekami ir pradėjus ikiteisminį tyrimą, be to, pradėjus ikiteisminį tyrimą neretai tuos pačius veiksmus yra būtina kartoti. Vargu ar šis sprendimas išplėsti pareigūnų galias, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, buvo reikalingas ir tuo aspektu, kad ikiteisminio tyrimo institucijos jau ir taip naudojasi labai galingu „ginklu“ – Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymu¹¹².

Visgi, panaši kritika susilaukė ir įstatymų leidėjo dėmesio, todėl 2010 rugsėjo 21 d. BPK 168 str. buvo pakeistas¹¹³, numatant galimybę atlikti konkrečius procesinius veiksmus. Šis pakeitimas iškėlė daugiau problemų negu jų išsprendė. Visų pirma, po pakeitimo tapo neaišku, kada yra pradedamas ikiteisminis tyrimas. Generalinio prokuroro rekomendacijose, kaip vienas iš būdų pradėti ikiteisminį tyrimą, yra nurodomi atvejai kai prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas pradeda bent vieną BPK numatytą proceso veiksmą, tuo tarpu, BPK 168 str. patikslinamieji veiksmai paskutiniame straipsnio sakinyje yra įvardijami kaip procesiniai. Atsižvelgiant į tai, susidaro gana kurioziška situacija: viena vertus, procesas automatiškai turėtų būti pradedamas atlikus bent vieną proceso veiksmą, tačiau iš kitos pusės, šiais veiksmais inicijuoti proceso kaip ir nėra siekiama. Šiai pozicijai

¹¹¹ ANCELIS, P. ir GRIGOLOVIČIENĖ, D. Ikiteisminis tyrimas po naujos redakcijos teisinės sistemos reformos matmenų patvirtinimo. *Jurisprudencija*, 2004, t. 63(55), p. 55-56.

¹¹² Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 122-6093.

¹¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 3¹ straipsniu ir 18, 21, 38, 55, 64, 78, 81, 102, 112, 121, 125, 134, 135, 136, 137, 142, 151, 157, 168, 170, 176, 178, 181, 342, 348, 389, 418, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 113-5742.

pritaria ir P. Kuconis, pavadindamas tokį reglamentavimą „teisiniu chaosu“ ir „iikiteisminiu tyrimu“. Savo moksliniame straipsnyje autorius taip pat ironiškai užduoda retorinius klausimus: kažkodėl niekam nekyla klausimas, o kaipgi pradedamas skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų tikslinimas? Gal dėl to reikia priimti atskirą raštu įformintą procesinį sprendimą? Gal reikia atlikti „patikrinamuosius“ veiksmus, kad būtų galima nuspręsti, ar reikia atlikti skundo, pareiškimo ar pranešimo patikslinimą, nes atliekant patikslinimą be reikalo bus apklausiant trikdomi žmonės, reikalaujant dokumentų, trikdomas normalus valstybės ar savivaldybės įmonių įstaigų ir organizacijų darbas, be reikalo švaistomas pareigūnų darbo laikas ir materialiniai resursai¹¹⁴.

Svarbu paminėti ir tai, kad įteisinus patikslinamųjų veiksmų atlikimą, nebuvo kartu keičiamos ir kitos susijusios BPK normos. Antai BPK 169 str. 1 d. bei 171 str. 1 d. yra teigiama, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, arba patys nustatę jos požymius tuoj pat pradeda ikiteisminį tyrimą. Taigi šiuose straipsniuose nėra minima galimybė prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui atlikti kokius nors procesinius ar patikslinamuosius veiksmus. Priešingai – įstatymas įpareigoja prokurorą ar ikiteisminio tyrimo pareigūną nedelsiant pradėti ikiteisminį tyrimą.

Nusprendęs leisti atlikti patikslinamuosius veiksmus iki proceso pradžios, įstatymų leidėjas šį leidimą įtvirtino BPK 168 str. Kas lėmė tokią įstatymų leidėjo poziciją pasakyti yra sunku. Akivaizdu, kad patikslinamųjų veiksmų atlikimas svarbus ne tik atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutui, tačiau ir ikiteisminio tyrimo pradėjimui (gal net labiau). Struktūriškai būtų žymiai geriau išbraukti BPK 168 str. 1 d. paskutinius du sakinius ir juos suformuoti kaip atskirą BPK 166 str. 3 d., nes šio straipsnio 1 ir 2 d. kalbama apie skundą, pareiškimą ar pranešimą. Kitas sprendimo variantas būtų numatyti patikslinamųjų veiksmų atlikimą atskirame BPK straipsnyje. Šį straipsnį galima būtų įterpti tarp BPK 166 ir 167 str., o BPK 168 str. 1 d. numatyti tik tai, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai nurodyti duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės. Toks teisinis reguliavimas nuoseklesnis, nes žvelgiant į dabartinę BPK 168 str. 1 d. redakciją susidaro įspūdis, kad 2 skirtingi institutai (patikslinamųjų veiksmų atlikimo ir atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą) yra suplakti į vieną BPK straipsnio dalį.

---

¹¹⁴ KUCONIS, P. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum profesorium Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 476.

Kita problema, atsiradusi numačius ikiteisminio tyrimo veiksmus, yra BPK 168 str. numatyta įvykio liudytojo apklausa. BPK nepateikia tokio liudytojo apibrėžimo. Kyla klausimas ar įvykio liudytoju gali būti bet kuris asmuo, kurio parodymai gali turėti reikšmės bylai (panašiai kaip liudytojo parodymai ikiteisminio tyrimo metu), ar tai tik tie asmenys kurie tiesiogiai matė įvykį. Manytina, kad tokiu liudytoju laikytinas asmuo, kuris tiesiogiai matė (girdėjo, suvokė) įvykį. Pabrėžtina ir tai, kad toks asmuo neturi procesinio liudytojo statuso, o kartu ir visų su šiuo statusu jam suteikiamų teisių ir pareigų. Kyla ir toks klausimas: ar įvykio liudytojas privalo pasirašyti, kad yra išpėtas apie baudžiamąją atsakomybę už melagingus parodymus, nes tokia pareiga yra numatyta tik procesinį liudytojo statusą turinčiam asmeniui, taip pat kaip asmuo yra kviečiamas į apklausą ir ar atvykti į ją jis privalo? Tai yra svarbu dėl to, kad praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet nėra aišku kaip vertinti asmens parodymus, gautus atliekant patikslinamuosius veiksmus, kuriuos jis davė kaip įvykio liudytojas, tačiau vėliau jau pradėjus ikiteisminį tyrimą juos pakeičia atliekant liudytojo apklausą. Čia būtina akcentuoti, kad šiame laikotarpyje nei vienas iš subjektų, išskyrus valstybės pareigūnus, praktiškai jokių procesinių teisių ar pareigų neturi.

Kai kurių autorių nuomone, prasmingiau, teisingiau ir pigiau yra per 10 dienų atlikti būtinus patikrinamuosius veiksmus (panaudojant įvykio vietos apžiūrą, specialisto išvadą, apklausti liudytojus ar atlikti daiktų, dokumentų poėmį) ir nenustačius pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą, atsisakyti jį pradėti, negu visais atvejais pradėti tyrimą, neterminuotai švaistyti laiką bei priemones, o svarbiausia, tikėtina pažeisti žmonių teises ir laisves ir galiausiai, be reikiamo pagrindo procesą nutraukti¹¹⁵. Su tokia pozicija sutikti negalima, nes asmenys procesinį statusą įgyja pradėjus procesą ir priėmus procesinį sprendimą, tuo tarpu, nepradėjus proceso, subjektai jokių procesinių teisių neturi. Todėl vargu ar asmens teisės labiau pažeidžiamos pradėjus ikiteisminį tyrimą, nei jo nepradėjus, tačiau jų atžvilgiu taikant procesinius veiksmus, o svarbiausia – jokių procesinių teisių apskritai nesuteikiant.

Sekanti problema yra galimybė tokius veiksmus apskūsti. BPK 62 bei 63 str. numatoma galimybė asmens apskūsti valstybės pareigūnų veiksmus. Patikslinamųjų veikų atveju čia nėra apie ką daug kalbėti, nes tokia galimybė paprasčiausiai neegzistuoja. Minėtuose BPK straipsniuose yra numatyta galimybė skūsti procesinius veiksmus. Tačiau ar patikslinamieji veiksmai yra procesiniai veiksmai? Analizuojant BPK 168 str. 1 d. matyti, kad šie veiksmai įvardijami kaip procesiniai veiksmai. Tačiau ikiteisminis tyrimas dar nėra pradėtas, o tai reiškia, kad ir pats procesas nėra prasidėjęs.

---

¹¹⁵ ANCELIS, P. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas: monografija*. Vilnius, Saulelė, 2007, p. 131-132.

Pažymėtina ir tai, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnui atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą prokurorui yra siunčiamas yra tik nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nuorašas. Jei ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prieš priimant sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, dėl skunde, pareiškime ar pranešime nurodytų duomenų kilo abejonių, tai ir prokurorui, sprendžiančiam tokio sprendimo pagrįstumą, gali kilti pagrįstų abejonių ar neaiškumų. Tačiau nei BPK, nei Generalinio prokuroro rekomendacijos nenumato pareigos ikiteisminio tyrimo pareigūnui kartu su nutarimo nuorašu persiųsti visus papildomus duomenis ir dokumentus, gautus atliekant patikslinamuosius veiksmus.

Kita problema yra tokių veiksmų kontrolė, kai juos atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnas. BPK 170 str. 2 d. yra numatyta, kad kai ikiteisminį tyrimą ar atskirus jo veiksmus atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras privalo kontroliuoti, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas. Šiuo atveju galima teigti, jog atliekant patikrinamuosius veiksmus ne tik, kad nevykdoma jokia prokuroro kontrolė, tačiau dažniausiai apie tokių veiksmų atlikimą prokuroras netgi nežino, nes ikiteisminis tyrimas nėra prasidėjęs, o ikiteisminio tyrimo pareigūnas nėra įpareigojamas apie patikslinamųjų veiksmų atlikimą informuoti prokurorą. Numačius patikslinamuosius veiksmus, ne tik buvo išplėstos ikiteisminio tyrimo pareigūnų galios nepradėjus baudžiamojo proceso, tačiau, atitinkamai, buvo susiaurinti ir prokuroro įgaliojimai, nes jis ikiteisminio tyrimo pradėjimo laikotarpyje procesinių veiksmų atlikimo nekontroliuoja.

Dažnai atlikus patikslinamuosius veiksmus ir priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, tenka pakartoti veiksmus atliktus tikslinant skundą, pareiškimą ar pranešimą. Dėl to, procesas neretai tampa ilgesnis, todėl čia galime išvelgti ir kitų problemų: proceso greitumo ir asmens teisės į kiek įmanoma trumpesnį procesą pažeidimas ir pan.

Apibendrinant galima teigti, kad numačius galimybę atlikti patikslinamuosius veiksmus, iškilo daugybė minėtų problemų. Bene svarbiausias klausimas yra kaip šį „teisinį chaosą“ sutvarkyti ir grįžti prie teisingo ir pagrįsto teisinio reguliavimo? P. Kuconio teigimu, vienintelis šių problemų sprendimo būdas – teisinio reguliavimo, nustatyto 2011 m. rugsėjo 21 d. priimtu įstatymu, kuriuo buvo pakeista BPK 168 str. 1 d., pripažinimas netekusiu galios¹¹⁶. Mokslininko pozicijai yra pritartina. Tokiu atveju, baudžiamasis procesas prasidėtų tuoj pat po skundo, pareiškimo ar pranešimo gavimo, būtų tinkamai ištiriamas skundo, pranešimo ar pareiškimo turinys, o svarbiausia – asmenims būtų garantuojamos jų procesinės teisės.

---

¹¹⁶ KUCONIS, P. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum profesorui Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 476.

6. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

Šio magistro darbo tikslams bei uždaviniams pasiekti buvo atliktas empirinis tyrimas. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip šiame magistro darbe analizuojamos atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą problemos yra sprendžiamos praktikoje. Tyrimo metu buvo apklausti 155 valstybės pareigūnai, iš kurių 76 yra prokurorai, o 79 – ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Anketavime dalyvavo prokurorai iš visų Lietuvos prokuratūrų bei ikiteisminio tyrimo pareigūnai (tyrėjai) iš įvairių Lietuvos miestų kriminalinės policijos. Apklauskos anketą sudarė 15 klausimų iš kurių 14 buvo su galimais atsakymų variantais ir 1 atviro pobūdžio klausimas. Prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų anketos yra beveik identiškos – skiriasi vos keletas galimų atsakymo variantų¹¹⁷. Atlikus tyrimą buvo gauti tokie rezultatai:

Koks Jūsų darbo stažas prokuratūroje (ikiteisminio tyrimo institucijoje)?

Tiek prokurorų, tiek ikiteisminio tyrimo pareigūnų, dalyvavusių tyrime darbo stažas išties yra nemažas. Daugiausiai, net 62 prokurorai ir pareigūnai (apie 40 proc. visų respondentų) nurodė, kad jų darbo stažas yra nuo 10 iki 20 metų. 35,5 proc. prokurorų (13,9 proc. ikiteisminio tyrimo pareigūnų) nurodė, kad jų darbo stažas viršija 20 metų. Iš to turbūt drąsiai galima teigti, kad tyrime dalyvavę respondentai ne tik eina svarbiais pareigais, bet ir turi sukaukę daug praktinių žinių.

Kuris iš pateiktų variantų, Jūsų manymu, geriausiai apibūdina ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvoką?

Kaip ir buvo minėta šiame magistro darbe, teisės aktuose nėra apibrėžimo kas yra ikiteisminio tyrimo pradėjimas, todėl šis klausimas buvo pateiktas teisės taikymo praktikams siekiant išsiaiškinti kaip jie supranta šį institutą. Dauguma prokurorų (apie 57 proc.) pasirinko variantą, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba atsisakyti tai daryti, turint galimybę iki šio sprendimo priėmimo atlikti BPK numatytus proceso veiksmus. Ketvirtadalis prokurorų (19 proc. ikiteisminio tyrimo pareigūnų) nurodė, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas – atskira baudžiamojo proceso stadija. Pažymėtina, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnų pozicija šiuo klausimu išsiskyrė: 34,2 proc. respondentai pritarė prokurorų pozicijai, kad tai ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas

---

¹¹⁷ Žr.: Priedą Nr. 1 ir Priedą Nr. 2.

pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba atsisakyti tai daryti, turint galimybę iki šio sprendimo priėmimo atlikti BPK numatytus proceso veiksmus, tačiau 35,4 proc. respondentų nurodė, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai procesinių veiksmų visuma, kurių atlikimas yra būtinas norint priimti sprendimą pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Iš to galima spręsti, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, šio instituto kontekste, pirmiausia įžvelgia patikslinamųjų veiksmų svarbą, o šį institutą vis dar yra linkę netiesiogiai prilyginti baudžiamosios bylos iškėlimo stadijai, numatyta 1961 m. BPK.

Kiek laiko Jums paprastai prireikia norint priimti sprendimą pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kuomet yra būtina atlikti patikslinamuosius veiksmus?

Šio klausimo variantai tiek tarp prokurorų, tiek tarp ikiteisminio tyrimo pareigūnų pasiskirstė beveik identiška. Daugiausiai tyrime dalyvavusių respondentų (apie 60 proc.) nurodė, kad sprendimą, dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo arba atsisakymo jį pradėti, paprastai priima per 5 – 10 dienų. 12-18 proc. apklaustųjų teigė, kad tai padaryti jiems užtrunka 10 ir daugiau dienų. Taigi turbūt galima teigti, kad paprastai apsispręsti dėl minėto sprendimo valstybės pareigūnams laiko pakanka. Manytina, kad vidutiniškai toks sprendimas paprastai priimamas per 8-10 dienų nuo skundo pareiškimo ar pranešimo gavimo. Atsižvelgiant į tai, kad patikslinamiesiems veiksmai atlikti yra nustatytas 10 dienų terminas, bei į šio klausimo gautus rezultatus, darytina išvada, kad, net ir tais atvejais, kai atliekami patikslinamieji veiksmai, pats sprendimo priėmimas daugiau laiko neužima. Visgi, atsakant į kitus šio tyrimo klausimus valstybės pareigūnai išreiškė poreikį ilginti patikslinamųjų veiksmų terminą, kas iš esmės reikštų, kad kartu ilgėtų ir laikotarpis, per kurį turi būti priimamas sprendimas pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Kokius patikslinamuosius veiksmus Jums dažniausiai tenka atlikti?

Atsakant į šį klausimą respondentai galėjo pasirinkti daugiau nei vieną variantą. Iš pateiktų atsakymų matyti, kad prokurorai dažniausiai atlieka pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausas (30,4 proc.), bei išreikalauja dokumentus ar duomenis iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų ar organizacijų (24,2 proc.). Ikiteisminio tyrimo pareigūnai, savo ruožtu, dažniausiai atlieka įvykio liudytojų (23,8 proc.) bei pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas (23 proc.), apklausas. 5 Prokurorai ir 2 ikiteisminio tyrimo pareigūnai nurodė, kad patikslinamųjų veiksmų apskritai niekada neatlieka. Be patikslinamųjų veiksmų, kurie buvo nurodyti ir atsakymo variantuose, BPK nenumato jokių kitų procesinių veiksmų atlikimo sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo ar

atsisakymo jį pradėti. Visgi, siekiant patikrinti valstybės pareigūnų žinias, kaip galimas atsakymo variantas į šį klausimą buvo įtrauktas sakinyss „Atlieku kitus būtinus proceso veiksmus, numatytus BPK“. Šį atsakymo variantą pasirinko 9 prokurorai ir net 19 ikiteisminio tyrimo pareigūnų. Kokie galėtų būti tie kiti proceso veiksmai pasakyti sunku. Belieka tik viltis, kad šį atsakymo variantą pasirinkę respondentai proceso veiksmus suprato kaip nors plačiau, nei tikėtasi ir jokių proceso veiksmų, nenumatytų BPK 168 str., (pavyzdžiui, kratų) neatlikinėja.

Kaip manote, ar šių patikslinamų veiksmų pakanka priimti teisingą sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo?

Šiuo klausimu buvo siekta išsiaiškinti, prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų nuomonę ar BPK 168 str. 1 d. numatytų patikrinamųjų veiksmų pakanka priimti, jų nuomone, teisingą sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo arba atsisakymo jį pradėti, ar vis tik jų turėtų būti daugiau. Šio klausimo atžvilgiu atsakymai tarp prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų pasiskirstė, gan vienodai. Apie 85 proc. respondentų nurodė, kad patikslinamųjų veiksmų pakanka, apie 10 proc. nurodė, kad turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų (pavyzdžiui, daryti kratą ar vykdyti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir pan.). Kaip pasiūlymą paskutiniame klausime respondentai nurodė, kad reiktų sudaryti sąlygas gauti specialisto išvadas ir atlikti ekspertizes. Pažymėtina, kad nei vienas prokuroras nemano, kad patikrinamųjų veiksmų yra per daug, tuo tarpu 8 ikiteisminio tyrimo pareigūnai pritarė, kad tokių veiksmų turėtų būti mažiau. Apibendrinus šio atsakymo rezultatus galima daryti išvadą, kad prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai mano, kad patikslinamųjų veiksmų atlikimas yra būtinas ir dabartinis BPK 168 str. numatytas patikslinamųjų veiksmų sąrašas juos iš esmės tenkina.

Ar 10 dienų terminas patikslinimo veiksmams atlikti, Jūsų nuomone, yra būtinas ir pagrįstas?

Šis klausimas buvo užduotas siekiant išsiaiškinti kaip respondentai yra linkę vertinti įstatymų leidėjo 2012 m. nustatytą terminą patikslinamiesiems veiksmams atlikti. Apie 64 proc. respondentų teigė, kad terminas yra būtinas, tačiau jis turi būti „lankstesnis“ (pavyzdžiui, su galimybe jį pratęsti) arba ilgesnis tais atvejais, kai būtina atlikti kelis ir daugiau patikslinamųjų veiksmų. Beveik ketvirtadalis prokurorų ir penktadalis ikiteisminio tyrimo pareigūnų nurodė, kad jis yra būtinas, nes nenustačius jokio termino, patikslinamaisiais veiksmais gali būti pradėta piktnaudžiauti. Kas dešimtas respondentas mano, kad toks terminas apskritai neturi būti nustatytas, nes kiekvienas atvejis yra

skirtingas ir negalima iš anksto nustatyti kiek patikslinamųjų veiksmų reikės atlikti bei kiek laiko tai gali užtrukti. Taigi dauguma respondentų laikosi pozicijos, kad patikslinamųjų veiksmų atlikimas neturėtų būti griežtai apribotas konkrečiu terminu. Tokia respondentų nuomonė nėra teisinga. BPK 169 ir 171 str. yra nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas pradamas tuoj pat gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą arba valstybės pareigūnams patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius. Atsižvelgiant į tai, galima daryti pagrįstą išvadą, kad sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo arba atsisakymo jį pradėti priėmimas neturėtų peraugti į atskirą tyrimą. Be to, pratęsinėjant patikslinamųjų veiksmų atlikimo terminą, kartu būtų nukeliamas ir pats sprendimo priėmimo momentas, o tai jau gali sąlygoti asmens teisės į greitą procesą pažeidimą.

Koks terminas patikslinamiesiems veiksmai atlikti, Jūsų manymu, būtų optimalus?

Atsižvelgiant į prieš tai aptartą klausimą, šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti koks terminas, valstybės pareigūnų nuomone, būtų pakankamas patikslinamiesiems veiksmai atlikti. Maždaug 65 proc. apklaustųjų teigia, kad optimalus terminas būtų 20 dienų. Kas trečias prokuroras ir beveik kas ketvirtas ikiteisminio tyrimo pareigūnas nurodė, kad pakankamas yra šiuo metu nustatytas 10 dienų terminas. Taigi didžioji dalis mano, kad patikslinamiesiems veiksmai terminas turi būti dvigubai ilgesnis.

Kaip manote, ar patikslinimo veiksmų atlikimas yra būtinas ir pagrįstas?

Užduodant šį klausimą buvo tikimasi išsiaiškinti ar patikslinamųjų veiksmų atlikimas yra teisiškai pagrįstas ir būtinas. Atsakymas į šį klausimą yra beveik absoliutus. Bendrai net 96,1 proc. respondentų teigia, kad patikslinamųjų veiksmų atlikimas yra pagrįstas ir būtinas, nes be jų tam tikrais atvejais nebūtų galima priimti teisingo sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo arba atsisakymo jį pradėti. Vos 2 prokurorai ir 2 ikiteisminio tyrimo pareigūnai pasirinko atsakymą „ne, nes tuos pačius veiksmus galima atlikti ir pradėjus ikiteisminį tyrimą“. Tokia valstybės pareigūnų pozicija, prieštarauja ankščiau šiame magistro darbe pateiktai pozicijai, kad patikslinamųjų veiksmų atlikimas turėtų būti draudžiamas.

Jei atlikote patikslinamuosius veiksmus, tačiau Jums vis vien kyla daug abejonių dėl to ar yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne, Jūs atsisakote pradėti ikiteisminį tyrimą ar visgi jį pradėsite?

Jeigu iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo gali būti neaišku ar yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne, tai akivaizdu, kad gali susidaryti situacijos, kuomet ir po

patikslinamųjų veiksnių atlikimo dėl to gali kilti pagrįstų abejonių. Taigi šio klausimo tikslas ir buvo nustatyti kaip tokiose situacijose elgiasi valstybės pareigūnai. Šiuo klausimu pareigūnų ir prokurorų atsakymai nevisiškai sutapo. Minėtoje situacijoje ikiteisminį tyrimą pradėtų 66 prokurorai (apie 87 proc. visų apklaustų prokurorų), ir tik 10 iš jų atsisakytų pradėti ikiteisminį tyrimą. Ikiteisminio tyrimo pareigūnų gretose nuomonės išsiskyrė žymiai labiau: 59,5 proc. ikiteisminio tyrimo pareigūnų tokiu atveju pradėtų ikiteisminį tyrimą, tačiau net 40,5 proc. ikiteisminio tyrimų pareigūnų nesivargintų pradėti ikiteisminį tyrimą ir nesiaiškintų ar visgi padaryta veika, už kurią asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ar ne. Kaip jau buvo minėta šiame magistro darbe, tokiais atvejais yra būtina pradėti ikiteisminį tyrimą, nes priešingu atveju nėra įgyvendinama baudžiamojos proceso paskirtis – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai ištirti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nubaustas. Ikiteisminio tyrimo tikslas ir yra išsiaiškinti ar buvo padaryta nusikalstama veika ar ne, surinkti tai patvirtinančius ar paneigiančius duomenis. Jei skundo, pareiškimo ar pranešimo neaiškumų pašalinti nepavyksta patikslinamaisiais veiksmais, tokiu atveju turi būti priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą ir nuosekliai ištiriama veika ar įvykis.

Kokiems pagrindams esant Jums dažniausiai tenka atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą?

Atsakant į šį klausimą respondentai turėjo galimybę pasirinkti keletą atsakymo variantų. Prokurorai dažniausiai atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą, kai nepadaryta veika, turinti nusikalstamos veikos požymių (apie 41 proc.) ir tais atvejais, kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi (apie 30 proc.). Čia atkreiptinas dėmesys į tai, kad likusiais pagrindais prokurorai atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą daug rečiau. Tarp ikiteisminio tyrimo pareigūnų (kaip ir tarp prokurorų) dažniausiai pasitaikantis atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindas yra atvejis, kuomet nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojos nusižengimo požymių (32,5 proc.). Tačiau lyginant kitų pagrindų naudojimą tarp prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų, galima teigti, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai dažniau taiko ir kitus pagrindus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Reiktų pridurti, kad vienas iš atsakymų buvo „kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir nukentėjęsysis susitaiko“. Pažymėtina, kad, kaip buvo minėta šiame magistro darbe, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą šiuo atveju yra praktiškai neįmanoma, BPK 3 str. 1 d. 5 p. leidžia procesą nutraukti tik privataus kaltinimo atveju, o jame

ikiteisminis tyrimas nėra atliekamas. Vis tik šį variantą pasirinko 1 prokuroras ir 7 ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Kokiose situacijose minėti valstybės pareigūnai atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą šio punkto pagrindu pasakyti yra išties sunku.

Ar šių pagrindų pakanka priimant teisingą ir pagrįstą sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą?

Šiuo klausimu buvo siekiama sužinoti, ar respondentai norėtų, kad BPK būtų numatyta daugiau atvejų, kuomet turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą. Apie 90 proc. respondentų atsakė, kad šiuo metu galiojančio reglamentavimo numatyti pagrindai yra pakankami priimant teisingą sprendimą dėl to ar pradėti ikiteisminį tyrimą, ar visgi atsisakyti tai daryti. Pažymėtina, kad apie 14 proc. ikiteisminio tyrimo pareigūnų nurodė, kad pageidautų, jog būtų leista atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir kitais atvejais.

Kaip Jūs paprastai informate sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą?

Užduodant šį klausimą bandyta išsiaiškinti, kokia forma yra tvirtinamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą. Atsakant į šį klausimą buvo galima pasirinkti kelis atsakymo variantus. Prokurorai dažniausiai ikiteisminio tyrimo pradėjimą informina rezoliucija. Tokį atsakymo variantą pasirinko 69,1 proc. prokurorų. Ši ikiteisminio tyrimo pradėjimo forma buvo populiariausia ir tarp ikiteisminio tyrimo pareigūnų, tiesa, šį variantą kaip dažniausią pasirinko tik pusė visų ikiteisminio tyrimo pareigūnų. Pakankamai dažna ikiteisminio tyrimo pradėjimo forma tarp ikiteisminio tyrimo pareigūnų yra – tarnybinis pranešimas. Šį variantą pasirinko beveik 39 proc. ikiteisminio tyrimo pareigūnų.

Kaip Jūs paprastai informate sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą?

Nors BPK 168 str. 2 d., be nutarimo, nėra numatyta kokia nors kitokia sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą forma, tačiau, siekiant nustatyti ar valstybės pareigūnai teisingai informina sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kartu su teisingu atsakymu buvo pateikti dar 3 neteisingi. Iš gautų rezultatų matyti, kad sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, praktikoje yra informinamas tinkamai. Iš prokurorų neteisingai atsakė vos vienas, pasirinkęs rezoliuciją. Tarp ikiteisminio tyrimo pareigūnų neteisingai atsakusių buvo daugiau – 6,1 proc. ikiteisminio tyrimo pareigūnų kaip įprastinę sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą formą nurodė tarnybinį pranešimą.

Koks Jūsų manymu, yra atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimas?

Pateikiant šį klausimą buvo siekiama sužinoti kaip prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai vertina šiuo metu galiojančią atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą instituto reglamentavimą. Pusė prokurorų teigė, kad reglamentavimas yra detalus, nuoseklus bei teisiškai pagrįstas. Tokios pačios pozicijos laikosi ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai iš kurių 58,2 proc. pasirinko tokį patį atsakymo variantą. 42 proc. prokurorų ir beveik 28 proc. ikiteisminio tyrimo pareigūnų nurodė, kad dabartinis teisinis reguliavimas yra prieštaringas, tačiau netrukdo jiems tinkamai vykdyti savo pareigas. Tik maždaug kas dešimtas respondentas nurodė, kad reglamentavimas yra per daug formalus, viskas reglamentuota per daug detaliai. Taigi dauguma tyrime dalyvavusių respondentų buvo linkę pritarti dabartiniam atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimui, tačiau nemaža dalis valstybės pareigūnų pastebi ir tam tikrus šio instituto prieštaravimus.

Kas, Jūsų manymu, galėtų būti keičiama?

Šis paskutinis anketos klausimas buvo pateiktas atvira forma. Jis buvo savanoriškas, todėl į jį atsakė tik tie respondentai, kurie norėjo įvardinti konkrečius pakeitimus, kurie, jų manymu, yra galimi ar būtini. Atsakant į šį klausimą, vien rezultatų atžvilgiu, ypatingai pasižymėjo prokurorai, kai, tuo tarpu, norą išreikšti savo nuomonę šiuo klausimu išdrįso vos keletas ikiteisminio tyrimo pareigūnų¹¹⁸. Akcentuotina, kad daugiausiai atsakymų buvo gauta su siūlymais prailginti arba numatyti galimybę pratęsti patikslinamųjų veiksmų atlikimo terminą. Pavyzdžiui, vienas prokuroras teigia, kad kartais ikiteisminio tyrimo pareigūnai nespėja surinkti pakankamai duomenų, kad galėtų priimti sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, tad galbūt nepagrįstai priima nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, o pareiškėjas tiesiog „nusispjauna“.

Vienas ikiteisminio tyrimo pareigūnas nurodė, kad „esant viešosios tvarkos pažeidimui ar nesunkiam sveikatos sutrikdymui taip pat turėtų būti leidžiama nepradėti ikiteisminio tyrimo, o asmenys nukreipiami ginti savo interesus privataus kaltinimo tvarka. Taip pat, siekiant mažesnių žmogiškųjų išteklių sąnaudų policijos veikloje, turėtų būti daugiau priimama sprendimų dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą, tuo pačiu leidžiant nukentėjusiems patiems ginti savo interesus teismuose privataus kaltinimo tvarka. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai pareiškėjai siekdami išvengti išlaidų advokato konsultacijoms, kreipiasi į policiją, o policijos pareigūnai viską patikrina (net mokamas ekspertizės padaro esant reikalui) ir išanalizuoja bei pateikia asmeniui atsakymą“. Taigi respondentas siūlo plėsti BPK 407 str. numatytų veikų sąrašą.

---

¹¹⁸ Atsižvelgiant į tai, kad šio magistro darbo apimtis yra ribota, toliau bus aptarti tik kai kurie respondentų pasiūlymai.

Dar vienas prokuroras atsakydamas į klausimą teigia, kad „turėtų būti supaprastinta atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą tvarka, nes pagal galiojančią tvarką, net ir dėl „mėnulinių“ pareiškimų (pavyzdžiui, kaimynas per elektros rozetę leidžia radiaciją ir taip žaloja kitus, ufonautas iš balkono pavogė dviratį ir pan.) turi būti priimtas nutarimas, o kiekvienas nutarimas, kaip žinia, turi būti motyvuotas. Tam ikiteisminio tyrimo pareigūnas sugaišta laiką tikslindamas pareiškimą ir priimdamas nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, vėliau prokuroras ir teisėjas nagrinėdamas tokio pareiškėjo skundus. Taip pat netikslinga kiekvieno atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą prokurorinė kontrolė (BPK 168 str. 3 d.). Gal jau laikas pradėti bent šiek tiek pasitikėti ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnais? Prokuroras turėtų įsikišti tik esant skundai dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą“. Manytina, kad tokiam prokuroro siūlymui atsisakyti motyvuoti nutarimą nereikėtų pritarti. Visi pareigūnų nutarimai turi būti motyvuoti, nes kitaip asmuo nežinotų, pavyzdžiui, kodėl yra atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą dėl jo skundo. Kita vertus, galima suprasti prokuroro priežastis tokiam siūlymui – turbūt tikrai tam tikrais atvejais yra sunku motyvuoti sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bandant protingai paaiškinti asmeniui kad, pavyzdžiui, ateivių nėra. Iš pasiūlymo atsisakyti prokuroro kontrolės, matyti, kad ikiteisminio tyrimo pareigūno persiųstus nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nuorašus prokurorai, visgi, tikrina, nors BPK 168 str. tokios pareigos jiems nenumato.

Kitas prokuroras nurodė, kad nėra įstatymo lygmenyje teisiškai reglamentuotas klausimas dėl pačios procedūros, subjektų rato ir jų galimybės susipažinti su medžiaga, pagal kurią priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (ar būtina kreiptis leidimo į prokurorą, ar prokuroras privalo spręsti šį klausimą, kas ir kiek gali susipažinti su medžiaga ir pan.). Šis prokuroro pastebėjimas, manytina, yra labai tikslus ir aktualus. Apie tai buvo užsiminta šiame magistro darbe, kalbant apie subjektų padėtį ikiteisminio tyrimo pradėjimo laikotarpiu. Manytina, kad visa tai galėtų išspręsti BPK pataisa, suteikianti subjektams atitinkama baudžiamojo proceso subjekto statusą, o su juo kartu ir procesines teises bei pareigas.

Keli respondentai siūlo keisti BPK 168 str. 4 d., ir atsisakyti galimybės apskusti ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtą sprendimą apygardos teismui. Apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas turėtų būti galutinė instancija tokio pobūdžio skundams, tuo pačiu įtvirtinant, kad prokuroro nutarimas gali būti skundžiamas aukštesniajam prokurorui (šiuo metu joks jo dalyvavimas tokiaame procese nėra įtvirtintas). Iš vienos pusės, toks BPK pakeitimas būtų teigiamas – būtų mažinamas darbo krūvis teismams, tuo pačiu greitinat procesą, tačiau kita vertus, asmuo praranda vieną apskundimo „instanciją“.

Nemažai respondentų teigia, kad atliekant patikslinimo veiksmus turėtų būti leidžiama atlikti objektų tyrimą (dažniausiai sveikatos sutrikdymo mastui ar mirties priežastčiai nustatyti). Tokie veiksmai ženkliai sumažintų ikiteisminių tyrimų skaičių, nes būtent nuo to dažnai priklauso – pradėti ikiteisminį tyrimą ar nepradėti, ir pagal kokį BK straipsnį. Su tokia pozicija iš dalies galima sutikti, nes viena iš BPK paskirčių yra išaiškinti nusikalstamas veikas, o ne asmens mirties priežastį. Gavus duomenis, kad asmuo galimai mirė dėl nusikalstamos veikos būtų galima pradėti ikiteisminį tyrimą.

Kaip vieną iš praktikoje egzistuojančių problemų vienas prokuroras nurodo ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus, kai patikslinamųjų veiksmų metu surinkti duomenys yra prieštaringi. Dažnai įvykio aplinkybių patikslinimo metu surinkti duomenys prieštarauja, pavyzdžiui, liudytojo parodymams ar kt. Šiuo atveju turi būti imamasi veiksmų prieštaravimams pašalinti, o ne pasirenkant palankesnius duomenis pagrįsti nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Dar viena problema prokuroras įvardija atvejus, kai negaunami duomenys ar dokumentai iš valstybės įmonių įstaigų ar organizacijų ir priimamas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai sprendimas - atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra grindžiamas nukentėjusio asmens atsisakymu duoti parodymus. Tokie prokuroro pastebėjimai yra labai teisingi. Tokios praktinės problemos iš esmės turėtų būti vertinamos ne kaip kitaip kaip tik ikiteisminio tyrimo pareigūnų nenoras dirbti ir rodo poreikį prokurorams vykdyti kontrolę, sprendžiant dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą.

Apibendrinus visus tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad tiek prokurorai, tiek ikiteisminio tyrimo pareigūnai, nurodo didelę patikslinamųjų veiksmų svarbą. Respondentai nori, kad būtų ilginami patikrinamųjų veiksmų atlikimo terminai, leidžiama gauti specialistų išvadas nepradėjus ikiteisminio tyrimo bei plečiamas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindų sąrašas. Praktikoje priimant sprendimus dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą ar atliekant patikslinamuosius veiksmus vis dar neišvengiama klaidų.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. 1961 m. BPK baudžiamosios bylos iškėlimą bei atsisakymą iškelti baudžiamąją bylą reguliuojančios teisės normos turėjo nemažai prieštaravimų, todėl po truputį vis labiau ryškėjo poreikis priimti naują BPK. Nuo 1961 m. iki dabartinio teisinio reguliavimo normos, reguliuojančios patikslinamuosius veiksmus, buvo reglamentuojamos labai netolygiai: iš pradžių buvo neleidžiama atlikti jokių veiksmų, paskui nuspręsta leisti atlikti beveik visus proceso veiksmus išskyrus veiksmus su kaltinamuoju, įsigaliojus BPK jų buvo vėl atsisakyta, kol galiausiai BPK 168 str. vėl atsirado nuostatos, leidžiančios atlikti patikslinamuosius veiksmus.
2. Užsienio valstybių baudžiamojo proceso kodeksai numato labai įvairių ir skirtingų atvejų, kuomet yra galimybė atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą arba susilaikyti nuo baudžiamojo persekiojimo. Užsienio valstybės gan plačiai remiasi baudžiamojo proceso tikslingumo principu, numatydamos galimybę atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kai padaryta nusikalstama veika yra mažareikšmė, nėra viešo intereso atlikti baudžiamąjį persekiojimą ir pan.
3. Atsižvelgiant į tai siūlytina pakeisti BPK 3 str. 1 d. 5 p. nustatant, kad baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nukentėjusysis susitaikė su asmeniu kaltinamu netik BPK 407 str., bet ir BPK 167 str. nurodytos nusikalstamos veikos padarymu arba kitaip aiškiai išreiškė valią atsisakyti baudžiamojo proceso dėl minėtuose straipsniuose nurodytų nusikalstamų veikų. Taip pat siūlytina papildyti BPK 168 str. nustatant, kad atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galima ir tuomet, kai nusikalstama veika ar ją padaręs asmuo dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingi, kai padaryta nusikalstama veika yra mažareikšmė, kai asmuo susirgo nepagydoma liga ar tapo neveiksnus ir nėra viešo intereso tokį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Dėl šių aplinkybių sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priima prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjo sutikimu.
4. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, yra vienas iš galimų prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno priimamų sprendimų gavus skundą, pareiškimą arba pranešimą apie nusikalstamą veiką dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, turint galimybę šiame laikotarpyje atlikti tam tikrus proceso veiksmus, reikalingus tam sprendimui priimti. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvoka gali būti suprantama plačiąja prasme – kaip laikotarpis nuo informacijos apie nusikalstamą veiką gavimo

prokuratūroje arba ikiteisminio tyrimo įstaigoje iki sprendimo pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo, turint galimybę atlikti proceso veiksmus. Siaurąją prasme ikiteisminio tyrimo pradėjimas gali būti suprantamas tik kaip sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą.

5. BPK nepateikia akivaizdžiai neteisingų duomenų sąvokos apibrėžimo. Teisės mokslininkai pateikia skirtingas pozicijas, ne tik dėl pačios sąvokos turinio, tačiau ir dėl jos atskyrimo nuo BPK 3 str. 1 d. 1 p. nurodytų aplinkybių. Akivaizdžiai neteisingais duomenimis reiktų laikyti informaciją, kuri akivaizdžiai neatitinka tikrovės, neatsižvelgiant į tai ar prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas tai suvokia iš paties asmens skundo, pareiškimo ar pranešimo, ar atlikus atitinkamus patikslinamuosius proceso veiksmus.
6. BPK 3 str. 1 d. numato baigtinį sąrašą aplinkybių, darančių baudžiamąjį procesą, o kartu ir ikiteisminį tyrimą, negalimą. Iš pirmo žvilgsnio šios aplinkybės gali atrodyti pakankamai aiškios, tačiau praktikoje priimant sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, dėl jų neretai iškyla įvairių problemų ir neaiškumų: kada atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl akivaizdžiai neteisingų duomenų, o kada dėl to, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių; nuo kada reikia pradėti skaičiuoti senaties terminą, kai nusikalstamos veikos padarymo laikas yra nežinomas ir t.t.
7. Nors BPK 168 str. numato, kad atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galima tik tuo atveju, kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi arba kai egzistuoja bent viena iš BPK 3 str. 1 d. numatytų aplinkybių, darančių baudžiamąjį procesą negalimą, praktikoje yra pakankamai plačiai taikomi ir dar keli atvejai, kai atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą:
  - kai asmuo kreipiasi į prokurorą ar ikiteisminio tyrimo pareigūną prašydamas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamų veikų, numatytų BPK 407 str., klaidingai vertindamas, kad egzistuoja BPK 409 str. numatytos aplinkybės, kurioms esant, ikiteisminis tyrimas pradedamas prokuroro reikalavimu.
  - kai asmuo kreipiasi į prokurorą ar ikiteisminio tyrimo pareigūną prašydamas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamų veikų, numatytų BPK 167 str. 1 d., klaidingai vertindamas, kad egzistuoja BPK 167 str. 2 ir 3 d. numatytos aplinkybės, kurioms esant, ikiteisminis tyrimas pradedamas prokuroro reikalavimu ir nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo.

8. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimą, siūlytina pakeisti Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 str. 5 d. vartojamą sąvoką „gali“ į sąvoką „privalo“.
9. BPK 168 str. numaćius patikslinamuosius proceso veiksmus, iškilo daugybė problemų, iš kurių svarbiausios yra 3: ikiteisminio tyrimo pradžios momentas, prokuroro galių siaurinimas bei nevalstybinių subjektų teisės. BPK 168 str. patikslinamieji veiksmai yra įvardinami kaip procesiniai. Dėl to, susidarė ganėtinai kurioziška situacija: viena vertus, procesas automatiškai turėtų būti pradedamas atlikus bent vieną proceso veiksmą, tačiau iš kitos pusės, šiais veiksmais inicijuoti proceso kaip ir nėra siekiama. Taip pat, numaćius procesinių veiksmų atlikimą prieš baudžiamąjį proceso pradžią, buvo sudarytos sąlygos ikiteisminio tyrimo pareigūnams atlikti proceso veiksmus išvengiant prokuroro kontrolės. Nevalstybiniai baudžiamąjį proceso subjektai patikslinamųjų veiksmų atlikimo metu neturi jokių procesinių teisių, nes baudžiamasis procesas dar nėra prasidėjęs.
10. Pritariant P. Kuconio pozicijai, siūlytina pripažinti netekusiu galios 2010 m. rugsėjo 21 d. įstatymą, kuriuo buvo nustatyta galimybė atlikti patikslinamuosius veiksmus iki baudžiamąjį proceso pradžios, atnaujinant BPK 168 str. 1 d. nustatytą reguliavimą iki minėto įstatymo įsigaliojimo (2007 m. birželio 28 d. redakcija). Alternatyviai siūlytina perkelti patikslinamųjų veiksmų atlikimą reglamentuojančias nuostatas iš BPK 168 str. 1 d., jas įtvirtinant atskirame BPK 8 skyriaus straipsnyje, bei papildant reguliavimą nuostatomis, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnų atliekamus patikslinamuosius veiksmus kontroliuoja prokuroras.
11. Taip pat siūlytina pakeisti BPK 168 str. nustatant, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali tik prokuroro sutikimu.
12. Iš atlikto empirinio tyrimo rezultatų yra labai aiškiai matyti, kad prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams patikslinamųjų veiksmų atlikimas yra labai svarbus. Tyrime dalyvavę respondentai nurodė, kad šie veiksmai yra ne tik būtini, tačiau kartu ir siūlė plėsti ikiteisminio tyrimo pradėjimo laikotarpiu atliekamų patikslinamųjų veiksmų sąrašą. Iš prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų tyrimo rezultatų matyti, kad praktikoje, taikant atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentuojančias teisės normas, vis dar neišvengiama klaidų.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos aidas*, 1992, nr. 220-0.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos septintas protokolai. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7394.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.
5. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.
6. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 72-3475.
7. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 122-6093.
8. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1990, nr. 148-0.
9. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514.
10. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 3-31.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41¹, 77², 80¹, 374¹, 374², 412¹ straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3312.
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 3¹ straipsniu ir 18, 21, 38, 55, 64, 78, 81, 102, 112, 121, 125, 134, 135, 136, 137, 142, 151, 157, 168,

- 170, 176, 178, 181, 342, 348, 389, 418, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 113-5742.
13. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1993, nr. 26-597.
  14. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 60-1182.
  15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 82-2830.
  16. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276, 407, 409 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 68-3070.
  17. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374-1, 374-2, 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3², 160¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-07-05, Nr. 81-3965.
  18. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *TAR*, 2015, nr. 11179.
  19. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 167, 409 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3773.
  20. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas. *Vyriausybės žinios*, 1965, Nr. 8-69.

Pojstatyminiai teisės aktai:

21. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 94-3713.
22. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 39-1807.
23. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2013 m. sausio 5 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso

kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo“ 5 punktas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 2-83.

Užsienio šalių teisės norminiai aktai:

24. Bulgarijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2011 vasario 13 redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
25. Estijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2013 m. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
26. Kroatijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2009 m. liepos 3 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
27. Nyderlandų baudžiamojo proceso kodeksas. 2012 m. spalio 8 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
28. Rumunijos baudžiamojo proceso kodeksas 2014 m. vasario 7 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
29. Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas. 2014 m. kovo 23 d. redakcija. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina:

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Byla Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003

- m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Dėl pareiškėjo - Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Bylos Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. birželio 15 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 5 dalies 186 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Byla Nr. 45/04.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2011 m. balandžio 8 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 168 str. 4 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Byla Nr. 38/2008.

Specialioji literatūra:

34. ANCELIS, P. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas: monografija*. Vilnius, Saulelė, 2007.
35. ANCELIS, P. Baudžiamosios bylos iškėlimo stadijos likvidavimo pasekmės. Iš *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (12): Mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2014.
36. ANCELIS, P. ir GRIGOLOVIČIENĖ, D. Ikiteisminis tyrimas po naujos redakcijos teisinės sistemos reformos matmenų patvirtinimo. *Jurisprudencija*, 2004, t. 63(55).
37. ANDREJEV, J. Ikiteisminio tyrimo pradžia kitų valstybių baudžiamojo proceso teisėje. Iš *Teisinės minties šventė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p.123 – 128.
38. ANDRIULIS, V. *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.

39. AŽUBALYTĖ, R. *et al.* *Baudžiamojo proceso teisė: Metodinė priemonė.* Vilnius, 2014.
40. BATAITIS, A. *et al.* *Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras.* Vilnius: Mintis, 1989.
41. Baudžiamojo proceso kodekso projekto komentaras. *Teisės problemos* Nr.3 (25). Teisės institutas, 1999.
42. BUČIŪNAS, G. ir GRUODYTĖ, E. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai.* Vilnius: Registru centras, 2009.
43. DANISEVIČIUS, P.; KAZLAUSKAS, M. ir PALSKYS, E. *Lietuvos TSR baudžiamasis procesas, vadovėlis.* Vilnius: Mintis, 1978.
44. GODA G. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai.* Vilnius: Saulužė. 1997
45. GODA, G. Konstitucinė justicija ir baudžiamojo proceso teisės mokslas. *Teisė*, nr. 78, 2011, p. 68 – 92.
46. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUČONIS, P. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001.
47. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUČONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis* (2 – oji pataisyta ir papildyta laida). Vilnius: Registrų centras, 2011.
48. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. ir KUČONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis.* Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005.
49. GODA, G. ir KUČONIS, P. *Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija.* Justitia, Nr. 4, 1997, p. 10 – 11, 26 – 27.
50. KAKTIENĖ, J. *Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą.* Magistro darbas. Vilnius, 2007.
51. KUČONIS, P. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum* profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 454 – 481.
52. KUJALIS, P. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių samprata. *Jurisprudencija.* 2002, t. 34(26), p. 58 – 72.
53. Lietuvių kalbos institutas. Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.
54. MERKEVIČIUS, R. Nukentėjusiojo procesinės galimybės baudžiamajame procese. Iš *2014 m. vasario 3 d. Konferencijos „Baudžiamosios justicijos teisės*

- šakų tyrimai“. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=BxP890pEyr0&app=desktop>>.
55. MIŠEIKIS, Ž. Ikteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2005, t. 67(59), p. 46 – 53.
56. NAZARKE Z; AMYRBEKOVNA T. B. ir DZHUMAMURATOVIC B. A. Pre-trial investigation in the new edition of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan. Iš *European science review* nr. 3–4. Viena, 2015, p. 117 – 118 Prieiga per internetą <https://ew-a.org/upload/iblock/202/ESR_3-4_2015.pdf>. [žiūrėta 2016 m. kovo 31 d.], p. 116 – 119.
57. PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
58. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 - 1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996.
59. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Nusikaltimų aukų teisių direktyva: naujas požiūris į artimųjų smurto aukas* [interaktyvus]. Vilnius, 2014, p. 14. Prieiga per internetą: <https://www.hrmi.lt/uploaded/Apzvalgos/Tyrimas_auku-teisiu-direkt_1.pdf>.

Teismų praktika:

60. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. vasario 10 d. sprendimas *S. Z. prieš Rusiją* byloje, Nr. 14939/03.
61. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 16 d. sprendimas *Routsaleinen prieš Suomiją* byloje Nr. 13079/03.
62. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. sausio 5 d. sprendimas *UAB Impar prieš Lietuvą* byloje, Nr. 13102/04.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-801/2006.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-93/2007.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-409/2007.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-686/2007.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 4 d. nutartis b. b. Nr. 2K-102/2008.

68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija. 2009 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-68/2009.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71/2012.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-299/2013.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10/2014.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-P-100-222/2015.
74. Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. balandžio 29 d. nutartis „Dėl Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento vyriausiojo prokuroro pavaduotojo R. P. 2014 m. kovo 20 d. nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“ baudžiamojoje byloje nr. 1S-422-628/2014.

SANTRAUKA

Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą

Magistro darbe siekiama atskleisti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą, šio instituto sąvoką ir teisinį reguliavimą, išanalizuoti šio instituto pagrindu priimamą sprendimą ir atliekamus veiksmus, bei su šiuo institutu susijusias teorines ir praktines problemas. Šio darbo pagrindinis objektas yra atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas, tačiau kartu su juo analizuojamos ir kai kurios ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto dalys. Šie institutai yra neatskiriama susiję ir norint išsamiai atskleisti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teisinį reglamentavimą yra būtina šiuos institutus analizuoti kartu. Darbo pradžioje yra analizuojama atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą raida, didžiausią dėmesį skiriant šių institutų reglamentavimui nuo 1961 m. BPK iki šiuo metu galiojančio BPK aktualios redakcijos. Antroje darbo dalyje yra tiriamas užsienio šalių atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimas. Darbe taip pat analizuojama atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sąvoka, turinys, pagrindai. Nemažai dėmesio šiame darbe yra skiriama patikslinamųjų veiksmų problematikai. Norint dar labiau įsigilinti į praktikoje kylančias problemas, papildomai buvo atliktas empirinis tyrimas: prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai atsakinėjo į klausimus susijusius su ikiteisminio tyrimo pradėjimu bei atsisakymu pradėti ikiteisminį tyrimą. Šio tyrimo rezultatų analizė pateikta paskutinėje šio darbo dalyje. Šiame magistro darbe siūloma atsisakyti patikslinamųjų veiksmų atlikimo galimybės taip išsprendžiant bent jau pagrindines problemas, susijusias su atsisakymu pradėti ikiteisminį tyrimą.

SUMMARY

Refusal to commence a pre-trial investigation

Master's thesis is to reveal the institute of a refusal to commence a pre-trial investigation, its concept and legal regulation, to analyze decisions and actions made on its basis, and all the theoretical and practical problems related to it. The main subject of this master's thesis is the institute of a refusal to commence a pre-trial investigation. However, some parts of institute of commencement of a pre-trial investigation are analyzed along with it. These institutes are inextricably related, so in order to fully reveal the refusal to commence a pre-trial investigation both of these institutes must be analyzed together. Development of a refusal to commence a pre-trial investigation is analyzed in the beginning of master's thesis, focusing mainly on the regulations existed from year 1961 to the current regulation specified in code of criminal procedure of Lithuania. In the second part of master's thesis there is a research made on regulations of a refusal to commence a pre-trial investigation in foreign countries. Concept, content and basis of a refusal to commence a pre-trial investigation are also analyzed in this master's thesis. Considerable attention of this master's thesis is given to the pre-investigational actions. Moreover, an empirical investigation has been made in order to deeper investigate emerging problems - public prosecutors and pre-trial investigation officers were asked to share their opinion regarding the commencement of a pre-trial investigation and refusal to commence a pre-trial investigation. The results and analysis of this survey are specified in the last part of thesis. Furthermore, this master's thesis also contains proposals to renounce the provisions granting the ability to perform pre-investigational actions in that way solving at least some of the main issues regarding refusal to commence a pre-trial investigation.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Prokurorų anketa „Ikiteisminio tyrimo pradėjimas ir atsisakymas jį pradėti“ klausimai ir rezultatai

1. Koks Jūsų darbo stažas prokuratūroje?

1. Iki 2 metų;
2. Nuo 2 iki 5 metų;
3. Nuo 5 iki 10 metų;
4. Nuo 10 iki 20 metų;
5. 20 ir daugiau metų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Iki 2 metų;	2	2.6%
Nuo 2 iki 5 metų;	0	0.0%
Nuo 5 iki 10 metų;	16	21.1%
Nuo 10 iki 20 metų;	31	40.8%
20 ir daugiau metų.	27	35.5%

2. Kuris iš pateiktų variantų, Jūsų manymu, geriausiai apibūdina ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvoką:

1. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai atskira baudžiamojo proceso stadija, kurios metu priimamas sprendimas pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;
2. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai procesinių veiksmų visuma, kurių atlikimas yra būtinas norint priimti sprendimą pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;
3. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai galimybė ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui atlikti BPK numatytus proceso veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios;
4. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba atsisakyti tai daryti, turint galimybę iki šio sprendimo priėmimo atlikti BPK numatytus proceso veiksmus.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai atskira baudžiamojo proceso stadija, kurios metu priimamas sprendimas pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;	19	25.0%
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai procesinių veiksmų visuma, kurių atlikimas yra būtinas norint priimti sprendimą pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;	13	17.1%
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai galimybė ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui atlikti BPK numatytus proceso veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios;	1	1.3%
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba atsisakyti tai daryti, turint galimybę iki šio sprendimo priėmimo atlikti BPK numatytus proceso veiksmus.	43	56.6%

3. Kiek laiko Jums paprastai prireikia norint priimti sprendimą pradėti ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kuomet yra būta atlikti patikslinamuosius veiksmus?
1. Iki 2 dienų;
  2. Nuo 2 iki 5 dienų;
  3. Nuo 5 dienų iki 10 dienų;
  4. 10 ir daugiau dienų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Iki 2 dienų;	3	3.9%
Nuo 2 iki 5 dienų;	14	18.4%
Nuo 5 dienų iki 10 dienų;	45	59.2%
10 ir daugiau dienų.	14	18.4%

4. Kokius patikslinamuosius veiksmus Jums dažniausiai tenka atlikti? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną variantą)
1. Įvykio vietos apžiūras;
  2. Įvykio liudytojų apklausas;
  3. Pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas apklausas;
  4. Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų ar organizacijų;
  5. Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas;
  6. Kitus būtinus proceso veiksmus numatytus BPK;
  7. Patikslinamųjų veiksmų niekada neatlieku.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
[vykio vietos apžiūras;	12	6.2%
[vykio liudytojų apklausas;	30	15.5%
Pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausas;	59	30.4%
Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų ar organizacijų;	47	24.2%
Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas;	32	16.5%
Kitus būtinus proceso veiksmus numatytus BPK;	9	4.6%
Patikslinamųjų veiksmų niekada neatlieku.	5	2.6%

5. Kaip manote, ar šių patikslinamųjų veiksmų pakanka priimti teisingą sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo?

1. Taip, pakanka;
2. Taip, šių veiksmų yra netgi per daug;
3. Ne, turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų (pvz.: daryti kratą ar vykdyti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir pan.);
4. Sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, apskritai neturi būti leidžiama atlikti kokių nors patikslinamųjų veiksmų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Taip, pakanka;	68	89.5%
Taip, šių veiksmų yra netgi per daug;	0	0.0%
Ne, turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų (pvz.: daryti kratą ar vykdyti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir pan.);	7	9.2%
Sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, apskritai neturi būti leidžiama atlikti kokių nors patikslinamųjų veiksmų.	1	1.3%

6. Ar 10 dienų terminas patikslinimo veiksams atlikti, Jūsų nuomone, yra būtinas ir pagrįstas?

1. Ne, nes siekiant, kad viskas būtų kruopščiai ištirta patikslinimo veiksmus atliekančių subjektų nevalia skubinti, jų darbo krūvis ir taip didelis;
2. Taip, nes nenustačius jokio termino gali būti imama piktnaudžiauti;
3. Terminas yra būtinas tačiau jis turi būti „lankstesnis“ (pvz.: su galimybe jį pratęsti) arba ilgesnis tais atvejais, kai būtina atlikti kelis ir daugiau patikslinamųjų veiksmų;
4. Ne, nes kiekvienas atvejis yra skirtingas ir negalima iš anksto nustatyti kiek veiksmų reikės atlikti bei kiek laiko tai užtruks.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Ne, nes siekiant, kad viskas būtų kruopščiai ištirta patikslinimo veiksmus atliekančių subjektų nevalia skubinti, jų darbo krūvis ir taip didelis;	1	1.3%
Taip, nes nenustačius jokie termino gali būti imama piktnaudžiauti;	18	23.7%
Terminas yra būtinas, tačiau jis turi būti „lankstesnis“ (pvz.: su galimybe jį pratęsti) arba ilgesnis tais atvejais, kai būtina atlikti kelis ir daugiau patikslinamųjų veiksmų;	49	64.5%
Ne, nes kiekvienas atvejis yra skirtingas ir negalima iš anksto nustatyti kiek veiksmų reikės atlikti bei kiek laiko tai užtruks.	8	10.5%

7. Koks terminas patikslinamiesiems veiksmai atlikti Jūsų manymu būtų optimalus?

1. Iki 5 dienų;
2. Iki 10 dienų;
3. Iki 20 dienų;
4. Toks terminas yra nereikalingas.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Iki 5 dienų;	1	1.3%
Iki 10 dienų;	26	34.2%
Iki 20 dienų;	47	61.8%
Toks terminas yra nereikalingas.	2	2.6%

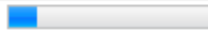
8. Kaip manote, ar patikslinimo veiksmų atlikimas yra būtinas ir pagrįstas?

1. Taip, nes be jų tam tikrais atvejais nebūtų galima priimti teisingo sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo;
2. Ne, nes tuos pačius veiksmus galima atlikti ir pradėjus ikiteisminį tyrimą;
3. Ne, nes toki ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai išvengia prokuroro kontrolės;
4. Ne, nes nesant galimybės tokių veiksmų apskūsti yra pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Taip, nes be jų tam tikrais atvejais nebūtų galima priimti teisingo sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo;	72	94.7%
Ne, nes tuos pačius veiksmus galima atlikti ir pradėjus ikiteisminį tyrimą;	2	2.6%
Ne, nes tokie ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai išvengia prokuroro kontrolės;	1	1.3%
Ne, nes nesant galimybės tokių veiksmų apskūsti yra pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės.	1	1.3%

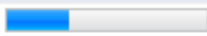

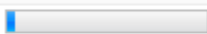
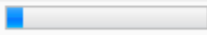
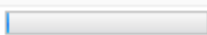
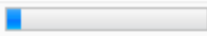
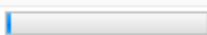
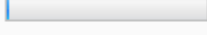
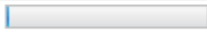

9. Jei atlikote patikslinamuosius veiksmus, tačiau Jums vis vien kyla daug abejonių dėl to ar yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne, Jūs:

1. Atsisakote pradėti ikiteisminį tyrimą;
2. Pradedate ikiteisminį tyrimą.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Atsisakote pradėti ikiteisminį tyrimą;	10	 13.2%
Pradedate ikiteisminį tyrimą.	66	 86.8%

10. Kokiems pagrindams esant Jums dažniausiai tenka atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną variantą)

1. Kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi;
2. Kai nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
3. Kai yra suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminai;
4. Kai asmuo, nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;
5. Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir nukentėjęsysis susitaiko;
6. Kai nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo kai tai yra būtina baudžiamajam procesui pradėti;
7. Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo miršta;
8. Kai asmeniui, jau įsiteisėjo sprendimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;
9. Kai egzistuoja baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.
10. Kai nukentėjęsysis ar jo teisėtas atstovas kreipiasi dėl nusikalstamų veikų, kurios nagrinėjamos privataus kaltinimo tvarka.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi;	55	 30.2%
Kai nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;	74	 40.7%
Kai yra suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas;	7	 3.8%
Kai asmuo, nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;	13	 7.1%
Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir nukentėjęsysis susitaiko;	1	 0.5%
Kai nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo kai tai yra būtina baudžiamajam procesui pradėti;	12	 6.6%
Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo miršta;	2	 1.1%
Kai asmeniui, jau įsiteisėjo sprendimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;	1	 0.5%
Kai egzistuoja baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė;	1	 0.5%
Kai nukentėjęsysis ar jo teisėtas atstovas kreipiasi dėl nusikalstamų veikų, kurios nagrinėjamos privataus kaltinimo tvarka.	16	 8.8%

11. Ar šių pagrindų pakanka priimant teisingą ir pagrįstą sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą?
1. Taip, pakanka;
  2. Ne, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turėtų būti galima ir kitais atvejais.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Taip, pakanka;	72	94.7%
Ne, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turėtų būti galima ir kitais atvejais.	4	5.3%

12. Kaip Jūs paprastai įforminate sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną)
1. Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;
  2. Surašant tarnybinį pranešimą;
  3. Prokuroro reikalavimu;
  4. Prokuroro nutarimu.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;	67	69.1%
Surašant tarnybinį pranešimą;	10	10.3%
Prokuroro reikalavimu;	6	6.2%
Prokuroro nutarimu.	14	14.4%

13. Kaip Jūs paprastai įforminate sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną variantą)
1. Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;
  2. Surašant tarnybinį pranešimą;
  3. Prokuroro reikalavimu;
  4. Prokuroro nutarimu.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;	1	1.3%
Surašant tarnybinį pranešimą;	0	0.0%
Prokuroro reikalavimu;	0	0.0%
Prokuroro nutarimu.	75	98.7%

14. Jūsų manymu, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimas yra:
1. Per daug formalus, viskas reglamentuota per daug detaliai;
  2. Detalus nuoseklus, bei teisiškai pagrįstas;
  3. Turi prieštaravimų, tačiau yra tinkamas;

4. Teisiškai nepagrįstas ir neteisingas.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Per daug formalus, viskas reglamentuota per daug detaliai;	6	7.9%
Detalus nuoseklus, bei teisiškai pagrįstas;	38	50.0%
Turi prieštaravimų, tačiau yra tinkamas;	32	42.1%
Teisiškai nepagrįstas ir neteisingas.	0	0.0%

15. Kas, Jūsų manymu, galėtų būti keičiama? (Atviras klausimas)

Viskas išsamiai reglamentuota. Šiuo metu paskirtas konkretus vienas specializuotas asmuo, kuris sprendžia būtent šį klausimą. Manau, kad ir policijoje toks asmuo turėtų būti paskirtas, kadangi nuovadų pareigūnai ganėtinai formaliai pradeda arba surašo atsisakymus, nesigilindami į situaciją.

Manau tik dėl termino, nes kartais ikiteisminio tyrimo pareigūnai nespėja surinkti pakankamai duomenų, kad galėtų priimti sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, tad galbūt nepagrįstai priima nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, o pareiškėjas tiesiog „nusispjauna“.

Turėtų būti supaprastinta atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą tvarka. Pagal galiojančią tvarką, net ir dėl „mėnulinių“ pareiškimų (pavyzdžiui, kaimynas per elektros rozetę leidžia radiaciją ir taip žaloja kitus, ufonautas iš balkono pavogė dviratį ir pan.) turi būti priimtas nutarimas, o kiekvienas nutarimas, kaip žinia, turi būti motyvuotas. Tikslindamas pareiškimą ikiteisminio tyrimo pareigūnas sugaišta laiką ir priimdama nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, o vėliau – prokuroras ar teisėjas – nagrinėdamas tokio pareiškėjo skundus. Taip pat netikslinga kiekvieno atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą prokurorinė kontrolė (BPK 168 str. 3 d.). Gal jau laikas pradėti bent šiek tiek pasitikėti ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnais? Prokuroras turėtų įsikišti tik esant skundai dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą.

Labai didelę dalį patikslinimo medžiagų turi viešosios policijos prevencijos tarnybos pareigūnai (buvę apylinkių inspektoriai), tačiau jų veiklos instrukcija (tiksliai šios instrukcijos pavadinimo neatsimenu) riboja šių viešosios policijos pareigūnų galimybę atlikti tam tikrus patikslinimo veiksmus – pavyzdžiui, viešosios policijos pareigūnas, pagal šios instrukcijos reikalavimus, gali atlikti liudytojo apklausą, bet negali atlikti parodymo

atpažinti, parodymų patikrinimo vietoje. Todėl esant tokiai situacijai, kai patikslinimo metu atlikus parodymą atpažinti galima būtų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, viešosios policijos pareigūnas vietoje to pradeda ikiteisminį tyrimą ir perduoda toliau tyrimą atlikti kriminalinės policijos pareigūnams, kurie atlieka šį tyrimo veiksmą ir siunčia bylą nutraukimui į prokuratūrą.

Nėra įstatymo lygmenyje teisiškai reglamentuotas klausimas dėl pačios procedūros, subjektų rato ir jų galimybės susipažinti su medžiaga, pagal kurią priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (ar būtina kreiptis leidimo į prokurorą, ar prokuroras privalo spręsti šį klausimą, kas ir kiek gali susipažinti su medžiaga ir pan.). Keisti BPK 168 str. 4 d., ir atsisakyti galimybės apskusti ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtą sprendimą apygardos teismui. Tai reiškia, kad apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas turėtų būti galutinė instancija tokio pobūdžio skundams, tuo pačiu įtvirtinant, kad prokuroro nutarimas gali būti skundžiamas aukštesniajam prokurorui (šiuo metu joks jo dalyvavimas tokiaame procese nėra įtvirtintas). Ilginti duomenų patikrinimo terminą iki 20 dienų su galimybe pratęsti dar 10 dienų.

Atlieku ikiteisminio tyrimo įstaigų priimtų proceso sprendimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą kontrolę, kurios BPK nenumato, tačiau ji atliekama siekiant, kad ikiteisminio tyrimo įstaigų darbas būtų kuo efektyvesnis. Pasidalinu keletu pastabų, surinktų patikrinus apie 200 medžiagų:

1. Nustatyti atvejai, kai atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, nes nukentėjęs asmuo nurodo, kad, pavyzdžiui, ranką susilaužė krisdamas, nors atvykęs į gydymo įstaigą nurodė, kad ranką sulaužė situoktinis. Todėl smurto artimoje aplinkoje situacijose būtina įvertinti galimą smurtautojo poveikį nukentėjusiam asmeniui, dėl ko galimai pasikeičia asmens parodymai, t. y. apklausoje nurodo, kad susižalojo pats, nukritęs ir pan., nors pirminėje informacijoje užfiksuota, kad buvo panaudotas smurtas. Taip pat pasitaiko atvejų, kai policija gauna pranešimą iš gydymo įstaigos apie sužeistą, perdozavusį vaistų ar kt. asmenį, tokiu atveju atvykę pareigūnai privalo surinkti visą būtiną pirminę informaciją apie asmens sužalojimo (susižalojimo) tikrąsias priežastis, mechanizmą. Esant reikalui, pasiteirauti asmenį priėmusio gydytojo, priėmimo skyriaus darbuotojų, nes būtent šiems asmenims pirmiausia asmuo nurodo galimai tikrąsias sužalojimo (susižalojimo) priežastis. Atliekant analizuojamo įvykio aplinkybių patikslinimą išsireikalauti duomenis iš gydymo įstaigos apie sveikatai kilusius padarinius (gydymo įstaiga pateikia asmens

- priėmimo iŗraŗą, kuriame uŗfiksuotos prieŗastys, dėl kurių asmuo kreipėsi, kas įtakojo suŗalojimą (susiŗalojimą) ir pan.
2. Dėl saviŗudybės atvejų - visais atvejais, net ir esant menkiausiems poŗymiams - informacija perduotina ir asmuo nukreiptinas gydytojams (psichiatrams), kitiems specialistams, dėl psichologinės pagalbos suteikimo ir kt.
  3. Dėl duomenų prieŗtaringumo. Daŗnai įvykio aplinkybių patikslinimo metu surinkti duomenys prieŗtarauja, pavyzdŗiui, liudytojo parodymams. Ŗiuo atveju turi bŭti imamasi veiksmy prieŗtaravimams paŗalinti, o ne pasirenkant palankesnius duomenis pagrįsti nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.
  4. Dėl administracinės atsakomybės, kai nėra baudţiamosios atsakomybės. Pasitaiko atvejų, kai atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, jei nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudţiamojo nusiŗengimo poŗymių, kai veiką padaręs asmuo nebuvo sulaukęs amŗiaus, nuo kurio galėtų bŭti traukiamas baudţiamojon atsakomybėn ir kt. Atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą, esant pagrindams, turi bŭti sprendţiamas asmens administracinės atsakomybės klausimas.
  5. Dėl BPK 168 str. 1 d. reglamentavimo, pagal kurį įvykio aplinkybių patikslinimą atliekantis subjektas turi teisę gauti duomenis iš valstybės ar savivaldybių įmonių organizacijų. Daŗnai nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą konstatuojama, kad nebuvo gauta vienokių ar kitokių duomenų. Ŗiuo atveju paŗymėtina, jog subjektas, atliekantis įvykio aplinkybių patikslinimą, privalo BPK 168 str. 1 d. ribose, išsireikalauti patikslinimui reikalingus duomenis.
  6. Dėl įvykio vietos apŗiŭroje sudarytų foto lentelių. Atkreipti dėmesį į padarytų nuotraukų kokybę. Pasitaiko atvejų, kai foto lentelėse esančios nuotraukos bŭna susilieję, nesufokusuotos, t. y. blogos kokybės, dėl ko atliktas veiksmas bŭna bevertis.
  7. Apie nukentėjusiojo atsisakymą duoti parodymus. Prieŗ atliekant apklausą nukentėjusiajam yra išaiŗkinamos teisės ir pareigos, nukentėjęs tai patvirtina savo paraŗu teisių ir pareigų išaiŗkinimo protokole. Taigi esant minėtam protokolui, t. y. teisių ir pareigų nukentėjusiajam išaiŗkinimo faktui, nukentėjusiam be teisėto pagrindo atsisakius duoti parodymus, gali bŭti taikoma procesinė prievartos priemonė – skiriama bauda (BPK 163 str.). Pasitaiko atvejų, kai proceso sprendimas – atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra grindţiamas nukentėjusio asmens atsisakymu duoti parodymus.

8. Dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų rašysenos pildant apklausos protokolą. Rašysena turi būti tokia, kad ją galėtų įskaityti ne tik apklausos protokolą pildęs asmuo. Pasitaiko atvejų, kai perskaityti ranka užpildytą protokolą yra neįmanoma.

Terminas atlikti patikrinimą, turi būti lankstesnis. Turi būti numatyta galimybė nepradėti ikiteisminio tyrimo, jeigu asmuo atsisako ar tokio tyrimo nenori ir tai aiškiai išreiškia, nors ir padaryta veika, kuri nereikalauja asmens skundo ar pareiškimą pradėti ikiteisminį tyrimą. Reiktų leisti atlikti daugiau veiksmų, kurie suteiktų galimybę asmenims, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, atsisakyti nuo jo pradėjimo. Taip pat turi būti ilginamas terminas patikslinamiesiems veiksams atlikti.

Turėtų būti numatyta galimybė pratęsti sprendimo priėmimo terminą, nes sprendžiant klausimą dėl veikų, numatytų BK 31 ir 32 skyriuose, dažnai tenka išreikalauti ir išanalizuoti itin didelį kiekį dokumentų.

Tais „gerais“ laikais buvo toks dalykas kaip „nutarimas priimti baudžiamąją bylą savo žinion“. Jam esant buvo labai lengva ir paprasta atsekti nuo kada, iki kada, kokio tyrėjo žinioje buvo byla. Dabar bylos iš rankų į rankas „eina“ su vadovo „vizomis“. O čia vėlgi - ranka rašytas „miniatiūrinis“ tekstas, kurį esam priversti paskui iššifruoti. Aišku tas nutarimas tyrimui esmės jokios nesudarė. Tai buvo labiau „organizacinio“ pobūdžio dokumentas nurodantis kas tiksliai tiria konkrečia bylą. Tiesiog, esant reikalui, „kaltuosius“ tyrėjus buvo daug lengviau ir paprasčiau nustatyti.

BPK 168 str.1 d. numatyti galimybę pratęsti patikslinimo terminą iki 20 dienų. BPK 168 str. 3 d. turėtų būti aptarti prokuroro veiksmai gavus nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nes prokurorų tarpe kyla diskusijos ar tokia formuluotė įpareigoja prokurorą įvertinti priimto nutarimo pagrįstumą ir teisėtumą ar ne.

Daug patogiau būtų sugrąžinti anksčiau buvusį „nutarimą iškelti baudžiamąją bylą“. Tik dabar, aišku, jis galėtų vadintis nutarimu pradėti ikiteisminį tyrimą. Būtų aišku kas pradėjo tyrimą, kada, pagal kokį straipsnį ir koku pagrindu. Dabar su tomis „vizomis“ yra kažkokia sumaištis: nei pavardės gali perskaityti, nes ranka rašoma ir šiaip nepatogu tų „vizų“ ieškoti. Vvieni rašo ant vienokio dokumento – pavyzdžiui, asmens pareiškimą, kiti ant kitokio – pavyzdžiui, tarnybinio pranešimo. O čia būtų konkretus dokumentas nuo kurio prasideda ikiteisminio tyrimo bylos „gyvenimas“.

Galima būtų prailginti terminus aplinkybėms patikslinti, nes būna situacijų, kai tyrėjas nuvykęs į įvykio vietą apklausia ten buvusius asmenis, bet vėliau juos tenka vėl apklausinėti, nes neužfiksuojamos svarbios nusikaltimo detalės (sveikatos sutrikdymo atvejais, viešosios tvarkos pažeidimų atvejais ir kt.). Dėl to yra dirbamas dvigubas darbas. Tyrėjas, kuris važiuoja į įvykio vietą, turi turėti specialių žinių. Šiuo metu galvojama jungti viešąją ir kriminalinę policiją, todėl jei tai įvyks, nukentės ikiteisminių tyrimų kokybė. Atliekant patikslinimo veiksmus turėtų būti leidžiama atlikti ir objektų tyrimą. Dažniausiai sveikatos sutrikdymo mastui ar mirties priežastčiai nustatyti. Tokie veiksmai ženkliai sumažintų ikiteisminių tyrimų skaičių.

Per mano praktiką, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas mažai kito. Buvo laikas, kai buvo galima skirti ekspertizę nepradėjus ikiteisminio tyrimo (tuo metu neiškėlus baudžiamosios bylos). Paskui buvo nuspręsta, kad skiriant užduotį specialistui, turi būti pradėtas ikiteisminis tyrimas. Tokia tvarka galėtų būti taikoma bylose mirties priežastčiai nustatyti, kai akivaizdu, kad mirtis nesmurtinė. Visgi, čia tik mano asmeninė nuomonė.

Terminas, per kurį priimamas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą arba pradėti ikiteisminį tyrimą. Plečiama veiksmų, būtinų teisėtam ir pagrįstam sprendimui priimti, apimtis.

Viską šiuo metu apsunkina įdiegtas naujas elektroninės bylos procesas.

Galimybė tęsti skundo nagrinėjimo terminus.

BPK 168 str.1d. vietoje „ne ilgiau kaip per 10 d.“ įrašyti: „ne ilgiau kaip per 20 d.“.

Ilgesni patikslinamųjų veiksmų terminai (tik atskirais atvejais) ir kai akivaizdu, jog nepadaryta nusikalstama veika ar padaryta veika nagrinėjama privataus kaltinimo tvarka - užtektų pareigūno rezoliucijos gautame skunde ar pareiškime. Dabar gi visais atvejais rašomas nutarimas, o tam be reikalo gaištamas laikas.

Turėtų būti galimybė dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo duoti užduotį teismo medicinos specialistui atlikti objekto tyrimą (nustatyti sveikatos sutrikdymo mastą ar mirties priežastį, tokiu nereikėtų pradėti gana didelės dalies ikiteisminių tyrimų dėl nežymaus sveikatos

sutrikdymo ir mirties priežasties nustatymo (kai paaiškėja, kad asmuo mirė dėl ligos), kas reikalauja didesnių procesinių išteklių.

Galima būtų leisti gauti teismo medicinos specialistų išvadas dėl sveikatos sutrikdymo masto, nes būtent nuo to dažnai priklauso: pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne pradėti, o pradėjus, pagal kokį straipsnį. Dažnai pareigūnui nėra žinoma ar sveikatos sutrikdymo mastas bus nesunkus, ar tik nežymus. Todėl dažnai nepagrįstai pradedamas ikiteisminis tyrimas, o po to tenka jį nutraukti. Tai taip pat blogina ir kriminogeninę statistiką.

Manau, kad būtų tikslinga atsisakyti BPK 168 straipsnio 4 dalyje nurodytos galimybės skųsti ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimą aukštesniajam teismui. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijoje pakaktų dviejų „filtrų“. Jeigu nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priima ikiteisminio tyrimo tyrėjas – tokį sprendimą revizuoja prokuroras, vėliau – ikiteisminio tyrimo teisėjas. Jeigu sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priima prokuroras - pakanka vieno „filto“ - ikiteisminio tyrimo teisėjo. Tokios šioje proceso stadijoje priimamų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės visiškai pakaktų, o aukštesnieji teismai (šiuo atveju apygardų teismų teisėjai) turėtų daugiau galimybių ir laiko nagrinėti skundus dėl sprendimų, priimtų jau atliekamuose ar atliktuose ikiteisminiuose tyrimuose.

Priedas Nr. 2

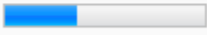
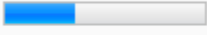
Ikiteisminio tyrimo pareigūnų anketa „Ikiteisminio tyrimo pradėjimas ir atsisakymas jį pradėti“ klausimai ir rezultatai

1. Koks Jūsų darbo stažas ikiteisminio tyrimo institucijoje?
  1. Iki 2 metų;
  2. Nuo 2 iki 5 metų;
  3. Nuo 5 iki 10 metų;
  4. Nuo 10 iki 20 metų;
  5. 20 ir daugiau metų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Iki 2 metų;	9	11.4%
Nuo 2 iki 5 metų;	11	13.9%
Nuo 5 iki 10 metų;	17	21.5%
Nuo 10 iki 20 metų;	31	39.2%
20 ir daugiau metų.	11	13.9%

2. Kuris iš pateiktų variantų, Jūsų manymu, geriausiai apibūdina ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvoką:
  1. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai atskira baudžiamojo proceso stadija, kurios metu priimamas sprendimas pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;
  2. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai procesinių veiksmų visuma, kurių atlikimas yra būtinas norint priimti sprendimą pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;
  3. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai galimybė ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui atlikti BPK numatytus proceso veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios;
  4. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba atsisakyti tai daryti, turint galimybę iki šio sprendimo priėmimo atlikti BPK numatytus proceso veiksmus.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai atskira baudžiamojo proceso stadija, kurios metu priimamas sprendimas pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;	15	 19.0%
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai procesinių veiksmų visuma, kurių atlikimas yra būtinas norint priimti sprendimą pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą;	28	 35.4%
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai galimybė ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui atlikti BPK numatytus proceso veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios;	9	 11.4%
Ikiteisminio tyrimo pradėjimas – tai ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba atsisakyti tai daryti, turint galimybę iki šio sprendimo priėmimo atlikti BPK numatytus proceso veiksmus.	27	 34.2%

3. Kiek laiko Jums paprastai prireikia norint priimti sprendimą pradėti ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kuomet yra būta atlikti patikslinamuosius veiksmus?
1. Iki 2 dienų;
  2. Nuo 2 iki 5 dienų;
  3. Nuo 5 dienų iki 10 dienų;
  4. 10 ir daugiau dienų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Iki 2 dienų;	5	 6.3%
Nuo 2 iki 5 dienų;	13	 16.5%
Nuo 5 dienų iki 10 dienų;	51	 64.6%
10 ir daugiau dienų.	10	 12.7%

4. Kokius patikslinamuosius veiksmus Jums dažniausiai tenka atlikti? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną)
1. Įvykio vietos apžiūras;
  2. Įvykio liudytojų apklausas;
  3. Pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas apklausas;
  4. Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų ar organizacijų;
  5. Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas;
  6. Kitus būtinus proceso veiksmus numatytus BPK;
  7. Patikslinamųjų veiksmų niekada neatlieku.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
[vykio vietos apžiūras;	28	11.1%
[vykio liudytojų apklausas;	60	23.8%
Pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausas;	58	23.0%
Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų ar organizacijų;	45	17.9%
Išreikalauti dokumentus ar duomenis iš pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas;	40	15.9%
Kitus būtinus proceso veiksmus numatytus BPK;	19	7.5%
Patikslinamųjų veiksmų niekada neatlieku.	2	0.8%

5. Kaip manote, ar šių patikslinamųjų veiksmų pakanka priimti teisingą sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo?

1. Taip, pakanka;
2. Taip, šių veiksmų yra netgi per daug;
3. Ne, turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų (pvz.: daryti kratą ar vykdyti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir pan.);
4. Sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, apskritai neturi būti leidžiama atlikti kokių nors patikslinamųjų veiksmų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Taip, pakanka;	64	81.0%
Taip, šių veiksmų yra netgi per daug;	6	7.6%
Ne, turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų (pvz.: daryti kratą ar vykdyti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir pan.);	8	10.1%
Sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, apskritai neturi būti leidžiama atlikti kokių nors patikslinamųjų veiksmų.	1	1.3%

6. Ar 10 dienų terminas patikslinimo veiksams atlikti, Jūsų nuomone, yra būtinas ir pagrįstas?

1. Ne, nes siekiant, kad viskas būtų kruopščiai ištirta patikslinimo veiksmus atliekančių subjektų nevalia skubinti, jų darbo krūvis ir taip didelis;
2. Taip, nes nenustačius jokio termino gali būti imama piktnaudžiauti;
3. Terminas yra būtinas tačiau jis turi būti „lankstesnis“ (pvz.: su galimybe jį pratęsti) arba ilgesnis tais atvejais, kai būtina atlikti kelis ir daugiau patikslinamųjų veiksmų;
4. Ne, nes kiekvienas atvejis yra skirtingas ir negalima iš anksto nustatyti kiek veiksmų reikės atlikti bei kiek laiko tai užtruks.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Ne, nes siekiant, kad viskas būtų kruopščiai ištirta patikslinimo veiksmus atliekančių subjektų nevalia skubinti, jų darbo krūvis ir taip didelis;	3	3.8%
Taip, nes nenustačius jokio termino gali būti imama piktnaudžiauti;	16	20.3%
Terminas yra būtinas tačiau jis turi būti „lankstesnis“ (pvz.: su galimybe jį pratęsti) arba ilgesnis tais atvejais, kai būtina atlikti kelis ir daugiau patikslinamųjų veiksmų;	50	63.3%
Ne, nes kiekvienas atvejis yra skirtingas ir negalima iš anksto nustatyti kiek veiksmų reikės atlikti bei kiek laiko tai užtruks.	10	12.7%

7. Koks terminas patikslinamiesiems veiksmai atlikti, Jūsų manymu, būtų optimalus?

1. Iki 5 dienų;
2. Iki 10 dienų;
3. Iki 20 dienų;
4. Toks terminas yra nereikalingas.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Iki 5 dienų;	1	1.3%
Iki 10 dienų;	19	24.1%
Iki 20 dienų;	53	67.1%
Toks terminas yra nereikalingas.	6	7.6%

8. Kaip manote, ar patikslinimo veiksmų atlikimas yra būtinas ir pagrįstas?

1. Taip, nes be jų tam tikrais atvejais nebūtų galima priimti teisingo sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo;
2. Ne, nes tuos pačius veiksmus galima atlikti ir pradėjus ikiteisminį tyrimą;
3. Taip, nes pradėjus ikiteisminį tyrimą tokių veiksmų atlikimą gali apsunkinti prokuroro kontrolė;
4. Ne, nes nesant galimybės tokių veiksmų apskūsti yra pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Taip, nes be jų tam tikrais atvejais nebūtų galima priimti teisingo sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo;	77	97.5%
Ne, nes tuos pačius veiksmus galima atlikti ir pradėjus ikiteisminį tyrimą;	2	2.5%
Taip, nes pradėjus ikiteisminį tyrimą tokių veiksmų atlikimą gali apsunkinti prokuroro kontrolė;	0	0.0%
Ne, nes nesant galimybės tokių veiksmų apskūsti yra pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės.	0	0.0%

9. Jei atlikote patikslinamuosius veiksmus, tačiau Jums vis vien kyla daug abejonų dėl to ar yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne, Jūs:

1. Atsisakote pradėti ikiteisminį tyrimą;
2. Pradedate ikiteisminį tyrimą.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Atsisakote pradėti ikiteisminį tyrimą;	32	40.5%
Pradedate ikiteisminį tyrimą.	47	59.5%

10. Kokiems pagrindams esant Jums dažniausiai tenka atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną)

1. Kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi;
2. Kai nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
3. Kai yra suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminai;
4. Kai asmuo, nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;
5. Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir nukentėjęsysis susitaiko;
6. Kai nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo kai tai yra būtina baudžiamajam procesui pradėti;
7. Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo miršta;
8. Kai asmeniui, jau įsiteisėjo sprendimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;
9. Kai egzistuoja baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.
10. Kai nukentėjęsysis ar jo teisėtas atstovas kreipiasi dėl nusikalstamų veikų, kurios nagrinėjamos privataus kaltinimo tvarka

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi;	33	14.3%
Kai nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;	75	32.5%
Kai yra suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas;	6	2.6%
Kai asmuo, nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;	27	11.7%
Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir nukentėjęsysis susitaiko;	7	3.0%
Kai nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo kai tai yra būtina baudžiamajam procesui pradėti;	39	16.9%
Kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo miršta;	3	1.3%
Kai asmeniui, jau įsiteisėjo sprendimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;	4	1.7%
Kai egzistuoja baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė;	6	2.6%
Kai nukentėjęsysis ar jo teisėtas atstovas kreipiasi dėl nusikalstamų veikų, kurios nagrinėjamos privataus kaltinimo tvarka.	31	13.4%

11. Ar šių pagrindų pakanka priimant teisingą ir pagrįstą sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą?

1. Taip, pakanka;

2. Ne, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turėtų būti galima ir kitais atvejais.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Taip, pakanka;	68	86.1%
Ne, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turėtų būti galima ir kitais atvejais.	11	13.9%

12. Kaip Jūs paprastai įforminate sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną)

1. Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;
2. Surašant tarnybinį pranešimą;
3. Surašant protokolą;
4. Priimant nutarimą.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;	58	50.0%
Surašant tarnybinį pranešimą;	45	38.8%
Surašant protokolą;	8	6.9%
Priimant nutarimą.	5	4.3%

13. Kaip Jūs paprastai įforminate sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą? (Galima pasirinkti daugiau nei vieną)

1. Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;
2. Surašant tarnybinį pranešimą;
3. Surašant protokolą;
4. Priimant nutarimą.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo;	0	0.0%
Surašant tarnybinį pranešimą;	5	6.1%
Surašant protokolą;	0	0.0%
Priimant nutarimą.	77	93.9%

14. Jūsų manymu, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimas yra:

1. Per daug formalus, viskas reglamentuota per daug detaliai;
2. Detalus nuoseklus, bei teisiškai pagrįstas;
3. Turi prieštaravimų, tačiau yra tinkamas;
4. Teisiškai nepagrįstas ir neteisingas.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
Per daug formalus, viskas reglamentuota per daug detaliai;	10	12.7%
Detalus nuoseklus, bei teisiškai pagrįstas;	46	58.2%
Turi prieštaravimų, tačiau yra tinkamas;	22	27.8%
Teisiškai nepagrįstas ir neteisingas.	1	1.3%

15. Kas, Jūsų manymu, galėtų būti keičiama? (Atviras klausimas)

Pratęstas nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą terminas.

Mažiau „popierizmo“.

Esant viešosios tvarkos pažeidimui ar nesunkiam sveikatos sutrikdymui, galėtų būti leidžiama atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, o asmenys nukreipiami ginti savo interesus privataus kaltinimo tvarka. Taip pat, siekiant mažesnių žmogiškųjų išteklių sąnaudų policijos veikloje, turėtų būti daugiau priimama sprendimų dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą, tuo pačiu leidžiant nukentėjusiems patiems ginti savo interesus teismuose privataus kaltinimo tvarka. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai pareiškėjai siekdami išvengti išlaidų advokato konsultacijoms kreipiasi į policiją, o pareigūnai viską patikrina (net mokamas ekspertizės padaro esant reikalui) ir išanalizuoja bei pateikia asmeniui atsakymą.

Aplinkybių patikslinimo laikas (bent jau į 10 darbo dienų).

Tikslinga numatyti lankstesnius terminus patikslinimo veiksams atlikti.